

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
ในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

LEARNING RESOURCE MANAGEMENT OF HIGHLAND ETHNIC GROUPS
AT BAN PANG MAYAO SCHOOL IN CHIANG DAO DISTRICT,
CHIANGMAI PROVINCE

ศุภมาส เสนธรรม

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พ.ศ. 2563

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ : การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
ในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัย : นางสาวศุภมาส เสนธรรม

สาขาวิชา : การบริหารการศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

: ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรปรุฬห์ วิชาอักษรวิทย์ อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของ งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) นี้เพื่อ 1) ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา 2) สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา 3) จัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า

1. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยป่า ทั้งการหาอาหารและพื้นที่ทำกิน มีความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเคารพนับถือกัน มีความรักใคร่ปรองดอง ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ในด้านศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม มีการเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยบรรพบุรุษที่มีการรับวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามา วัฒนธรรมประเพณีที่จัดขึ้นก็ลดน้อยลงกว่าสมัยบรรพบุรุษ รวมถึงการแต่งกายประจำชาติพันธุ์ก็จะสวมใส่ในช่วงที่มีพิธีกรรมสำคัญเท่านั้น

2. การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า 1) ครู นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความต้องการที่จะสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียน 2) ครู นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการวางแผนออกแบบแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่ตรงกับความต้องการและเหมาะสมสำหรับผู้เข้าใช้บริการ 3) ครู นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องลงความเห็นและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง 4) ครู ได้ใช้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่เป็นแบบวิถีชีวิตจริงและแบบจัดแสดงวัตถุข้าวของเครื่องใช้เพื่อ

บูรณาการไปสู่การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ของตนเองและของผู้อื่น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมและกระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Understanding)

3. การจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ โครงสร้างและหน้าที่รับผิดชอบของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า วิถีชีวิตของกลุ่มคนพื้นเมือง และการบูรณาการแหล่งเรียนรู้สู่การจัดการเรียนการสอน พบว่า คู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สามารถใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ สร้างความภูมิใจแก่ชาติพันธุ์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ แหล่งเรียนรู้ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

The Title : Learning Resource Management of Highland Ethnic Groups at Ban Pang Mayao School in Chiang Dao District, Chiang Mai Province

The Author : Supamas Sentham

Program : Educational Administration

Independent Study Advisor

: Assistant Professor Dr. Chakparun Wichaakkarawit

Chairman

ABSTRACT

The objectives of this qualitative research were to investigate the lifestyles of the highland ethnic groups in the service area of Ban Pang Mayao School, to construct the ethnic lifestyle learning resources at the school, and to construct the ethnic lifestyle learning resource administration handbook for the school. The research results are summarized as follows.

1. The ethnic lifestyles in the study area were found to be simple, depending on forest for food and cultivation areas. They led a supportive and helpful lifestyle with respect and love for one another. Most ethnic people were involved in agriculture. However, their religions, beliefs and rituals had changed and been simplified due to contact with modern cultures. Their cultural and traditional practices were far fewer than before, and traditional dresses are worn in important rituals and festivals only.

2. The construction of the ethnic lifestyle learning resources in the school revealed that the teachers, students and involved individuals needed to construct the resources in the school. They were involved in planning and designing the resources in accordance with the needs and suitability of service users. They also agreed to share their responsibilities to collectively construct the resources. The teachers were able to use the actual lifestyles and exhibition to incorporate into their teaching and learning management in order for their students to learn about their and other's ethnic lifestyles. This would promote mutual learning and cross-cultural understanding.

3. The ethnic-lifestyle learning resource administration handbook consisted of general information of the school, objectives, structure and responsibilities of administration, and lifestyles of the Lahu, Lisu, Akha, and local people. For the integration of the resources into learning and teaching management, it was found that the handbook could be used as a guideline to drive the resources as a learning center as well as to sustainably empower the ethnic students at the school.

Keywords: Administration, Learning Resource, Lifestyles of Highland Ethnic Groups

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการค้นคว้าอิสระเรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขี อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จลงได้ ด้วยความร่วมมือจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านของโรงเรียนบ้านปางมะเขี อำเภอลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรปรุพท์ วิชาอัครวิทย์ ที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ จนงานวิจัยสำเร็จอย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนต์กัศ มโนการณ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ และขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิ ดร.เฉลิมชัย ไชยชมภู อาจารย์ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่กรุณาตรวจสอบความถูกต้องด้านภาษาอังกฤษ และ ดร. ภูมิไพรัตน์ อนุพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนแม่อาววิทยาคม ที่ได้ตรวจสอบความถูกต้องด้านภาษาไทย

คุณประโยชน์ของงานวิจัยเรื่องนี้ ขอมอบแด่บุพการี ครู อาจารย์ ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่ผู้วิจัย ตลอดจนผู้ที่ให้การสนับสนุนงานวิจัยประสบความสำเร็จด้วยดี

ศุภมาส เสนธรรม

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	๗
ABSTRACT.....	๘
กิตติกรรมประกาศ.....	๙
สารบัญ.....	๑๐
สารบัญภาพ.....	๑๑
บทที่ ๑	
๑.๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๔
ขอบเขตของการวิจัย.....	๔
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	๖
๑.๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
แนวการจัดการศึกษา.....	๗
หลักการจัดการแหล่งเรียนรู้.....	๘
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	๑๘
กลุ่มชาติพันธุ์และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงใน ประเทศไทย.....	๒๗
สภาพบริบทโรงเรียนบ้านปางมะเยา.....	๒๙
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๓
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๓๗
๑.๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๓๙
ระยะที่ ๑ ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในเขตพื้นที่ บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	๔๐
ระยะที่ ๒ สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเยาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
	ระยะที่ 3 เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่..... 43
4	ผลการวิจัย..... 45 ตอนที่ 1 ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในเขตพื้นที่ บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่..... 45 ตอนที่ 2 สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA..... 86 ตอนที่ 3 เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่ม ชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข อำเภอ เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่..... 91
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ..... 96 สรุปผลการวิจัย..... 96 อภิปรายผล..... 98 ข้อเสนอแนะ..... 101
บรรณานุกรม.....	102
ประวัติผู้วิจัย.....	105
ภาคผนวก.....	106
	ภาคผนวก ก รายชื่อปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในการให้ข้อมูลเพื่อ ทำการค้นคว้าอิสระ..... 107 ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยทางการศึกษา..... 108 ภาคผนวก ค แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)..... 112 ภาคผนวก ง แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)..... 115

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก จ ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการ ของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	117
ภาคผนวก ฉ ภาพประกอบการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop)	118
ภาคผนวก ช ภาพประกอบสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group).....	119

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบแนวเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Learning Framework)...	18
2.2 เป้าหมายของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.....	20
2.3 แผนผังโรงเรียนบ้านปางมะเข.....	30
2.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	38
4.1 ลักษณะบ้านเรือนโดยทั่วไปของหมู่บ้านกัวไฮ.....	46
4.2 ลักษณะทั่วไปของชาติพันธุ์ลาหู่ (มูเซอ) หมู่บ้านกัวไฮ.....	47
4.3 การ์ดและพิธีแต่งงานของชาวลาหู่.....	50
4.4 ประเพณีการฉลองปีใหม่ (เขาะเจ้าเว) ของชาวบ้านหมู่บ้านกัวไฮ.....	52
4.5 ห่อหนึ่งเนื้อหมูกับข้าวใหม่ ที่ใช้ในประเพณีกินข้าวใหม่ (จำลองจำลอง)	53
4.6 เสื้อผู้ชายลาหู่และชุดผู้หญิงลาหู่.....	53
4.7 ภาพกิจกรรมการเล่น การเดินจะคี (ปอย เต เว) ของชาวลาหู่หมู่บ้านกัวไฮ.....	54
4.8 ภาพกิจกรรม ของชาวลาหู่ หมู่บ้านห้วยน้ำริน.....	55
4.9 ลักษณะของบ้านเรือนของชาวลีซอ (ลีซอ) หมู่บ้านห้วยน้ำริน.....	56
4.10 การแต่งงานของชาติพันธุ์ลีซอ.....	59
4.11 ตัวอย่างชุดประจำชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน.....	60
4.12 การเดินรำทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนานของ ชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	61
4.13 เส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านแม่ป๋าม ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	62
4.14 ลักษณะบ้านเรือนของชาติพันธุ์ม้ง (ม้ง) บ้านแม่ป๋ามตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่.....	63
4.15 การทำห่อหนึ่งปลาจากกระบอกไม้ไผ่ของชาติพันธุ์ม้ง (ม้ง) บ้านแม่ป๋าม.....	64
4.16 ภาพกิจกรรมการปลูกข้าว ของชาติพันธุ์ม้งบ้านแม่ป๋าม.....	64
4.17 ภาพกิจกรรม ตัวแทนเทศบาลตำบลปิงโค้ง ร่วมงานปีใหม่ ม้ง(น่อเป็โจ้ว).....	68
4.18 ตัวอย่างการแต่งกาย ชาติพันธุ์ม้ง(ม้ง) บ้านแม่ป๋าม	69

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.19 การแสดงการเป่าแคนของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม.....	70
4.20 ผังชุมชนของหมู่บ้านแม่มะกู่ ตำบลปึงไถ่ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่.....	71
4.21 ลักษณะบ้านเรือนของชาวอาข่า (อีเก้อ) บ้านแม่มะกู่	72
4.22 ศาลพระภูมิประจำหมู่บ้านของชาติพันธุ์อาข่า (อีเก้อ) บ้านแม่มะกู่.....	74
4.23 เสื้ออีเก้อ เสื้อคลุมและตัวอย่างการแต่งกายของผู้หญิงชาติพันธุ์อาข่า.....	77
4.24 การสาธิตการเล่นสะบ้าของนักเรียนโรงเรียนบ้านปางมะเยา.....	78
4.25 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่.....	79
4.26 ลักษณะบ้านเรือนของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา.....	79
4.27 ภาพชาวบ้านปางมะเยา ขณะ สานกำย.....	80
4.28 กิจกรรมแห่ไม้ค้ำโพธิ์หมู่บ้านปางมะเยา.....	82
4.29 กิจกรรมทำซุ้มประตูป่าหมู่บ้านปางมะเยาร่วมกับทางโรงเรียนบ้านปางมะเยา.....	84
4.30 ตัวอย่างชุดผู้ชาย และชุดผู้หญิงเวลาสวมใส่ไปวัดหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา....	85
4.31 รูปแบบการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียน บ้านปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่.....	89
4.32 ป้ายสารสนเทศภายในแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงโรงเรียนบ้าน ปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่.....	90
4.33 บรรยากาภายในแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงโรงเรียนบ้าน ปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่	90
4.34 ภาพกิจกรรมการบูรณาการในการจัดการเรียนการสอนระดับชั้น ป.4-ป.6 ในช่วงกิจกรรม เน้นทักษะและส่งเสริมอาชีพทุกวันอังคาร ช่วง 13.00-16.00 น.	93
4.35 คู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่.....	95

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ แต่ละชาติพันธุ์มีวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางภาคเหนือของประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศที่แตกต่างจากภาคอื่น ๆ กล่าวคือ มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ วิถีชีวิตของชาติพันธุ์ต่าง ๆ แต่ละชาติพันธุ์มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป ชาวไทยภูเขาจะกระจัดกระจายอยู่ตามภูเขาในแถบภาคเหนือของประเทศไทย รวม 10 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กระเหรี่ยง ม้ง เย้า อีเก้อ ลาหู่ ลีซอ ถิ่น ขมุ ตองเหลืองและลัวะ (สุมิตร ปิติพัฒน์, 2544, น. 44-45)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 (พ.ศ. 2560-2579) มาตราที่ 45 ได้บัญญัติแนวทางการจัดการศึกษาโดยรัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคน ได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปี ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพและไม่เก็บค่าใช้จ่าย รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับการศึกษาตามความต้องการในระบบต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต และจัดให้มีการร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยรัฐมีหน้าที่ดำเนินการ กำกับ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล การศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และมาตรา 70 ได้บัญญัติไว้ว่า รัฐพึงส่งเสริมและให้ความคุ้มครองชาวไทยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้มีสิทธิดำรงชีวิตในสังคมตามวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตดั้งเดิมตามความสมัครใจได้อย่างสงบสุข ไม่ถูกรบกวน ทั้งนี้ เท่าที่ไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออันตรายต่อความมั่นคงของรัฐหรือสุขภาพอนามัย

นอกจากนี้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และแก้ไข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดความมุ่งหมายของการศึกษา โดยเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม (มาตรา 6) ยึดหลักการ

ศึกษาตลอดชีวิต (มาตรา 8) แนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ (มาตรา 22) โดยสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ ซึ่งผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ (มาตรา 24) และรัฐจะต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่น ๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ (มาตรา 29) การสร้างสังคมความรู้และสังคมภูมิปัญญา คือแนวทางสำคัญของแผนการศึกษาแห่งชาติ แต่สังคมภูมิปัญญาและสังคมความรู้ที่แท้จริงควรมาจาก ฐานรากของสังคม และการพัฒนาอย่างบูรณาการต้องเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง เพราะชุมชนคือฐานรากของประเทศ ถ้าชุมชนทั้งหมดเข้มแข็งทุกด้าน ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ การศึกษา ประชาธิปไตย ประเทศไทยก็จะมั่นคง (ประเวศ วะสี 2555, น. 2) ประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดแหล่งเรียนรู้และการศึกษานอกสถานที่เป็นการเรียนรู้จากการได้ปฏิสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้นั้น ๆ จนเกิด การรับรู้ การคิด การกระทำและนำไปสู่การสรุปหรือการค้นพบตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงที่เป็นรูปธรรมดังนั้นแหล่งเรียนรู้จึงมีประโยชน์ต่อการนำมาใช้ในการเรียนการสอน สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนเพิ่มขึ้นเพราะได้เรียนรู้จากสภาพที่เป็นจริง ได้ลงมือปฏิบัติอย่างหลากหลายได้รับประสบการณ์ตรงฝึกทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดสร้างสรรค์และการไปศึกษายังแหล่งเรียนรู้สามารถปลูกฝังเจตคติให้เป็นไปตามที่พึงประสงค์ ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนต่อสังคม รักผูกพันกับท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม (ภพ เลหาไพบุลย์, 2542, น. 240-241)

โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีสภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นชุมชนชนบท ผู้คนมีอาชีพ มีน้ำใจที่ดี นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชนเผ่า มีหลากหลายชาติพันธุ์ให้บริการทางการศึกษา 12 หย่อมบ้าน แต่ละหย่อมบ้านมีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงภาษาในการสื่อสาร ประชากรในหมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลืองปลูกพืชอื่น ๆ และรับจ้างทั่วไปฐานะของครอบครัวค่อนข้างยากจน ประสบปัญหาความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำและปัญหาความยากจน เนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ดี พื้นที่ดินทำกินไม่สมบูรณ์ ประกอบกับพื้นฐานการศึกษาของคนในชุมชนค่อนข้างต่ำ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรไม่ดี ในการศึกษาบริบท

ในพื้นที่ที่ศึกษา พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่อ่านเขียนไม่คล่องหรือบางคนอ่านไม่ออก เนื่องจากในชีวิตประจำวันไม่ได้ใช้หนังสือเป็นเวลานาน จึงไม่มีความสามารถที่จะสอนการบ้านให้กับบุตรหลานได้ ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงปล่อยให้บุตรหลานอ่านเขียนเพียงลำพัง และเนื้อหาในหนังสือมีความแตกต่างและห่างไกลจากสภาพบริบทที่แท้จริง จึงทำให้นักเรียนส่วนมากไม่ค่อยสนใจเรียน ไม่ค่อยใช้เวลาในการอ่านหนังสือและทำการบ้านมากนัก ตลอดจนเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนที่โรงเรียนยึดการเรียนการสอนที่มาจากกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก ทำให้ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณี และวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ส่งผลให้นักเรียนไม่สนใจเนื้อหาของสิ่งที่เรียน เกิดความเบื่อหน่าย ไม่สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียน กับชีวิตประจำวันได้ ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตกต่ำ และออกกลางคันในที่สุด ปัจจุบันยังพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ไม่เกิดความภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง วัฒนธรรมวิถีชีวิต ประเพณี ความเป็นเอกลักษณ์ ที่บรรพชนสั่งสมมาตั้งแต่อดีต กำลังจะเลือนหาย (โรงเรียนบ้านปางมะเข, 2560, น. 2)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข เพื่อจะได้รู้ถึงความเข้มแข็งชุมชน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เข้าใจสภาพบริบทของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งยังสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญา รวมทั้งเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ของกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข เพื่อนำมาสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข เพราะการเดินทางไปเรียนรู้ตามสถานที่จริงไม่เอื้ออำนวย เนื่องจากแต่ละหมู่บ้านห่างไกลกัน การเดินทางค่อนข้างลำบาก จึงสนใจที่จะสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข เพื่อใช้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตที่สร้างขึ้นบูรณาการไปสู่การจัดการเรียนการสอน ใช้บริบทของโรงเรียนเป็นฐานการจัดการศึกษาตามความต้องการของผู้เรียนสอดคล้องกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่ผู้สอนควรปรับกระบวนการคิด เปลี่ยนวิธีการสอนเป็นการเรียนจากการค้นคว้าเองของผู้เรียนโดยผู้สอนมีหน้าที่ช่วยแนะนำ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าการเรียนรู้ของตนเอง ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะจำเป็น ในศตวรรษที่ 21 และเพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข ทั้งของตนเองและของผู้อื่น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน อีกทั้งการได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ของตนเองจะเป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถอยู่ร่วมกับผู้คนในสังคมได้อย่างปกติสุข มีความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ตลอดจนพยายามเผยแพร่วัฒนธรรมที่ดีงามและวิถีชีวิตชาติพันธุ์ของตนเองให้สาธารณชนได้รับรู้ซึ่งกันซึ่งสอดคล้องกับ ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ในด้านความเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมและกระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม

(Cross-Cultural Understanding) และจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ ซึ่งผลงานวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อครู นักเรียน เยาวชน ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่สนใจเข้ามาศึกษาเรียนรู้ในแหล่งเรียนก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่คู่ภูผาลานแบบยั่งยืนตลอดไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA
3. เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเนื้อหา

ระยะที่ 1 ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า กลุ่มคนพื้นเมือง ศึกษาในด้าน ประวัติความเป็นมา ลักษณะบ้านเรือน อาชีพและแบบแผนการดำเนินชีวิต ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี การแต่งกายและการละเล่น

ระยะที่ 2 สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้โดยใช้กระบวนการ PDCA ได้แก่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและวิถีชีวิตของกลุ่มคนพื้นเมือง

ระยะที่ 3 เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้

2. กลุ่มเป้าหมาย ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งประชากร เป็น 3 ระยะ

ระยะที่ 1 ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน

จำนวน 10 คน

ระยะที่ 2 สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA ประกอบด้วย

ผู้บริหารสถานศึกษา	จำนวน 1 คน
ครูโรงเรียนบ้านปางมะเยา	จำนวน 22 คน
คณะกรรมการสถานศึกษา	จำนวน 13 คน
ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน	จำนวน 10 คน
ตัวแทนนักเรียนชาติพันธุ์	จำนวน 15 คน
รวม	จำนวน 61 คน

ระยะที่ 3 เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

ผู้บริหารสถานศึกษา	จำนวน 1 คน
ครูโรงเรียนบ้านปางมะเยา	จำนวน 22 คน
คณะกรรมการสถานศึกษา	จำนวน 13 คน
รวม	จำนวน 36 คน

3. ขอบเขตพื้นที่ โรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัยปีการศึกษา 2562

นิยามศัพท์เฉพาะ

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ หมายถึง การศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการ การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงและการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ 1) กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ 2) กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู 3) กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง 4) กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และ 5) กลุ่มคนพื้นเมืองศึกษาในด้าน ประวัติความเป็นมาลักษณะบ้านเรือน อาชีพและแบบแผนการดำเนินชีวิต ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย และการละเล่น

คู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ หมายถึง คู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนบ้านปางมะเยา หมายถึงโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่ประถมศึกษา เขต 3 อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการจัดทำวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำเสนอ ดังนี้

1. แนวการจัดการศึกษา
2. หลักการจัดการแหล่งเรียนรู้
3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. กลุ่มชาติพันธุ์และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทย
5. สภาพบริบทโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ แก้ไข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้โดยประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน โดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ

กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ โดยรัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2553, น. 7-8)

ดังนั้น แนวการจัดการศึกษา ตามทัศนะของผู้วิจัย พอสรุปได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาที่สนองต่อความต้องการ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ทั้งด้านทักษะ กระบวนการคิด การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ใช้ความรู้ ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ และปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา การจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ส่งเสริมการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ

หลักการจัดการแหล่งเรียนรู้

ความหมายของแหล่งเรียนรู้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2541, น. 582) แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่ง หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิด แห่ง ที่เรียน หมายถึง การศึกษาให้รู้ให้เข้าใจศึกษาให้ชำนาญ หมายความว่า แจ่ม เข้าใจ ทราบ แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ถิ่น ที่อยู่ บริเวณ ศูนย์รวม บ่อเกิดแห่งที่เป็นศูนย์ความรู้ ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ ความเข้าใจและความชำนาญ

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2544, น. 6) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ แหล่งความรู้ทางวิทยาการและประสบการณ์

ที่สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545, น. 144) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสารสารสนเทศและประสบการณ์ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนได้เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ลัดดา คิลาน้อย (2545, น. 34) ได้ให้ความหมายของ แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งวิชาการหรือแหล่งทรัพยากรแหล่งข้อมูลในท้องถิ่นแต่ละแห่ง ประกอบไปด้วยบุคคลในชุมชน สถานที่สำคัญในชุมชน รวมทั้งกิจกรรมต่าง ๆ

จันทรา อ่อนระหง (2550, น. 10) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึง แหล่งหรือที่รวมซึ่งอาจเป็นสภาพหรือสถานที่หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้และกิจกรรมที่มีกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอนหรือเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นการเรียนที่มีกำหนดเวลายืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียน

จิรศักดิ์ ประทุมรัตน์ (2550, น. 11) ให้ความหมายของคำว่า แหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งวิชาการที่เป็นตัวบุคคลหรือหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถให้คุณค่าต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และสามารถนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ได้

คำ วรงค์เทพ (2554, น. 7) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบ ๆ ตัว ไม่ว่าจะเป็นรูปของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม บุคคล สิ่งประดิษฐ์ วัตถุอาคาร สถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้อมูล ข่าวสาร สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ แหล่งวิทยากรชุมชน ห้องสมุด อุทยานศึกษา ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียน ให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองปลูกฝังนิสัยแห่งการเรียนรู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สำเนา หมั่นแจ่ม (2558) ได้ให้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง แหล่งหรือศูนย์รวมของข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์ สารสนเทศและเทคโนโลยีที่เสริมสร้าง ให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งในระบบ นอก ระบบและตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากความหมายของแหล่งเรียนรู้ข้างต้น อาจสรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้หมายถึง แหล่งหรือที่รวมหรือสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเรา อาจจะเป็นสถานที่ แหล่งข่าวสารข้อมูล สารสนเทศ รวมถึงประสบการณ์ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน ที่ผู้เรียนสามารถศึกษาเพิ่มเติมเป็นแหล่งเรียนรู้ได้นอกจากการเรียนภายในห้องเรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน โดยที่ผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเอง ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ให้ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง จึงได้กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ไว้ในมาตรา 25 คือรัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ศิริพร หงส์พันธ์ (2542, น. 68-69) สรุปความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ที่มีต่อการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ส่งเสริมสนับสนุนนโยบายและหลักสูตรการเรียนการสอนของโรงเรียน
2. เป็นแหล่งส่งเสริมการค้นคว้าหาความรู้ของนักเรียน ตามความสนใจและความสามารถของนักเรียนเพื่อพัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญา
3. เป็นแหล่งปลูกฝังและส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน การค้นคว้าหาความรู้ของนักเรียนตลอดชีวิต
4. เป็นแหล่งแนะแนวการอ่าน สร้างความสามารถในการอ่าน รวมทั้งส่งเสริมให้มีวิจรรณญาณในการอ่านแก่นักเรียน
5. ทำให้นักเรียนมีความรู้ ความสามารถและทักษะในการใช้แหล่งเรียนรู้ เข้าใจวิธีการใช้แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและความเจริญก้าวหน้าของตนเอง
6. ให้นักเรียนเกิดทักษะในการใช้หนังสือ เอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งโสตทัศนูปกรณ์เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า
7. เป็นแหล่งบริการเลือกใช้หนังสือและอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการสอนของครู โดยความร่วมมือระหว่างครูผู้สอนกับเจ้าหน้าที่ประจำแหล่งเรียนรู้

8. เป็นการพัฒนางาน สร้างสรรค์งานเพื่อประโยชน์ต่อผู้ใช้และชุมชนให้กว้างขวางขึ้น
กรมสามัญศึกษา (2544, น. 7) ได้ให้ความสำคัญของการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ว่า
แหล่งการเรียนรู้มีบทบาทในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนทั้งในระบบและนอกระบบดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้สามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process of Learning)
การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ทั้งจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ตนเอง
มีอยู่แล้ว

2. เป็นแหล่งกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงานและแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน

3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตรง

4. เป็นห้องเรียนธรรมชาติเป็นแหล่งค้นคว้าวิจัยและฝึกอบรม

5. เป็นองค์กรเปิดผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างเต็มที่และทั่วถึง

6. สามารถเผยแพร่ข้อมูลแก่ผู้เรียนในเชิงรุกเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึงประหยัด

และสะดวก

7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

8. มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อเสริมกิจกรรม

การเรียนการสอนและพัฒนาอาชีพ

กิ่งแก้ว อารีรักษ์ (2548, น. 118) ให้ความสำคัญของการศึกษาโดยใช้แหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อที่
หลากหลาย

2. ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้งขึ้นโดยใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลสะท้อน
ความคิดเห็นจากแหล่งการเรียนรู้

3. กระตุ้นมุ่งเน้นลึกในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งผลักดันให้ผู้เรียนแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
เพิ่มมากขึ้นสามารถสร้างผลผลิตในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูงขึ้น

4. เสริมสร้างการเรียนรู้จนเกิดทักษะการแสวงหาข้อมูลที่มีประสิทธิภาพโดยอาศัย
การสร้างความตระหนักเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับธรรมชาติและแตกต่างของข้อมูล

5. แหล่งการเรียนรู้เสริมสร้างการพัฒนาการคิด เช่น การแก้ปัญหา การให้เหตุผลและ
การประเมินอย่างมีวิจารณญาณโดยอาศัยกระบวนการวิจัยอิสระ

6. เปลี่ยนเจตคติของครูและผู้เรียนที่มีต่อเนื้อหาวิชาและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

7. พัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูล

พันธ์ประภา พูนสิน (2552) กล่าวถึง ความสำเร็จของแหล่งการเรียนรู้ได้ว่า แหล่งการ
เรียนรู้ช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในท้องถิ่นสู่การเรียนรู้สากล พัฒนาคุณลักษณะและความคิด ความเข้าใจใน

คุณค่าและทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถจัดการความรู้ ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้เรียน ดังนี้

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น
2. ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียน
3. ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากลสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม
4. เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง
5. มีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น
6. ได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ได้ลงมือปฏิบัติจริง ส่งผลให้ เกิดทักษะการแสวงหาความรู้ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

นเรนทร์ คำมา (2548) ได้กล่าว ถึงความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่รวบรวมขององค์ความรู้อันหลากหลาย พร้อมทั้งจะให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและท้องถิ่นมีความใกล้ชิดกัน ทำให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลาน
3. เป็นแหล่งข้อมูลที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน และมีความสนใจที่จะเรียนรู้ไม่เกิดความเบื่อหน่าย
4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิดเอง ปฏิบัติเองและสร้างความรู้ด้วยตนเอง ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตน มองเห็นคุณค่าและตระหนักถึงปัญหาในท้องถิ่น พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของท้องถิ่นทั้งปัจจุบันและอนาคต

ขนิษฐา กาคั่ง (2561, น. 22-23) ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้ได้ว่า แหล่งการเรียนรู้ช่วยเชื่อมโยงเรื่องราวในท้องถิ่นสู่การเรียนรู้สากล พัฒนาลักษณะและความคิด ความเข้าใจ ในคุณค่า และทัศนคติ ค่านิยม ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการเรียนรู้ มีทักษะการแสวงหาความรู้ สามารถจัดการความรู้ ซึ่งมีความสำคัญและมีความหมายอย่างมากสำหรับผู้เรียน ดังนี้

1. ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพชีวิตจริง สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน ครอบครัว ท้องถิ่น
2. ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมายต่อชีวิต ทำให้เห็นคุณค่าเห็นความสำคัญของสิ่งที่เรียน
3. ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นสู่ความรู้สากลสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัวได้อย่างเป็นรูปธรรม
4. เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง
5. มีส่วนร่วมในองค์กร ท้องถิ่น บุคคล และครอบครัวในการพัฒนาท้องถิ่น
6. ได้เรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายได้ลงมือปฏิบัติจริงส่งผลให้เกิดทักษะการแสวงหาความรู้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ผู้วิจัย จึงสรุปความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ได้ว่า ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้จากสิ่งรอบตัว ผู้เรียนสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้นอกเหนือจากการเรียนภายในห้องเรียน ฝึกการเรียนรู้แบบองค์รวม เชื่อมโยงหลายมิติ ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้ลึกซึ้ง กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ จนเกิดทักษะการแสวงหาข้อมูล พัฒนาทักษะการวิจัยและความเชื่อมั่นในตนเองในการค้นหาข้อมูล ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้สิ่งใกล้ตัว ชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิถีชีวิตตนเองเน้นความหลากหลายของนักเรียนแต่ละชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

ประเภทของแหล่งเรียนรู้

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า ได้มีผู้แบ่งกลุ่มหรือประเภทแหล่งการเรียนรู้ไว้หลายลักษณะดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545, น. 43) ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ 2 ประเภท คือ

1. แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ได้แก่ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุดเคลื่อนที่ หนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑน์ ห้องมัลติมีเดีย ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องอินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมชาติ เป็นต้น
2. แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุดประชาชน ห้องพิพิธภัณฑน์วิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา วัด ครอบครัว ท้องถิ่น สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2546, น. 8-9) ได้จำแนกประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ 2 แบบ

1. จัดตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้

1.1 แหล่งการเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลานธาร กรวด หิน ทราย ชายทะเล เป็นต้น

1.2 แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีทางการศึกษาที่อำนวยความสะดวกแก่มนุษย์เช่น โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ เป็นต้น

1.3 บุคคล เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่ถ่ายทอดความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม การสืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านประกอบอาชีพ ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

2. จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งการเรียนรู้

2.1 แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เดิมมีแหล่งการเรียนรู้หลัก คือ ครู อาจารย์ ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษาห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ ตลอดจนอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 แหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่นครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงโรงเรียน ท้องถิ่นที่โรงเรียนพาผู้เรียนไปเรียนรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล สวนสาธารณะ สวนสัตว์ พืชสวน สวนผัก สวนผลไม้ วัด ตลาด ร้านอาหาร ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย คนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง แหล่งท่องเที่ยว เทคโนโลยีชาวบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2547, น. 3-4) ได้จัดประเภทของแหล่งเรียนรู้ได้หลายแบบตามความสอดคล้องกับโรงเรียนแต่ละแห่งเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการใช้

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งเรียนรู้

1.1 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ลำธาร กรวด หิน ดิน ทราย ชายทะเล

1.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน

โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัย สถานประกอบการ

1.3 บุคคลเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ คุณธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์ และผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้

2.1 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเดิมจะมีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหลัก คือ ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ต่อมามีการพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศิลปะ เป็นต้น ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพรแหล่งน้ำในโรงเรียน เป็นต้น

2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชนที่ โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล เช่น แม่น้ำ วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ พุ่งนา สวนผัก สวนผลไม้

เกษม คำบุตดา (2550, น. 10) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับบุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น
2. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนและชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ เป็นต้น
3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นแหล่งธรรมชาติ ได้แก่ ห้วย หนอง คลอง สวนสาธารณะ ธรรมชาติ ได้แก่ ป่า ต้นไม้ ไร่ ไร่ อูทยานธรรมชาติ รวมทั้งสัตว์ต่าง ๆ เช่น สัตว์เลี้ยง สัตว์ป่า เป็นต้น
4. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือ ตำรา นิตยสาร วารสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณาต่าง ๆ รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียงตามสาย เกมคอมพิวเตอร์และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่าง ๆ เป็นต้น

คำ วงศ์เทพ (2554, น. 14) ได้จำแนกแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาซึ่ง ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่อยู่ภายในโรงเรียน เช่น อาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ สวนเกษตร สวนกีฬา สวนสุขภาพ สนามเด็กเล่นและห้องส่งเสริมด้านการค้นคว้า

2. แหล่งเรียนรู้ภายนอกสถานศึกษา ซึ่งได้แก่ แหล่งเรียนรู้ที่อยู่ภายนอกโรงเรียนและโรงเรียนสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพื่อประกอบการเรียนการสอนให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรงประกอบด้วย ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ห้องปฏิบัติการ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ อุทยานการศึกษา สถานที่ราชการ สถานที่เอกชน สถานประกอบการ สวนสาธารณะ ศูนย์กีฬาและนันทนาการ แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และยังรวมไปถึง บุคคลที่มีความรู้ความชำนาญด้านต่าง ๆ

Ramirez (1954, p. 386) จำแนกแหล่งความรู้ในชุมชนออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งความรู้ที่เป็นธรรมชาติ อาทิ แสงแดด อากาศ ดิน น้ำ เป็นต้น
2. แหล่งความรู้ที่เป็นบุคคล ได้แก่ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในชุมชน
3. แหล่งความรู้ทางด้านเทคโนโลยี ได้แก่ แหล่งความรู้ที่เกิดจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ การคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เช่น เครื่องยนต์
4. แหล่งความรู้ที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น โรงเรียน โบสถ์ เป็นต้น

จากการศึกษาการจำแนกประเภทของแหล่งเรียนรู้ที่ได้รวบรวมมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การจัดประเภทแหล่งเรียนรู้ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน และนอกโรงเรียน ซึ่งอาจจะเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน คือแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่อยู่ในโรงเรียน ประกอบด้วย ครู อาจารย์ อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น โรงอาหาร ห้องน้ำ สนาม แปลงเกษตร รวมไปถึงห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องวิทยาศาสตร์ ห้องคอมพิวเตอร์ ห้องจริยธรรม ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องศิลปะ ห้องดนตรี เป็นต้น

2. แหล่งการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน คือแหล่งเรียนรู้ที่สามารถนำมาใช้ในประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนที่อยู่ภายนอกโรงเรียน ในท้องถิ่นทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในท้องถิ่นใกล้เคียงซึ่งโรงเรียนสามารถพาผู้เรียนไปเรียนรู้ได้ เช่น ห้องสมุดประชาชน วัด พิพิธภัณฑ์ ตลาด ภูเขา แม่น้ำ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟาร์ม สวนผักและผลไม้ สถานีตำรวจ สถานีอนามัย การละเล่นและดนตรีพื้นบ้าน แหล่งทอผ้า เทคโนโลยีชาวบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

การบริหารจัดการและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ เป็นงานที่โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินการอยู่แล้ว ความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนก็คือ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, น. 36) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง
2. จัดทำเอกสารเผยแพร่แก่ ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง
3. จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานสถาบันสังคมอื่น ที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้งส่งเสริมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน
4. ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

เวาพันธ์ นางข้าวชัย (2558, น. 127) ได้กล่าวว่าการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ควรวางแผนการบริหารจัดการดำเนินงานอย่างจริงจังเป็นระบบและต่อเนื่องส่งเสริมสนับสนุนทั้งด้านบุคลากรงบประมาณ ทรัพยากรการบริหาร ตลอดจนส่งเสริมให้มีส่วนร่วมตัดสินใจทุกขั้นตอนในการจัดการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรและการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งยังต้องสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนให้เห็นความสำคัญ พัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการและสร้างความตระหนักแก่ผู้บริหารมีการรายงานผล การวัดประเมินผล การนิเทศติดตาม ที่มีมาตรฐานและประสิทธิภาพ จัดให้มีการศึกษาดูงานส่วนแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้สำหรับการดำเนินการในส่วน of แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นคือ ควรให้ผู้เรียนมีการอนุรักษ์วัฒนธรรมของตน สร้างความสามัคคี สอดแทรกเนื้อหาด้านคุณค่าทางภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

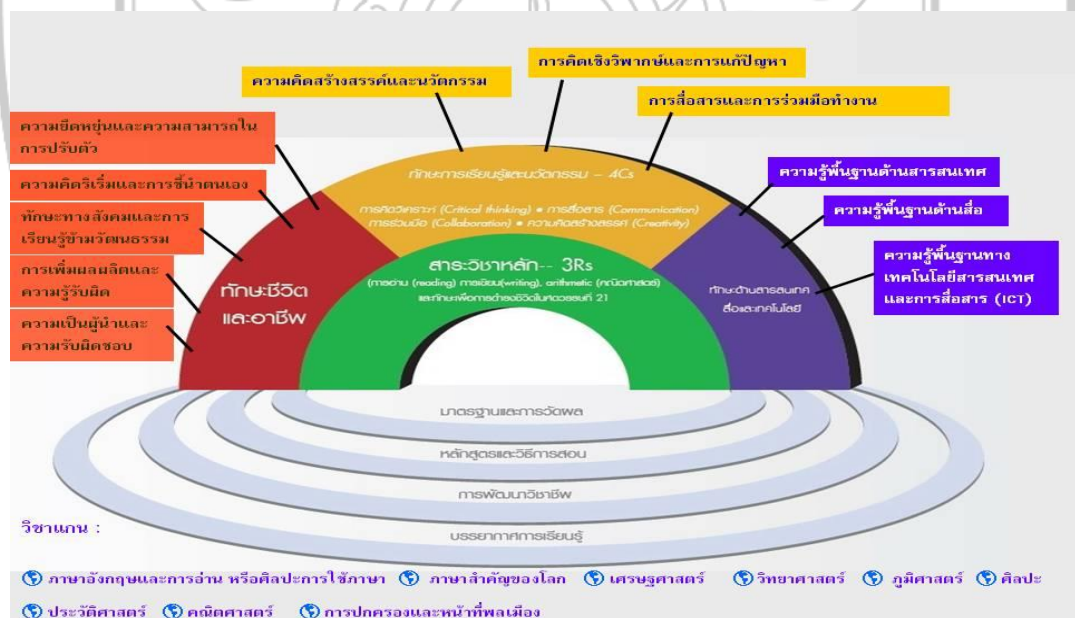
จากการศึกษาวัตถุประสงค์ การบริหารจัดการและการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สามารถสรุปได้ว่าการใช้แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในกิจกรรมการเรียนการสอนภาพความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนก็คือ การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ทั้งในบริเวณ โรงเรียน และนอกบริเวณโรงเรียน ซึ่งต้องมีการจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และมีความสุขกับการเรียน โดยมีแนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่ประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นวางแผน เป็นขั้นตอน การศึกษาหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียน กำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดโครงการกิจกรรม ก่อนเริ่มปฏิบัติขั้นดำเนินงาน เป็นขั้นตอนการปฏิบัติตามแผน กิจกรรมโครงการที่กำหนดไว้ขั้นประเมินผล คือ ขั้นสรุปและจัดทำรายงานขั้นพัฒนาและปรับปรุง คือ การนำข้อมูลจากการรายงานมาพัฒนาและปรับปรุง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. กรอบแนวคิด ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

กรอบแนวคิดเชิงมนทัศน์สำหรับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เป็นที่ยอมรับในการสร้างทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (Model of 21st Century Outcomes and Support Systems) ซึ่งเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางเนื่องด้วยเป็นกรอบแนวคิดที่เน้นผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน (Student Outcomes) ทั้งในด้านความรู้สาระวิชาหลัก (Core Subjects) และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่จะช่วยผู้เรียนได้เตรียมความพร้อมในหลากหลายด้าน รวมทั้งระบบสนับสนุนการเรียนรู้ ได้แก่ มาตรฐานและการประเมินหลักสูตรและการเรียนการสอน การพัฒนาครู สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการเรียนในศตวรรษที่ 21

การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวข้าม “สาระวิชา” ไปสู่การเรียนรู้ “ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21” (21st Century Skills) ซึ่งครูจะเป็นผู้สอนไม่ได้ แต่ต้องให้นักเรียนเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูจะออกแบบการเรียนรู้ฝึกฝนให้ตนเองเป็นโค้ช (Coach) และอำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการเรียนรู้แบบ (Problem-Based Learning : PBL) ของนักเรียน ซึ่งสิ่งที่เป็นตัวช่วยของครูในการจัดการเรียนรู้คือ ชุมชนการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์ (Professional Learning Communities : PLC) เกิดจากการรวมตัวกันของครูเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานที่ของครูแต่ละคน (กระบวนทัศน์ใหม่ทางการศึกษา: กรณียุทธศาสตร์การศึกษาศตวรรษที่ 21 – 2556)

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (21st Century Learning Framework)

ที่มา: วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และอธิป จิตฤกษ์, 2556, น. 34

2. การพัฒนาระบบการเรียนการสอนเพื่อเติมเต็มศักยภาพให้นักเรียนมีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21

แนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ตั้งอยู่บนฐานคิดที่เชื่อว่า รูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมในช่วงศตวรรษที่ 20 ซึ่งเน้นย้ำแต่การเรียนรู้และท่องจำเนื้อหาในสาระวิชาหลัก อาทิ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาศาสตร์ สังคมศึกษา ไม่เพียงพออีกต่อไปแล้วในการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกศตวรรษใหม่ภายใต้ความท้าทายใหม่

สำหรับแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 นั้น ตั้งต้นจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 โดยให้ความสำคัญกับการปลูกฝัง “ทักษะ” ที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะในการคิดขั้นสูง ทักษะในการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะชีวิตและการทำงาน ทักษะด้านสารสนเทศและการสื่อสาร ควบคู่กับ “เนื้อหา” ในสาระวิชาหลักและความรู้อื่นที่สำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ความรู้เรื่องโลก ความรู้ด้านการเงิน เศรษฐกิจ ธุรกิจและการเป็นผู้ประกอบการ ความรู้ด้านพลเมือง ความรู้ด้านสุขภาพ และความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม ผ่านหลักสูตรที่มีลักษณะกระชับ (Lean Curriculum) ช่างคิด (Thinking Curriculum) และบูรณาการ (Interdisciplinary Curriculum) เพื่อสร้างนักเรียนที่มี “คุณลักษณะ” อันพึงปรารถนาของโลกศตวรรษที่ 21 ได้ นั่นคือ รู้จักคิด รักการเรียนรู้ มีสำนึกพลเมือง มีความกล้าหาญทางจริยธรรม มีความสามารถในการแก้ปัญหา ปรับตัว สื่อสาร และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต

นอกจากนี้ การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ยังต้องมีการผสมผสานเทคโนโลยีเข้ากับเนื้อหาและวิธีการสอน โดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนทฤษฎีการเรียนรู้แบบใหม่ในการพัฒนาเนื้อหาและทักษะแบบใหม่อีกด้วย เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรมีคุณลักษณะที่มีชีวิต มีพลวัต มีปฏิสัมพันธ์ การเชื่อมต่อและมีส่วนร่วม ใช้สื่อผสมอย่างหลากหลาย ปรับเปลี่ยนตามความสามารถและระดับของผู้เรียน มีเนื้อหาที่ไม่ยึดติดกับตัวสื่อ เลือกประกอบเนื้อหาได้เอง ค้นหา-แก้ไข-จดบันทึกได้ เก็บประวัติการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และมีระบบการประเมินผลการเรียนรู้ที่รวดเร็วและต่อเนื่อง

ภาพที่ 2.2 เป้าหมายของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ที่มา : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ), 2557

ดังนั้น หัวใจสำคัญของการปฏิรูประบบการศึกษาจึงอยู่ที่ (1) การสร้างระบบความรับผิดชอบต่อสังคม (Accountability) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยให้โรงเรียนมีความรับผิดชอบต่อผู้ปกครองและนักเรียนมากขึ้น โรงเรียนควรมีอิสระในการบริหารจัดการและพ่อแม่สามารถเป็นผู้เลือกโรงเรียนให้ลูกตามข้อมูลคุณภาพของโรงเรียนที่ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณะ (2) การปรับหลักสูตร สื่อการสอนและการพัฒนาครู เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของศตวรรษที่ 21 และ (3) การลดความเหลื่อมล้ำของคุณภาพการศึกษา โดยปรับการจัดสรรงบประมาณให้พื้นที่ที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มมากขึ้น และสร้างระบบให้ความช่วยเหลือโรงเรียน ครูและนักเรียนที่มีปัญหา (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ), 2557, น. 9-10)

ดังนั้น การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ตามทัศนะของผู้วิจัย พอสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จะต้องมีความยืดหยุ่น สร้างสรรค์ ทำลายและซับซ้อน เพื่อให้โลกที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเต็มไปด้วยสิ่งท้าทาย และปัญหารวมทั้งโอกาสและสิ่งที่เป็นไปได้ใหม่ ๆ ที่ให้ผู้เรียนได้สืบค้นและแก้ปัญหา และสร้างนวัตกรรมใหม่ๆด้วยตนเอง โรงเรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นหลักสูตรที่ให้ผู้เรียนได้แก้ปัญหาในโลกที่เป็นจริง และไม่จำกัดอยู่แต่ในห้องเรียน สามารถใช้สื่อแหล่งเรียนรู้ และอื่น ๆ เพื่อเชื่อมโยงผู้สอน ผู้เรียนและชุมชน เข้าสู่คลังแห่งความรู้ทั่วโลก ผู้สอนเองต้องปรับกระบวนการคิด เปลี่ยนวิธีการสอนเปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้สนับสนุนช่วยเหลือให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนสารสนเทศเป็นความรู้ และช่วยออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียน

แต่แต่ละคนสามารถประเมินความก้าวหน้าการเรียนรู้ของตนเอง และนำความรู้เป็นเครื่องมือสู่การปฏิบัติ และให้เป็นประโยชน์ เป็นการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ และต้องมีการสร้างวัฒนธรรมการสืบค้น

3. แนวคิดวงจรคุณภาพ PDCA

สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น (2552, อ้างถึงใน สมศักดิ์ สันธะระเวชญ์, (2552, น. 180-190) ได้กล่าวว่า วงจรเดมมิงหรือวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ย่อมาจาก Plan-Do-Check-Act แปลว่า วางแผน – ปฏิบัติ – ตรวจสอบ – ปรับปรุง ซึ่ง วิลเลียม เอ็ดเวิร์ด เดมมิง (Dr. William Edwards Deming) ได้พัฒนาวงจรเดมมิงหรือวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ขึ้นมาจากแนวคิดของ วอลเทอร์ เอ ชูฮาร์ต (Dr. W.A. Shewhart) ซึ่งในระยะแรกรู้จัก วงจร PDCA ในนาม Shewhart Cycle จากนั้น วิลเลียม เอ็ดเวิร์ด เดมมิง (Dr. William Edwards Deming) ได้นำพัฒนาปรับใช้ในการควบคุมคุณภาพในวงการอุตสาหกรรมของญี่ปุ่น จึงมีชื่อเรียกว่า วงจรเดมมิง (Deming Cycle) ฌ็อง-ฌัก เบร์นาร์ (2546, น. 77-80) ได้อธิบายโครงสร้างของวงจรคุณภาพ ตามแนวคิดของ เอ็ดเวิร์ด เดมมิง (Edward Deming) หรือวงจร PDCA ประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

3.1 การวางแผน (Plan) เป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการบริหารคุณภาพเพราะแผนจะกำหนดเป้าหมายและทิศทางในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพ โดยแผนจะอธิบายความจำเป็นและการสร้างความเข้าใจในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยการร่วมแรงร่วมใจจากทุกหน่วยงานในการปรับปรุงแก้ไขอุปสรรคและข้อบกพร่องต่าง ๆ ขององค์กรให้หมดไปอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้องค์กรสามารถดำเนินงานบรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ

การวางแผนการสร้างคุณภาพมี 4 ขั้นตอน คือ

1.1 ตระหนักและกำหนดปัญหาที่ต้องการแก้ไขหรือปรับปรุงโดยสมาชิกทุกคนจะร่วมมือกันในการระบุปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงาน เพื่อที่จะร่วมกันทำการศึกษาและวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขต่อไป

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับวิเคราะห์และตรวจสอบการดำเนินงานหรือหาสาเหตุของปัญหา เพื่อใช้ในการปรับปรุง

1.3 อธิบายปัญหาและกำหนดทางเลือก วิเคราะห์ปัญหา เพื่อใช้กำหนดสาเหตุของความบกพร่องและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้สมาชิกทุกคนในทีมงานคุณภาพเกิดความเข้าใจ ในสาเหตุและปัญหาอย่างชัดเจนแล้วร่วมกันระดมความคิด สร้างทางเลือกที่เป็นไปได้ในการตัดสินใจ แก้ปัญหา เพื่อมาทำการวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดมาดำเนินงาน

1.4 เลือกวิธีการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงการดำเนินงาน โดยร่วมกันวิเคราะห์และวิจารณ์ทางเลือกต่าง ๆ ผ่านการระดมความคิดและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อ

ตัดสินใจ เลือกรูปแบบการแก้ปัญหาที่เหมาะสมที่สุดในการดำเนินงาน ให้สามารถบรรลุตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอาจจะต้องทำวิจัยและหาข้อมูลเพิ่มเติม หรือกำหนดทางเลือกใหม่ที่มีความน่าจะเป็นในการแก้ปัญหาได้มากกว่าเดิม

3.2 การดำเนินงานหรือการปฏิบัติ (Do) เป็นการนำทางเลือกที่ตัดสินใจไปวางแผนปฏิบัติงาน และลงมือปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าปัญหานั้นเป็นงาน ที่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ภายในกลุ่มก็สามารถปฏิบัติได้ทันที หากปัญหามีความซับซ้อนเกี่ยวข้องกับ กับหน่วยงานหรือกลุ่มอื่น ก็ต้องแจ้งให้ผู้บริหารสั่งการให้หน่วยงานอื่นประสานงานและร่วมมือแก้ไข ปัญหาให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 การตรวจสอบ (Check) เป็นการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลงานที่ปฏิบัติ โดยการ เปรียบเทียบผลการทำงานก่อนการปฏิบัติงาน และหลังปฏิบัติงานว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด ถ้าผลลัพธ์ออกมาตามเป้าหมายก็จะนำไปจัดทำเป็นมาตรฐานสำหรับการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป แต่ถ้าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด ทีมงานคุณภาพต้องทำการศึกษาและวิเคราะห์ หาสาเหตุ เพื่อทำให้การแก้ไขปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพขึ้น

3.4 การปรับปรุง (Act) เป็นการกำหนดมาตรฐานจากผลการดำเนินงานใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในอนาคต หรือทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทั้งที่เกิดจากความไม่สอดคล้องกับความต้องการ ปัญหาที่ไม่ได้คาดหวังและปัญหาเฉพาะหน้าในการดำเนินงาน จนได้ผลลัพธ์ที่พอใจ และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายแล้ว จึงจัดทำเป็นมาตรฐานการปฏิบัติงานในอนาคต และจัดทำรายงานเสนอต่อผู้บริหาร และกลุ่มอื่นได้ทราบต่อไป

ประเวศ ขอดยั้ง (2542, น. 19) กล่าวว่า วงจรคุณภาพหรือวงจรเดมมิง คือมีการวางแผน (Plan) การดำเนินการ (Do) การตรวจสอบ (Check) การปฏิบัติการแก้ไข และ กำหนดมาตรการ (Action) ดังนั้นในการแก้ไขปัญหาแต่ละครั้งจะต้องดำเนินตามวงจรคุณภาพอาจเพียงครั้งเดียวก็สามารถแก้ปัญหาได้เลยแต่บางครั้งอาจจะต้องกลับไปแก้ไขปัญหาลหลายครั้งจึงจะประสบผลสำเร็จ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัย สามารถสรุปได้ว่า วงจรเดมมิงหรือวงจรควบคุมคุณภาพ PDCA ประกอบด้วยกระบวนการ 4 ขั้นตอนการวางแผน (Plan)การดำเนินงานหรือการปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) การปรับปรุง (Act) โดยการพัฒนาคุณภาพการทำงานตามวงจร PDCA คือการพัฒนาการวางแผนก่อนลงมือปฏิบัติ เน้นการกำหนดเป้าหมาย นำแผนไปปฏิบัติจริง โดยขณะที่ปฏิบัติ ก็จะมีการนิเทศ กำกับ ติดตาม ตลอดจนประเมินผลหลังการ ปฏิบัติงาน หลังจากนั้นนำผลที่ได้จากการปฏิบัติงานมาปรับปรุงแก้ไข เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานตามวงจรคุณภาพรอบต่อไปสำหรับการแก้ไขปัญหาแต่ละครั้งจะดำเนินตามวงจรคุณภาพอาจครั้งเดียวหรือหลายครั้งจึงจะประสบผลสำเร็จ

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคู่มือ

คู่มือ (Handbook หรือ Manual) หมายถึง เอกสารที่รวบรวมเนื้อหาทั้งทฤษฎีและแบบฝึกปฏิบัติ เพื่อใช้ประกอบหรืออำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการศึกษาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยมีรายละเอียดแนะนำวิธีการปฏิบัติในกิจกรรม เป็นการให้คำอธิบายและเฉลยปัญหา หรือข้อสงสัย เพื่อให้ได้ความรู้และคำตอบอย่างรวดเร็วด้วยตนเอง นิยมจัดทำเป็นรูปเล่ม ทำให้สามารถให้รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้มากขึ้นและมักจะมีภาพประกอบเพื่อดึงดูดความสนใจและเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น (จินตนา สุขสมแดน, 2554)

ขั้นตอนในการพัฒนาคู่มือ

1. ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย จากเอกสาร ตำรา หลักสูตร งานวิจัยต่าง ๆ เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและรูปแบบของคู่มือ
2. วิเคราะห์ลักษณะของผู้ใช้คู่มือ
3. กำหนดวัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา ความถี่รอบของคู่มือ
4. สำนักรายละเอียดและกำหนดจุดประสงค์ในการให้ความรู้ ของคู่มือ
5. เขียนเนื้อหาของคู่มือตามวัตถุประสงค์และขอบข่ายเนื้อหาที่กว้าง ๆ ของคู่มือ
6. ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา
7. ออกแบบรูปเล่ม ภาพประกอบ จัดพิมพ์ ทดลองใช้ตามกระบวนการพัฒนาคุณภาพของคู่มือ

8. แก้ไข ปรับปรุงนำไปใช้กับกลุ่มทดลองเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล

ลักษณะของคู่มือที่ดี

ในการพัฒนาคู่มือขึ้นมานั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของคู่มือเป็นสำคัญ เพราะผู้ที่ใช้หรือศึกษาคู่มือนั้นจะให้ความสนใจหรือไม่ ก็ต้องขึ้นอยู่กับลักษณะของคู่มือที่ดีนั่นเอง

1. ด้านเนื้อหา

- 1.1 เนื้อหาสาระหรือรายละเอียดในคู่มือควรตรงกับเรื่องที่ศึกษาและไม่ยากจนเกินไป จนทำให้ไม่มีผู้สนใจที่จะหยิบอ่าน
- 1.2 การนำเสนอเนื้อหาควรให้เหมาะสมกับพื้นฐานความรู้ของผู้ที่จะศึกษา
- 1.3 ข้อมูลที่มีในคู่มือ ผู้อ่านสามารถประยุกต์ใช้ได้
- 1.4 เนื้อหาควรเหมาะสมที่จะนำไปอ้างอิงได้
- 1.5 ควรมีกรณีตัวอย่างประกอบในบางเรื่อง เพื่อจะได้ทำความเข้าใจง่าย
- 1.6 ควรมีการปรับปรุงเนื้อหาของคู่มือให้ทันสมัยเสมอ

2. ด้านรูปแบบ

- 2.1 ตัวอักษรที่ใช้ควรมีตัวโตและมีรูปแบบที่ชัดเจนอ่านง่ายเหมาะกับผู้ใช้คู่มือ
- 2.2 ควรมีภาพหรือตัวอย่างประกอบเนื้อหา
- 2.3 ลักษณะการจัดรูปแบบควรทำให้น่าสนใจ
- 2.4 การใช้ภาษาควรเข้าใจง่าย เหมาะสมกับผู้ใช้คู่มือ
- 2.5 ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปยากหรือเป็นเรื่อง ๆ ให้ชัดเจน

3. ด้านการนำไปใช้

- 3.1 ควรระบุขั้นตอนวิธีการใช้ให้ชัดเจน
- 3.2 มีแผนภูมิ ตาราง ตัวอย่างประกอบให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง
- 3.3 มีข้อมูลเพื่อสามารถใช้และประสานงานต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็ว
- 3.4 บอกข้อควรปฏิบัติให้เข้าใจง่าย

4. ด้านความเที่ยงตรงในการใช้งาน

ผู้เชี่ยวชาญอ่านแล้วเห็นว่า เนื้อหาถูกต้องมีความเหมาะสม

5. ด้านความเชื่อมั่นในการใช้งาน

- 5.1 ครูทุกคนศึกษาคู่มือแล้วปฏิบัติได้จริง
- 5.2 ครูทุกคนอ่านคู่มือแล้วเข้าใจตรงกัน

องค์ประกอบของคู่มือ มี 2 ส่วน คือ (1) คำชี้แจงการใช้คู่มือ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหา และคำแนะนำการศึกษาคู่มือ (2) เนื้อหา

ประสิทธิภาพของคู่มือ การหาประสิทธิภาพของคู่มือ กระทำด้วยวิธีการหาค่าดัชนี ความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence: IOC) ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของส่วนประกอบคู่มือการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย โดยให้ผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญ 3 - 5 คน (Subject Matter Specialists) เป็นผู้ประเมิน

คู่มือ คือ การอธิบายหรือให้รายละเอียดของการดำเนินงานอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบผลสำเร็จ โดยผ่านขั้นตอนหรือกระบวนการต่าง ๆ คู่มือเป็นหนังสือหรือเอกสารที่ใช้ควบคู่กับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเอกสารที่ให้แนวทางการปฏิบัติแก่ผู้ใช้คู่มือ เพื่อให้ผู้ใช้สามารถดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองอย่างถูกต้องเหมาะสม (สุมาลี สังข์ศรี, 2553 อ้างถึงใน นายกฤษฎี พลไทย)

วิธีการเขียนคู่มือการปฏิบัติงาน มีขั้นตอนหลัก ๆ อยู่ 4 ขั้นตอน

1. ขึ้นกำหนดเรื่องที่จะเขียนเป็นคู่มือ
2. ขึ้นวางแผนการเขียน (หรือขั้นการจัดทำ Outline)
3. ขึ้นลงมือเขียน
4. ขึ้นตรวจสอบและปรับปรุง

1. ขั้นตอนกำหนดเรื่องที่จะเขียนเป็นคู่มือ

เนื่องจากคู่มือเป็นการนำเสนอรายละเอียดและลำดับขั้นตอนของการปฏิบัติงาน ดังนั้นงานที่จะนำมาเขียนเป็นคู่มือควรต้องเป็นงานที่มีความซับซ้อนพอสมควร หากที่จะอธิบายให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจได้ในครั้งเดียวและการปฏิบัติจะต้องดำเนินการในแนวเดียวกัน มิเช่นนั้นจะทำให้งานเสียหาย ดังนั้นจึงต้องมีการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติที่ชัดเจน ถ้าเป็นงานที่ไม่ซับซ้อนมีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างง่าย ๆ ที่สามารถอธิบายให้ผู้ปฏิบัติเข้าใจได้ทันทีที่ไม่จำเป็นต้องเขียนเป็นคู่มือ ผู้เขียนต้องเลือกงานที่เหมาะสมที่ควรนำมาเขียนเป็นคู่มือเช่น คู่มือการจัดโครงการฝึกอบรม คู่มือการเทียบโอนผลการศึกษา คู่มือการจัดประชุมนานาชาติ เป็นต้น

2. ขั้นตอนวางแผนการเขียน (ขั้นการจัดทำ Outline)

ในขั้นนี้หลังจากผู้เขียนกำหนดชื่อของคู่มือเรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนจะกำหนดวัตถุประสงค์ในการจัดทำคู่มือนั้น ๆ ว่าคู่มือเล่มนั้นจัดทำเพื่อวัตถุประสงค์เพื่ออะไร เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์เรียบร้อยแล้ว ผู้เขียนจะต้องจัดทำเค้าโครง หรือออนไลน์ (Outline) ของคู่มือว่าจะมีขอบเขตเนื้อหาอย่างไร จะแบ่งออกเป็นกี่บท แต่ละบทมีขอบเขตเนื้อหาอะไร ประเด็นหลักคืออะไร ประเด็นรองคืออะไร ในการจัดทำออนไลน์ (Outline) ผู้เขียนต้องทำการศึกษา ศึกษาเนื้อหาในเรื่องที่จะเขียน คู่มือนั้นจากแหล่งต่าง ๆ ที่จะสืบค้นได้ อาจจะเป็นตำรา เอกสาร รายงาน คู่มือที่มีผู้ทำมาก่อน รวมทั้งประสบการณ์ในการทำงานในเรื่องนี้ แล้วนำข้อมูลทั้งหมดมาพิจารณาร่วมกับวัตถุประสงค์ของคู่มือ แล้วกำหนดออกมาเป็นออนไลน์ (Outline) โดยทั่วไปจะกำหนดเนื้อหาออกเป็นบทย่อย ๆ ดังนี้

บทที่ 1 บทนำ เนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วย 1) เหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำคู่มือเล่มนั้น ๆ 2) วัตถุประสงค์ของคู่มือ 3) ขอบเขตเนื้อหาในคู่มือ 4) ประโยชน์ของคู่มือเล่มนั้น ๆ 5) คำศัพท์สำคัญในคู่มือ

บทที่ 2 การวิเคราะห์งานและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง แสดงความสัมพันธ์ของงานที่จะนำมาเขียนเป็นคู่มือกับงานทั้งระบบขององค์กร รวมทั้งการเสนอหลักการทฤษฎี เอกสารที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับงานที่นำมาจัดทำเป็นคู่มือ เนื้อหาจะครอบคลุมการวิเคราะห์งานขององค์กร เพื่อแสดงให้เห็นงานที่จะเขียนเป็นคู่มือ หลักการ ทฤษฎี วิธีการ ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะนำมาเขียนเป็นคู่มือ

บทที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงานในเรื่องนั้น ๆ เนื้อหาจะครอบคลุมขั้นตอนหรือกระบวนการดำเนินงาน ในเรื่องที่จะนำมาจัดทำคู่มือตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายอย่างละเอียดซึ่งผู้ที่อ่านคู่มือสามารถนำไปปฏิบัติได้ อาจมีแผนภูมิ (Flow-Chart) ประกอบ

บทที่ 4 ปัญหาและอุปสรรคและข้อเสนอแนะ เนื้อหาในบทนี้จะประกอบด้วย ปัญหา อุปสรรคต่าง ๆ ที่มักพบในการดำเนินการในเรื่องนี้ ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาและ ข้อเสนอแนะในการพัฒนางานนี้ให้ดียิ่งขึ้น

ผู้เขียนบางท่านอาจมีการยกกรณีตัวอย่าง (Case Study) เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ผู้อ่าน ด้วย ซึ่งการยกกรณีตัวอย่างหากมีหลาย ๆ กรณีอาจจะแยกออกเป็นอีกบทหนึ่งต่างหาก หากมีกรณี ตัวอย่างก็จะอยู่ในบทที่ 4 และเลื่อนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะมาเป็นบทที่ 5

3. ขั้นลงมือเขียน

ในขั้นนี้ผู้เขียนจะลงมือเขียนรายละเอียดตามโครงร่างคู่มือที่ได้จัดทำไว้ใน ขั้นที่ 2 โดยเขียนแต่ละบทดังนี้

1) การกำหนดชื่อของคู่มือ 2) การเขียนรายละเอียด ในแต่ละบท

บทที่ 1 บทนำ

การเขียนเหตุผลและความจำเป็นในการจัดทำคู่มือ

วัตถุประสงค์ของคู่มือ

ขอบเขตเนื้อหาในคู่มือ

ประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้รับจากคู่มือ

คำศัพท์สำคัญที่ใช้ในคู่มือ

บทที่ 2 การวิเคราะห์งานและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์งาน

หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 ขั้นตอนการดำเนินงาน/ปฏิบัติการ

บทที่ 4 กรณีตัวอย่าง

บทที่ 5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

สรุปขั้นตอนการปฏิบัติงาน

ปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข

ข้อเสนอแนะในการพัฒนางานปฐมนิเทศ

4. ขั้นตรวจสอบและปรับปรุง

กลุ่มชาติพันธุ์และวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทย

1. ความหมายของชาติพันธุ์

คณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์มานุษยวิทยา ราชบัณฑิตยสถาน อธิบายว่า ชาติพันธุ์ (Ethnicity) หมายถึง กลุ่มชนที่มีลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมร่วมกัน เช่น ภาษา ศาสนา ขนบประเพณี ประวัติศาสตร์ รูปแบบของบ้านเรือน การแต่งกาย อาหารการกิน และการละเล่น ในบางกรณี ชาติพันธุ์ใช้หมายถึงกลุ่มชนที่สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกันด้วย การอ้างความเป็นกลุ่มหรือพวกเดียวกันนั้น ในบางกรณีอาจเป็นเพียงความเชื่อปรามปรายที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น โดยไม่มีหลักฐานรองรับเลยก็ได้ คำว่า “ชาติพันธุ์” บางครั้งเรียกว่า กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group) ในทางมานุษยวิทยา โนทส์นเรื่องชาติพันธุ์เริ่มใช้ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อแทนมโนทัศน์ที่ใช้มาก่อนหน้านั้น คือ ชนเผ่า (Tribe) และเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์ (Race) ซึ่งมีนัยที่แสดงถึงความต่ำต้อย หรือในบางกรณีบ่งบอกถึงการกีดกันและเหยียดหยามทางสังคมอยู่ในตัวด้วย การใช้มโนทัศน์เรื่องชาติพันธุ์ยังมีปัญหาบางประการ ในหลายกรณีเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างกลุ่มชนต่างชาติพันธุ์ภายในพรมแดนทางภูมิศาสตร์เดียวกันมักกำหนดได้ยาก ถ้ายึดตามความหมายที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ชาติพันธุ์คือกลุ่มชนที่มีลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมร่วมกัน ดังที่กล่าวข้างต้น ผู้ศึกษาอาจประสบปัญหาในการจำแนกว่าจะใช้สิ่งใดบ้างเป็นเกณฑ์กำหนดว่าใครเป็นชาติพันธุ์ใด การจำแนกจะยากยิ่งขึ้นถ้าพิจารณาชนกลุ่มน้อยจากต่างวัฒนธรรมที่อพยพเข้าไปอยู่ร่วมกับชนส่วนใหญ่ในสังคมใดสังคมหนึ่งเป็นเวลานาน จนเกิดการสังสรณ์วัฒนธรรม (Acculturation) กับชนส่วนใหญ่ ทำให้เอกลักษณ์เฉพาะของวัฒนธรรมเดิมของตนเลือนไป จึงยากที่จะกำหนดชาติพันธุ์ตามนิยามข้างต้น เพราะความไม่ชัดเจนดังกล่าว นักมานุษยวิทยาบางคนจึงเสนอว่า สิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อว่าคนในวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งมีร่วมกันนั้น ไม่อาจใช้นิยามชาติพันธุ์ได้ดีเท่ากับการให้คนเขาบอกด้วยตัวเองว่าเขาเป็นชาติพันธุ์ใด ในบริบทของโลกสมัยปัจจุบัน คำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ ยังใช้หมายถึงชนกลุ่มน้อยที่มีวัฒนธรรมต่างจากชนส่วนใหญ่ในสังคมด้วย (จินดารัตน์ โพธิ์นอก, 2557)

2. กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

“กลุ่มชาติพันธุ์” หมายถึงกลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีตมีความแตกต่างด้านต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกันมีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกันรวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม มุ่งมั่นในการอนุรักษ์พัฒนาและสืบทอดฐานดินแดนของบรรพบุรุษและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนสู่คนรุ่นอนาคต นับตั้งแต่อดีตมากกว่าร้อยปีกลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลายและกระจายตัวอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย โดยข้อมูลของสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดลได้ปี พ.ศ. 2547 และข้อมูลของกรม

พัฒนาสังคมและสวัสดิการ ปี พ.ศ. 2555 มีกลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย จำนวน 67 จังหวัด 56 กลุ่ม มีประชากรรวมประมาณ 6,100,000 คน จำแนกพื้นที่ตามลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้ 4 ลักษณะ (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2558, น. 6) คือ

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง หรือ “ชนชาวเขา” จำนวน 13 กลุ่ม ได้แก่ กระเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) เย้า (เมี่ยน) ลีซู (ลีซอ) ลาหู่ (มูเซอ) อาข่า (อิก้อ) ลีว๊ะ ถิ่น ขมุ จินฮ่อ ตองซุ คะฉิ่นและปะหล่อง (ดาลาอั้ง)

2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบ จำนวน 38 กลุ่ม ได้แก่ มอญ ไทลื้อ ไทยทรงดำ ไทยใหญ่ ไทยเงิน ไทยยอง ไทยย่อง ไทยยวน ภูไท ลาวครั่ง ลาวเงี้ยวลาวดี ลาวเวียง แสก เซเร ปรง บรู (โซ) โซ่ง โซ ทะวัง อิมปี ก่อง กุลา ซอโอจ (ซอฮั้ง) กูย (ส่วย) ฉยฮกฏ (ชาวบน) ฉยฮัย เขมรถิ่นไทย เวียดนาม (ญวน) ญอ หมี่ซอ (บีซู) ของ กระซอง มลายู กะเลิงและลาวโซ่ง (ไทยดำ)

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในทะเล หรือ “ชาวเล” จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ มอแกน มอแกลน และอูรักละไว้ย

2.4 กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่า จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ มลาบรี (ตองเหลือง) และชาไก (มันนิ)

3. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีความหลากหลายมีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันไปโดยสภาพเศรษฐกิจ-สังคม ตามจารีตประเพณีเป็นการปรับตัวเข้ากับฐานทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพภูมิสังคมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่โดย “กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง” หรือชนชาวเขาจะตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาบนพื้นที่สูงที่สลับซับซ้อน มีลักษณะสังคมเกษตร ด้วยการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ และพึ่งพิงอาศัยป่าและสายน้ำในลำห้วยเป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติและอาศัยผลผลิตจากป่าเป็นหลัก “กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบ” ส่วนใหญ่มีวิถีการดำรงชีวิตที่กลมกลืนกับคนไทยทั่วไปโดยมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน เลี้ยงสัตว์ แต่ยังพึ่งพิงใช้ประโยชน์จากป่าโดยมีแนวโน้มนำเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากขึ้นแต่ยังคง อัตลักษณ์และวัฒนธรรมของตนเองอยู่ สำหรับ “กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานตามหุบเขาหรือฝั่งชายทะเล” ดำรงชีวิตอยู่ทั้งบนบกและในทะเล ประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก เรียกว่า ชาวเล นอกจากนี้ยังมีกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มเล็ก ๆ ดำรงชีวิตด้วยการล่าสัตว์และเก็บของป่า ได้แก่ มลาบรี (ตองเหลือง) ทางภาคเหนือและชาไก (มันนิ) ทางภาคใต้ เป็นกลุ่มที่มีชีวิตผูกพันอยู่กับป่าอย่างใกล้ชิดในภาพรวมวิถีชีวิตและจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักโดยมีความเป็นอยู่ที่เกี่ยวพันและพึ่งพิงป่า ทรัพยากรธรรมชาติจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของพวกเขาชนชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้

มีโครงสร้างทางสังคมที่หลากหลายมีวัฒนธรรมประเพณีและภาษาของตนมีความเชื่อตามศาสนา
สากลทั้งพุทธ คริสต์ และอิสลาม และยังยึดถือความเชื่อตามประเพณี โดยมีการประกอบพิธีกรรม
ต่าง ๆ ทั้งพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตสุขภาพอนามัยและการทำมาหากินที่อาศัยธรรมชาติ นอกจากนี้
กลุ่มชาติพันธุ์จะมีลักษณะพิเศษ คือ มีความสามารถในทางศิลปหัตถกรรมและงานช่างฝีมือ
โดยเฉพาะการทอผ้า เย็บผ้า เย็บปักประดิษฐ์และการตีเหล็ก ซึ่งมีลักษณะเด่นที่สะท้อนอัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ของตน ด้วยเหตุนี้แต่ละกลุ่มจึงมีการแต่งกายประจำเผ่าของตนที่มี
รูปแบบสีล้นสวยงาม มีเครื่องประดับอันแสดงลักษณะเฉพาะตัว มีศิลปะการแสดงต่าง ๆ เป็นอัตลักษณ์
เฉพาะกลุ่มทั้งการร้อง-รำ และดนตรี ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า (กระทรวง
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2558, น. 6-7)

สภาพบริบทโรงเรียนบ้านปางมะเยา

1. ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

โรงเรียนบ้านปางมะเยาตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
รหัสไปรษณีย์ 50170 โทรศัพท์ 052-081921 E-mail : pangmayao@gmail.com เปิดสอนระดับชั้น
อนุบาลถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีเขตพื้นที่บริการ 5 หมู่บ้าน 12 หย่อมบ้าน ได้แก่

หมู่ที่ 3 บ้านแม่ป้ามใน (คนพื้นเมือง)

หมู่ที่ 4 บ้านปางมะเยา (คนพื้นเมือง), บ้านห้วยตะเคียน (ลีซู), บ้านห้วยคันโชก (ลีซู)

หมู่ที่ 11 บ้านปางมะกง (คนพื้นเมือง), บ้านก้อดป่าบง (ลาหู่), บ้านกัวไฮ (ลาหู่), บ้าน
ปางตองใน (ลาหู่), บ้านปางตองนอก (ลาหู่)

หมู่ที่ 12 บ้านแม่มะกู่ (อาข่า), บ้านแม่ป้ามนอก (ม้ง)

หมู่ที่ 16 บ้านห้วยน้ำริน (ลีซู)

1.1 ประวัติโรงเรียนโดยสังเขป

โรงเรียนบ้านปางมะเยาตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
เริ่มสร้างขึ้นเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2500 ในความเอื้ออำนวยการของโรงเรียนเคลื่อนที่กองกำกับการ
ตำรวจตระเวนชายแดน เขต 5 ค่ายดาราธรรมิกายใต้การนำของ ร้อยตำรวจเอก ไพโรจน์ บุญนาวัน
หัวหน้าครูฝึกพร้อมด้วยนายสิบนายตำรวจ 11 นาย โดยได้รับความร่วมมือจากนายคำแสนและ
นาย อินตา นราศักดิ์ สารวัตรกำนัน พร้อมด้วยชาวบ้านปางมะเยาและชาวบ้านปางมะกง

ภาพที่ 2.3 แผนที่โรงเรียนบ้านปางมะเข

ที่มา : โรงเรียนบ้านปางมะเข, 2558

1.2 ข้อมูลสภาพชุมชนโดยรวม

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะ เป็นชุมชนชนบท ผู้คนมีอาชีพค้า มีน้ำใจที่ดี มีประชากรประมาณ 300 –400 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลร้านค้า วัด และภูเขาล้อมรอบ อาชีพหลักของชุมชน คือ ทำไร่ ทำสวน คิดเป็นร้อยละ 89.99 ส่วนใหญ่นับถือศาสนา คริสต์ ประเพณี/ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จัก โดยทั่วไป คือ การกินวอ

ประชากรในหมู่บ้านต่าง ๆ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ข้าว ข้าวโพด ถั่วเหลือง ปลุกพืชอื่น ๆ และรับจ้างทั่วไป ฐานะของครอบครัวค่อนข้างยากจน เนื่องจากพื้นที่ในการให้บริการทางการศึกษาของโรงเรียนมีหลายหมู่บ้าน และแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี รวมถึงภาษาในการสื่อสาร จึงนับว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่ง ในการจัดบริการทางการศึกษาและการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านหลายแห่งกับ โรงเรียนเป็นระยะทางไกลและไม่สะดวกในการเดินทางและการติดต่อเท่าใดนัก เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ทุรกันดาร สภาพปัญหาของชุมชนแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือประสบปัญหาความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำและปัญหาความยากจน เนื่องจากไม่สามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ดี พื้นที่ดินทำกินไม่สมบูรณ์ ประกอบกับพื้นฐานการศึกษาของคนในชุมชนค่อนข้างต่ำ ทำให้คุณภาพชีวิตของประชากรไม่ดี อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีประชากรต่างเผ่าพันธุ์อยู่หลายเผ่า มีวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างกันทำให้พัฒนาการศึกษามีอุปสรรคมากพอสมควร

เขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขามืออยู่ จำนวน 4 หมู่บ้าน 12 หย่อมบ้าน เป็นที่ราบสูง 10 หย่อมบ้าน เป็นพื้นที่ราบ 3 หย่อมบ้านคือ หมู่ที่ 3 บ้านแม่ป๋าม หมู่ที่ 4 บ้านปางมะเข บ้านห้วยตะเคียน บ้านห้วยคันโชศ หมู่ที่ 11 บ้านปางมะกง บ้านก้อดปางง บ้านกัวไฮ บ้านปางตองนอก บ้านปางตองใน หมู่ที่ 12 บ้านแม่ป๋ามนอก บ้านแม่ป๋ามใน บ้านห้วยน้ำริน บ้านแม่บะกู่ประตูดิน หย่อมบ้านที่อยู่ไกลโรงเรียนมากที่สุด คือ หมู่บ้านปางตอง ห่างจากโรงเรียน 11 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านสุดท้ายที่ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงดาว ที่มีเขตติดต่อกับอำเภอพร้าว

ในเขตพื้นที่ที่โรงเรียนให้บริการทั้ง 12 หย่อมบ้าน ผู้ปกครองในชนบทส่วนใหญ่ ไม่ได้เรียนหนังสือบางคนออกกลางคัน หรือจบการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย เท่านั้น มีรายได้น้อยและมีอาชีพทำไร่ ทำสวน หรือรับจ้าง นักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนชนเผ่า มีหลากหลายชาติพันธุ์ ซึ่งนักเรียนส่วนใหญ่จะเข้าศึกษาในโรงเรียนในหมู่บ้านหรือที่อยู่ใกล้บ้านที่สุด เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็จบการศึกษาที่โรงเรียนบ้านปางมะเขด้วยเช่นกัน

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น อาชีพหลัก คือ ทำไร่ ทำสวน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ฐานะทางเศรษฐกิจรายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัว 200,000 บาทต่อปี จำนวนคนเฉลี่ยต่อครอบครัว 4 คนนอกจากนี้ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ได้เรียนหนังสือ หรือจบการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษา มีรายได้น้อยและมีอาชีพทำการเกษตร ทำไร่ อุดสาหกรรมครัวเรือน (สานก้วย) หรือรับจ้างรายวัน นักเรียนส่วนใหญ่จึงเข้าเรียนในโรงเรียนในหมู่บ้านเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็จบการศึกษาที่นั่น ในขณะที่ครอบครัวที่มีฐานะดี ก็จะส่งบุตรไปเรียนในโรงเรียนเอกชนในตัวเมืองของอำเภอเชียงดาว ในการศึกษาบริบทในพื้นที่ที่ศึกษา พบว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่อ่านเขียนไม่คล่องหรือบางคนอ่านไม่ออก เนื่องจากในชีวิตประจำวันไม่ได้ใช้หนังสือเป็นเวลานาน จึงไม่มีความสามารถที่จะสอนการบ้านให้กับบุตรหลานได้ ผู้ปกครองส่วนใหญ่จึงปล่อยให้บุตรหลานอ่านเขียนเพียงลำพัง และเนื้อหาในหนังสือมีความแตกต่างและห่างไกลจากสภาพบริบทที่แท้จริงจึงทำให้นักเรียนส่วนมากไม่ค่อยสนใจเรียน ไม่ค่อยใช้เวลาในการอ่านหนังสือและทำการบ้านมากนัก

1.3 โอกาสและข้อจำกัดของโรงเรียน

1.3.1 โอกาส

โรงเรียนบ้านปางมะเข อยู่ในบริเวณวัด จึงได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากชุมชน ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นอย่างดีในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนในทุกกิจกรรม อีกทั้งโรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ล้อมรอบไปด้วยภูเขาจึงมีโอกาสดูแลได้รับความช่วยเหลือจากนักศึกษามหาวิทยาลัย ตลอดจนนักเรียนจากโรงเรียนในตัวเมืองเชียงใหม่ ที่มาจัดกิจกรรมให้นักเรียน

เช่น กิจกรรมวันเด็ก การเข้าค่ายอาสาพัฒนาโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเด็กชาวเขาชนเผ่าต่าง ๆ จึงได้รับความช่วยเหลือจากชาวต่างชาติในการเดินทางมาโรงเรียน และให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนเป็นประจำทุกปี

1.3.2 ข้อจำกัด

ส่วนอุปสรรคของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ ได้แก่ การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านหลายแห่งในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนกับโรงเรียนเป็นระยะทางไกลและไม่สะดวกในการเดินทางและการติดต่อเท่าใดนัก เนื่องจากอยู่ในเขตพื้นที่ทุรกันดารสภาพปัญหาของชุมชนแต่ละหอย่อมบ้านซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน เมื่อถึงเทศกาลประเพณีกินวอ ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จะส่งผลให้นักเรียนขาดเรียนเยอะมาก เนื่องจากเป็นเทศกาลที่มีช่วงเวลาติดต่อกันหลายวัน การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งและมีการปรับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการบ่อยมาก จึงส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนประกอบกับผู้บริหารสถานศึกษาไม่เห็นความสำคัญด้านวิชาการมากนักจึงส่งผลให้งบประมาณในการพัฒนาการบริหารด้านวิชาการน้อย

2. ทิศทางของสถานศึกษา

2.1 วิสัยทัศน์

โรงเรียนพัฒนาคนให้มีทักษะชีวิตตามวิถีชุมชน ดำรงตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คู่สังคมอย่างมีคุณภาพ

2.2 เอกลักษณ์ของสถานศึกษา

ทิวทัศน์สวย รวยน้ำใจวินัยงาม

2.3 อัตลักษณ์ของสถานศึกษา

การทำความเคารพเป็นวินัยของเรา

2.4 พันธกิจ

2.4.1 พัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา

2.4.2 ส่งเสริมทักษะชีวิตของผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.4.3 พัฒนาศักยภาพผู้เรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.4.4 พัฒนาโรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.5 เป้าประสงค์

2.5.1 ผู้เรียนมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา

2.5.2 ผู้เรียนมีทักษะชีวิตและคุณลักษณะอันพึงประสงค์

2.5.3 ผู้เรียนได้รับการพัฒนาศักยภาพและเรียนรู้ตามความสนใจด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย

2.5.4 โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโดยชุมชนมีส่วนร่วม

2.6 กลยุทธ์

2.6.1 พัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM) และกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

2.6.2 พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

2.6.3 พัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ตามความสนใจด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่หลากหลาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

สุพิศวง ธรรมพันธ (2538) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ ความเชื่อ และลักษณะการแสดงออกของวิถีชีวิตทั่วไปในสังคม ผลของการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดเทคโนโลยีใหม่ที่ทำให้เปลี่ยนแปลงวิถีใหม่มาให้ผู้คน เช่น ความก้าวหน้าของวิชาฟิสิกส์ ทำให้เกิดการผลิตระบบสื่อสารแบบโทรเลขและโทรศัพท์ ขึ้นใช้ทั่วโลก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกว้างขวางทั่วโลก เป็นต้น

ชาติรี สุภเสถียร (2551) ศึกษาเรื่อง การจัดระบบและพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านแจ่มเจริญสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 พบว่า แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาที่มีอยู่ในเขตบริการของโรงเรียนบ้านแจ่มเจริญสามารถจำแนกออกเป็น 6 ประเภทเมื่อจำแนกตามที่ตั้งและวิทยาการประจำแหล่งเรียนรู้ มีจำนวน 62 แหล่งเรียนรู้ จำแนกตามชนิดของแหล่งเรียนรู้มี จำนวน 40 ชนิด เมื่อจำแนกตามประเภทของแหล่งเรียนรู้พบว่าแหล่งเรียนรู้ประเภทอาชีพมากที่สุดคือจำแนกตามที่ตั้งและวิทยาการประจำแหล่งเรียนรู้มี จำนวน 22 แหล่งเรียนรู้ (ร้อยละ 35.48) จำแนกตามชนิดของแหล่งเรียนรู้มี จำนวน 16 ชนิด (ร้อยละ 40.00) รองลงมาคือแหล่งเรียนรู้ประเภทสถานที่คือจำแนกตามที่ตั้งและวิทยาการประจำแหล่งเรียนรู้มีจำนวน 10 แหล่งเรียนรู้ (ร้อยละ 16.12) จำแนกตามชนิดของแหล่งเรียนรู้มีจำนวน 5 ชนิด (ร้อยละ 12.50) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนบ้านแจ่มเจริญมีความ

ต้องการในการใช้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อการศึกษาสูงสุดเรียงตามลำดับรายชื่อ จำนวน 5 แหล่งเรียนรู้คือร้านค้าชุมชนบ้านแหมเจริญหมู่ที่ 16 ร้านเสริมสวยหน้อยบิวดีบ้านแหมเจริญหมู่ที่ 16 การผลิตอิฐมอญเผาบ้านแหมหมู่ที่ 3 วัดห้วยไผ่เจริญธรรมบ้านร่องรวมหมู่ที่ 32 และกลุ่มผลิตพานฟุ่มบ้านแหมเจริญหมู่ที่ 16 การร่างระบบและแนวทางการพัฒนาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหมเจริญสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ได้แก่ การศึกษาสาระสำคัญของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาประกอบด้วยภูมิหลังความเป็นมาความสำคัญของแหล่งเรียนรู้การใช้ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาข้อจำกัดในการใช้แหล่งเรียนรู้วิธีใช้แหล่งเรียนรู้ระยะทางการคมนาคมไปแหล่งเรียนรู้และสภาพลักษณะของแหล่งเรียนรู้สำหรับแนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหมเจริญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 5 คือการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษา ที่ตั้งในการจัดการเรียนการสอนการผลิตสื่อเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาและการเชิญนำสื่อแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาเข้าใช้ในการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การจัดทำสารสนเทศแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาคือการจัดทำบัญชีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาและแผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหมเจริญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 5 การจัดทำคู่มือการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหมเจริญสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 ประกอบด้วยโครงสร้างเนื้อหาจำนวน 3 ตอนคือตอนที่ 1 รายชื่อแหล่งเรียนรู้ตอนที่ 2 สาระสำคัญของแหล่งเรียนรู้และตอนที่ 3 แนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพื่อการศึกษาของโรงเรียนบ้านแหมเจริญสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 5

สุมน อมรวิวัฒน์ (2544) กล่าวว่าไว้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ทุกเวลา แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้งสถาบันในชุมชน วิถีชีวิตการทำมาหากิน ประเพณีพิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติการเรียนรู้ที่ดีเกิดขึ้นจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์เกิดสังคมการเรียนรู้และสังคมคุณธรรมและการเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติเป็นกระบวนการที่มีความสุขสร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

ภัทรภรณ์ มานิตย์ (2550) ศึกษา การจัดการแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนโป่งสา จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าในการจัดการแหล่งเรียนรู้ได้มีการวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ภายในสถานศึกษาสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการใช้แหล่งเรียนรู้ อีกทั้งกำหนดครูผู้รับผิดชอบด้านแหล่งเรียนรู้ ส่วนที่ไม่มีการจัดการคือจัดสรรงบประมาณเพื่อเป็นค่าตอบแทนวิทยากรท้องถิ่น เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน

แผนการใช้แหล่งเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการอุดหนุนด้านงบประมาณ สำหรับปัญหาในการจัดการแหล่งเรียนรู้ คือ ขาดงบประมาณในการจัดแหล่งเรียนรู้และกิจกรรมเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาและชุมชนไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักเรียนและชุมชน

ประสิทธิ์ พิทักษ์ขวงค์ (2554) การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในจังหวัดปทุมธานี พบว่า การจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนมีการดำเนินงานในระดับปานกลาง โดยแหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภทศิลปวัฒนธรรมและจารีตประเพณีมีการปฏิบัติอยู่มาก ส่วนแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ได้รับความสนใจอยู่ในระดับปานกลาง และการจัดการแหล่งเรียนรู้ชุมชนแต่ละประเภทมีการดำเนินงานที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับขนาด และที่ตั้งของสถานศึกษานั้น ๆ โดยมีปัญหาเล็กน้อยได้แก่ งบประมาณและแหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ข้อเสนอแนะคือ สนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอและควรมีการซ่อม บำรุงรักษาแหล่งเรียนรู้ชุมชนประเภทต่าง ๆ

ศิริประภา โคบายาชิ (2555) ศึกษาการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ของกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านต้อมดง ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งปัญหาที่พบ คือ ชาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญต่อการจักสานผักตบชวา จึงแก้ปัญหาโดยสร้างแหล่งเรียนรู้และจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ และใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งก่อให้เกิดผล คือ 1) การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้และจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผักตบชวา เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ 2) มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3) กลุ่มแม่บ้านมีความรู้และสามารถประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์เงินเป็นที่ต้องการของตลาด 4) จำนวนสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเพิ่มขึ้น 5) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมและมีความเข้มแข็ง

ปาริฉัตร สาดตรา, ศันสนีย์ จะสุวรรณ (2557) ได้ศึกษาเรื่องการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เขตมีนบุรี พบว่า 1) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร เขตมีนบุรี โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการวางแผนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในระดับมากที่สุด รองลงคือ ด้านการดำเนินการ ด้านการตรวจสอบการใช้แหล่งเรียนรู้และด้านการนำผลการประเมินไปใช้ตามลำดับ 2) แนวทางการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร เขตมีนบุรี พบว่า ด้านการวางแผนการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ มีการกำหนดยุทธศาสตร์วัตถุประสงค์ เป้าหมายการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ด้านการดำเนินการการใช้แหล่งเรียนรู้ ควรมีการจัดทำโครงการการบริหารจัดการการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน จัดระบบข้อมูลสารสนเทศ

แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน จัดหางบประมาณให้เพียงพอ การตรวจสอบการใช้แหล่งเรียนรู้ ควรกำหนดเกณฑ์มาตรฐานการตรวจสอบและประเมินผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน สรุปและจัดทำรายงานผลการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน การนำผลการประเมินไปวางแผนปรับปรุงแก้ไข จัดสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ปณิศา สระวาสิ (2557) ที่กล่าวถึง พิพิธภัณฑชาตินี้ว่าเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสข้ามชาติเรื่องการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมชาตินี้มีความหมายใหม่ว่าเป็นสิ่งมีค่าต่อการเรียนรู้เป็นทั้งมรดกและทุน และสร้างอำนาจให้กลุ่มชาตินี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมนำเสนอภาพแทนตนเอง

ยศ และคณะ (2547) ที่กล่าวว่า ชาวพื้นเมืองต่าง ๆ มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตมาจากการทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก วัฒนธรรมหลายอย่างจึงผูกพันกับธรรมชาติมาเนิ่นนาน

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เบเกอร์ (Baker, 1975) ได้วิจัยเรื่อง The Effects of Community Resources Base Law Curriculum Upon the Attitudes and Knowledge of Senior High School Social Studies Students โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนที่มีอิทธิพลต่อหลักสูตรวิชากฎหมาย ทักษะคิดและความรู้ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนวิชากฎหมาย และระบบการเมืองการปกครองใน 1 เทอม ตัวอย่างประชากรคือ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 2 โรงเรียน ในเขตเองการฟอลต์ รัฐนิวยอร์ก โดยแบ่งกลุ่มทดลอง 138 คน กลุ่มควบคุม 117 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอนคือ ภาคความรู้ 2 ตอน ภาคทัศนคติ 2 ตอน ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้น จากการที่นักเรียนเข้าไปใช้แหล่งเรียนรู้เป็นพื้นฐานในการเรียนวิชากฎหมาย 2) การเรียนโดยวิธีปฏิบัติจริง จะเป็นการทำให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจด้านกฎหมายทั่วไปและรัฐธรรมนูญดีขึ้น 3) การที่นักเรียนได้มีส่วนร่วมกับชุมชน จะทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับชุมชนของเขาเกี่ยวกับกฎหมายและสิ่งแวดล้อมทางการเมือง การปกครองมากขึ้นและละเอียดอ่อนขึ้น

ชาเวอร์ (Shaver, 1991) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคม ไว้ในคู่มือวิจัยการเรียนการสอนทางสังคมศึกษาว่าชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อการสอนการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอนเป็นการดึงดูดความสนใจของนักเรียนช่วยให้การเรียนของเด็กได้ผลดีเด็กได้เรียนจากสภาพจริงมีความเข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น

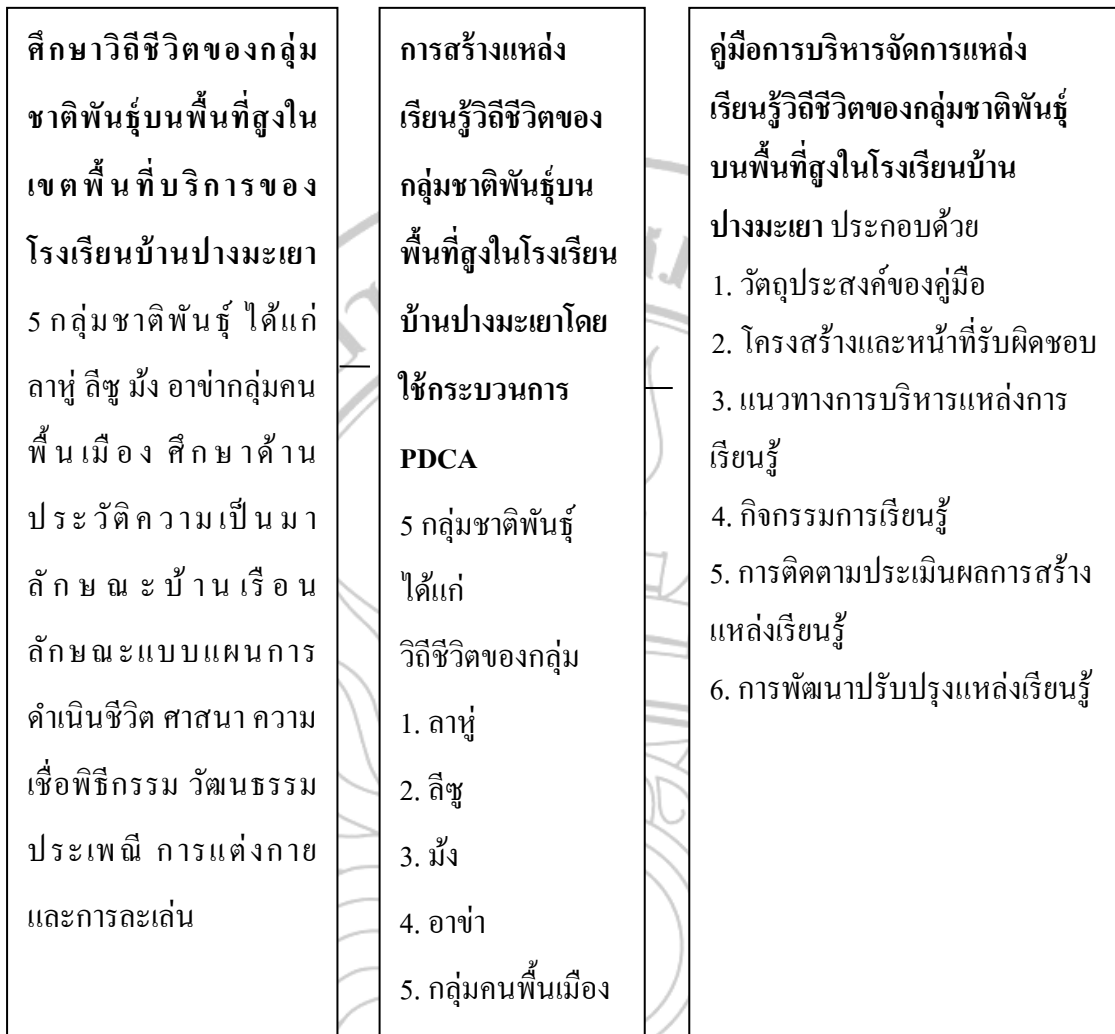
อินโดรยานโต (Indriyanto, 1993) ศึกษาเรื่อง“ผลกระทบของแหล่งเรียนรู้ทางบ้านและชุมชนที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนประถมศึกษาในประเทศอินโดนีเซีย”

มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดผลกระทบของบ้านและแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอินโดนีเซียระดับชั้น 6 ที่เรียนคณิตศาสตร์ในสาขาการศึกษาประกอบด้วยวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ใน 3 จังหวัดคือชาวตะวันตกชาวเอเชียใต้และนุซาเตงการาตะวันตกเพื่อศึกษาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยได้รับข้อมูลจากนักเรียนชั้น 6 จำนวน 2,010 คน และผู้ปกครองครูผู้สอนระดับชั้น 6 จำนวน 134 คน ผู้นำชุมชนจำนวน 3 จังหวัด ผลวิจัยพบว่า ในระหว่างตัวแปรบ้านและแหล่งความรู้ในชุมชนผู้ปกครองและชุมชน มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในเมืองบาหลี จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การที่ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและได้มีการนำเอาแหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอนทำให้ผลสัมฤทธิ์ในวิชาคณิตศาสตร์สูงขึ้นเมื่อเทียบกับการเรียนที่บ้านและแหล่งความรู้ในชุมชนมีส่วนร่วมในโรงเรียนน้อยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนทั้ง 3 จังหวัดมีแนวโน้มต่ำลง

จากการศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวสรุปได้ว่าการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในและนอกสถานศึกษามีความสำคัญต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่งครูนักเรียนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเนื่องจากการได้รับประสบการณ์ตรง ครูส่วนใหญ่ใช้สิ่งที่มีอยู่ที่ตัวบุคคลตามธรรมชาติทางวัฒนธรรม สังคมและวิถีชีวิตมาประกอบการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นตัวตั้ง บูรณาการกับการใช้ชีวิตประจำวัน ใช้กิจกรรมในแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนและวิถีชีวิต ในประจำวันจะช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตลอดจนเจตคติต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนดีขึ้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ควรส่งเสริมและพัฒนานุเคราะห์ให้มีความรู้ความสามารถในการเลือกการใช้ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาและบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดของนักการศึกษา นักวิชาการ และนักบริหารการศึกษา ผู้วิจัยสรุปแนวคิดตามทัศนะของผู้วิจัยได้ว่า การจัดทำวิจัยเรื่องการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ นั้น มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 2.4 กรอบแนวคิดของการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีการออกแบบงานวิจัย เป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาหู่ ลีซู ม้ง อาข่าและกลุ่มคนพื้นเมือง ศึกษาด้านประวัติความเป็นมา ลักษณะบ้านเรือน ลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิต ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกายและการละเล่นโดย วิธีการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย (Interview)

ระยะที่ 2 สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ (Plan Do Check Act: PDCA) 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า วิถีชีวิตของกลุ่มคนพื้นเมือง

ระยะที่ 3 จัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งคู่มือประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ของคู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้
2. โครงสร้างและหน้าที่รับผิดชอบของแหล่งเรียนรู้
3. แนวทางการบริหารแหล่งการเรียนรู้
4. กิจกรรมการเรียนรู้
5. การติดตามตรวจสอบประเมินผลการสร้างแหล่งเรียนรู้
6. การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้

โดยทั้ง 3 ระยะ มีวิธีการดำเนินการวิจัยตามรายละเอียด ดังนี้

1. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายการวิจัย

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ระยะที่ 1 ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1. กลุ่มเป้าหมายการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านชาติพันธุ์ละ 2 คน รวมจำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1.1 แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร

2.1.2 แบบสัมภาษณ์

2.2 การสร้างเครื่องมือ

2.2.1 แบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสารเป็นเครื่องมือที่ใช้บันทึกการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) โดยจะทำการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่สามารถใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

จากนั้นนำแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสมและปรับแก้ตามคำแนะนำเพื่อความสมบูรณ์

2.2.2 แบบสัมภาษณ์วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีขั้นตอนดังนี้

2.2.2.1 ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.2.2.2 ออกแบบประเด็นคำถามเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่เป็นแบบสัมภาษณ์

2.2.2.3 นำร่างแบบสัมภาษณ์ ที่ร่างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสมและปรับแก้ตามคำแนะนำเพื่อความสมบูรณ์และถูกต้อง

2.2.2.4 นำแบบสัมภาษณ์ฉบับที่ปรับปรุงจากข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้ว สอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงของเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสม และปรับแก้ตามคำแนะนำเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา

2.2.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้วไปเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยประสานงานขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ต่อ ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านปางมะเข และผู้นำชุมชน ที่เป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวทางที่คาดหวัง ในการศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (ขั้นการวิเคราะห์เอกสาร) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ วารสารงานวิจัย และการเผยแพร่ในรูปแบบเอกสารต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวม แล้วสรุปลงในแบบบันทึกการวิเคราะห์เอกสาร

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มชาติพันธุ์ละ 2 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อให้ได้ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเข จำนวน 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ชาติพันธุ์ลาหู่ ชาติพันธุ์ลีซู ชาติพันธุ์ม้ง ชาติพันธุ์อาข่า คนพื้นเมือง ศึกษาด้าน ประวัติความเป็นมา ลักษณะบ้านเรือน ลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิต ศาสนา ความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกายและการละเล่น

ขั้นตอนที่ 3 นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) การสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายโดยใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) มาวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อ

วางแผนเพื่อจัดสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย (Interview) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา

ระยะที่ 2 สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยาอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA

1. กลุ่มเป้าหมายการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูโรงเรียนบ้านปางมะเยา จำนวน 22 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 13 คน ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 10 คนตัวแทนนักเรียนชาติพันธุ์ จำนวน 15 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 61 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

2.2 การสร้างเครื่องมือ

การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) เพื่อวิพากษ์และลงความเห็นแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.2.1 ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสร้างแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.2.2 ศึกษาแบบแผนวิธีการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) และออกแบบประเด็นคำถามในการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เกี่ยวกับการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

2.2.3 นำร่างประเด็นคำถามที่ร่างขึ้น เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสม และปรับแก้ตามคำแนะนำเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา

2.2.4 นำประเด็นคำถามเกี่ยวกับการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขืออำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) เพื่อวิพากษ์ ลงความเห็นและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ใช้แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Work Shop) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา

ระยะที่ 3 เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

1. กลุ่มเป้าหมายการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายของการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 1 คน ครูโรงเรียนบ้านปางมะเขือ จำนวน 22 คน คณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 13 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 36 คน โดยผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยใช้วิธีเจาะจง (Purposive Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

2.2 การสร้างเครื่องมือ

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อวิพากษ์ลงความเห็นเกี่ยวกับคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ

2.2.1 ศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

2.2.2 ศึกษารูปแบบวิธีการจัดการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) และออกแบบประเด็นคำถามในการจัดสนทนากลุ่มย่อย

2.2.3 สร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสมและปรับแก้ตามคำแนะนำเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา

2.2.4 นำร่างแบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ที่ร่างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา รวมทั้งการใช้ภาษาที่เหมาะสมและปรับแก้ตามคำแนะนำเพื่อความสมบูรณ์ของเนื้อหา

2.2.5 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ที่ผ่านการตรวจสอบและแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลจริง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

จัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขืออำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ แล้วตรวจสอบคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้โดยการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) โดยใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจาก แบบบันทึกการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดทำวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียน บ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และนำมาสร้างเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA และจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ลาหู่ ลีซอ ม้ง อาข่าและคนพื้นเมือง ศึกษาด้าน ประวัติความเป็นมา ลักษณะบ้านเรือน ลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิต ศาสนา ความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย และการละเล่น

ตอนที่ 2 การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ชาติพันธุ์ลีซอ ชาติพันธุ์ม้ง ชาติพันธุ์อาข่าและกลุ่มคนพื้นเมือง โดยใช้กระบวนการ PDCA

ตอนที่ 3 จัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 1 วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา 5 ชาติพันธุ์

ได้แก่ ลาหู่ ลีซอ ม้ง อาข่า และคนพื้นเมือง ศึกษาด้าน ประวัติความเป็นมาลักษณะบ้านเรือน ลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิต ศาสนา ความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี การแต่งกาย และการละเล่น

1. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ (มูเซอ) บ้านกั่วไฮ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.1 ลักษณะบ้านเรือนโดยทั่วไปของหมู่บ้านกั่วไฮ

1.1 ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ลาหู่ (มูเซอ) บ้านกั่วไฮ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้านกั่วไฮ เป็นหมู่บ้านชาวล่าหู่ ซึ่งคำว่า “กั่ว” แปลว่า สันดอย ส่วนคำว่า “ไฮ” เป็นชื่อต้นไม้ ที่เรียกว่า “ต้นไทร” ชาวบ้านจึงนำทั้งสองคำมารวมกัน เรียกว่า บ้าน “กั่วไฮ” และยังเป็นที่มาของ การเรียกต้นไม้ ลำห้วยชื่อว่า “ลำห้วยกั่วไฮ” ที่ตั้งอยู่บริเวณด้านข้างของหมู่บ้านที่ชาวบ้านเริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ซึ่ง ณ ขณะนั้นมีครัวเรือนเพียง 8 หลังคาเรือน ประชากรจำนวนเพียง 48 คน โดยมีผู้นำหมู่บ้าน ชื่อ นายจะหลอ หม่าหยา ถัดมาได้ตั้งผู้นำหมู่บ้าน คือ นายตาจ่อ จะมื่อ และมีประชากรเพิ่มขึ้น เป็น 32 หลังคาเรือน มีประชากร จำนวน 192 คน และแยกออกจาก ย่อมบ้านหมู่ที่ 4 มาขึ้นอยู่กับ หมู่ที่ 11 บ้านกั่วไฮ ในปี พ.ศ. 2547 โดยปัจจุบัน มีผู้นำหมู่บ้านชื่อนาย จะโจ อะดอ เข้ามาเป็นผู้นำตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน โดยมีครัวเรือน 59 หลังคาเรือน มีประชากร จำนวน 226 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ได้แก่ ข้าวไร่ และข้าวโพด

1.2 ลักษณะบ้านเรือนของชาติพันธุ์ลาหู่ (มุเซอ) บ้านกั่วไฮ

หมู่บ้านกั่วไฮ ตำบลปงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.2 ลักษณะทั่วไปของชาติพันธุ์ลาหู่ (มุเซอ) หมู่บ้านกั่วไฮ

บ้านเรือนของชาวลาหู่ (มุเซอ) บ้านกั่วไฮ จะนิยมปลูกอยู่บนคอยสูงเพราะเชื่อว่าผู้ที่อยู่ที่สูงจะอยู่เหนือกว่าผู้ที่อยู่ต่ำ มักจะปลูกยกพื้นใต้สูง เนื่องจากใช้เป็นที่เก็บฟืนหรือเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จะเป็นหมูหรือไก่หลังคาบ้านของชาวลาหู่จะเป็นทรงหน้าจั่วมุงด้วยหญ้าคาหรือใบกล้วยบ้านเป็นไม้เนื้อแข็ง พื้นและฝาเป็นฟาก ตัวบ้านแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนหน้าเป็นชานนอก มีบันไดเป็นไม้ท่อนยาวพาดจากพื้นดินขึ้นไปสู่บ้านตอนหลังเป็นห้องสี่เหลี่ยม มีฝารอบทุกด้าน กลางบ้านหรือมุมบ้านมักมีเตาไฟไว้ก่อเพื่อทำอาหาร หรือให้ความอบอุ่นในฤดูหนาว รอบ ๆ เตาไฟใช้เป็นที่นอน และใช้เป็นที่ต้อนรับแขกด้วย ปัจจุบันมีความทันสมัยเข้ามาทำให้บ้านเรือนของชาวลาหู่เปลี่ยนไปบ้าง คือ ใช้กระเบื้องมุงแทนหญ้าคา ใช้ไม้แป้นปูพื้นและทำฝาบ้าน แต่ลักษณะบ้านเรือนยังคงเหมือนเดิม

1.3 อาชีพและลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ลาหู่ (มุเซอ) บ้านกั่วไฮ

ด้านวิถีชีวิตของชาวลาหู่ (มุเซอ) บ้านกั่วไฮนั้น มีวิถีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายไม่ชอบความวุ่นวาย สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี เพึ่งพาป่า อาศัยพื้นที่ป่าในการดำเนินชีวิตหาของป่าเพื่อใช้เป็นอาหารและใช้พื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ทำการเกษตร ชอบอาศัยอยู่โดดเดี่ยว ไม่ยุ่งเกี่ยวกับใคร

ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูก ข้าวโพด ข้าวไร่และเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ หมูดำและไก่ ต่อมาเริ่มมีการปลูกพืชเศรษฐกิจคือลำไย ถั่ว และมะม่วง เพื่อสร้างรายได้ขึ้นอีกทาง

ปฏิทินวิถีชีวิตของชาวลานูบ้านกัวไฮ

มกราคม	ซ่อมแซมบ้านทำความสะอาดบ้านเพื่อเตรียมจัดงานประเพณีปีใหม่วานู รับจ้างทั่วไปดูแลผลผลิตทางการเกษตร
กุมภาพันธ์ – มีนาคม	ดูแลผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ มะม่วง ลำไย หาของป่ารับจ้างทั่วไป
เมษายน	พิธีกรรมก่อทราย (แซ่ก่อ)
พฤษภาคม	พิธีสวดมนต์ก่อนการเพาะปลูกเพื่อขอพรจากพระผู้เป็นเจ้า
มิถุนายน	ทำบุญต้นข้าว ทำเมื่อต้นข้าวอายุได้ 30 วันหรือหลังจากกำจัดวัชพืชครั้งแรกเพื่อขอให้ผีไร่ผดอยป้องกันสัตว์ที่จะมากัดกินหรือทำลายต้นข้าว
กรกฎาคม-กันยายน	เก็บผลผลิต คือ ลำไย ข้าวไร่ ปลูกถั่วและรับจ้างทั่วไป
ตุลาคม	เกี่ยวข้าวไร่
พฤศจิกายน	ประเพณีกินข้าวใหม่
ธันวาคม	เตรียมงานเทศกาลปีใหม่ (กินวอ) และงานคริสต์มาส

1.4 ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรม ของชาติพันธุ์ลานู (มุเซอ) บ้านกัวไฮ

1.4.1 ศาสนา

ชาวลานู (มุเซอ) บ้านกัวไฮนับถือศาสนาเดิมหรือนับถือผี มีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหลัก กลุ่มที่นับถือผี ชาวลานู (มุเซอ) เรียกว่า “แป๊ะตูป่า” ส่วนกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์จะเรียกตนเองว่า “บูย้า” แต่ปัจจุบันก็มีการนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาคริสต์มากขึ้น

1.4.2 ความเชื่อ

1.4.2.1 พระเจ้า (อือซา) ถือเป็นพระเจ้าที่สำคัญ เชื่อว่าเป็นผู้ให้กำเนิดโลกและความดีทั้งปวง การบูชาสวดอ้อนวอน อือซา ถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะบันดาลให้ทุกคนสมบูรณ์ พูนสุข ข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์

1.4.2.2 ผี ชาวลานู (มุเซอ) เชื่อว่าผีนี้นมีอยู่ทั่วไปทั้งผีดีและร้าย โดยมีตั้งแต่ในเรือนไปจนทั่วบริเวณหมู่บ้าน เช่น ผีหมู่บ้าน ผีเรือน เป็นผีที่คอยให้ความคุ้มครอง ส่วนผีน้ำ ผีป่า ผีดอยและผีอื่น ๆ ที่อยู่นอกบ้าน ถือเป็นผีร้ายที่ให้โทษต่อคน และถ้าคนคนนั้นรู้ตัวเองว่าได้กระทำความผิดไว้ หรือได้ไปลบหลู่ที่แห่งนั้น แล้วก็จะไปหาหมอผีมาแก้บน หรือทำพิธีตามความเชื่อ

และชาวลานู (มุเซอ) ยังเชื่อกันอีกว่าผีที่มีอำนาจ มากที่สุด ได้แก่ ผีฟ้า ชาวมุเซอนับถือผีฟ้าว่า เปรียบเสมือนพระเจ้า และเชื่อว่าเป็นผู้สร้างสรรพสิ่งและคลบนันดาลให้เกิด สิ่งที่ดีงามทั้งหลาย

1.4.2.3 วิญญาณ หรือขวัญ คือช่วงที่คนไม่ค่อยมีแรง ไม่สบายบ่อย ๆ ครั้งนั้น ก็จะไปหาโตโบ ซึ่งเป็นผู้นำทางศาสนา เพื่อทำพิธีไสยศาสตร์ ก็จะบอกให้คนที่ไม่สบาย กลับไปแก้ตามที่โตโบบอก

1.4.2.4 เชื้ออื่น ๆ ชาวลานู (มุเซอ) เชื่อว่าไม่ควรนำผ้าถุงของผู้หญิงคิดไป ในการไปล่าสัตว์ เพราะจะทำให้เกิดสิ่งไม่ดี และเข่นยังคนผิดได้ ห้ามผู้หญิงจับอาวุธ เช่น อูปกรณ์ ล่าสัตว์ต่าง ๆ ของผู้ชาย เพราะจะทำให้อาวุธนั้นไม่แม่นยำเวลาไปล่าสัตว์

1.4.3 พิธีกรรม

1.4.3.1 พิธีกรรมก่อทราย (แซกก่อ) ประเพณีแซกก่อนี้มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษถือปฏิบัติมา และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแซกก่อ จะตรงกับวันที่ 14 เมษายนของทุกปี เป็นประเพณีที่ปฏิบัติเพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล ให้กับสิ่งที่ล่วงลับไปแล้ว ในการประกอบอาชีพ ทำไร่ ทำสวน โดยที่ฆ่าสัตว์โดยตั้งใจ หรือไม่ตั้งใจ เชื่อว่าทำพิธีกรรมแซกก่อแล้ว จะทำให้ไม่มีบาป แล้วอาชีพการทำไร่ ทำสวน ผลผลิตจะได้ดี และชีวิตการเป็นอยู่เย็นเป็นสุข

สถานที่ประกอบพิธีกรรม

หอเหย: มีไว้เพื่อประกอบพิธีกรรม ทางศาสนาของลานู ชาวลานูนับถือบรรพบุรุษ วิญญาณ และเทพเจ้าอีซา “หอเหย” เปรียบเสมือน โบสถ์หรือวัด ตามความเชื่อ ของศาสนานั้น ๆ หอเหยของชาวลานู จะสร้างอยู่ที่สูงและใกล้ ๆ กับบ้านของ ผู้นำศาสนา (โตโบ) สิ่งของสำคัญในหอเหย คือ โต๊ะบูชา หรือชาวลานูเรียกว่า “กะปะแด” เป็นที่สำหรับเทพเจ้า (อีซา) ลงมาประทับ และเป็นสื่อสารกับผู้นำศาสนาถือว่าเป็น นกเทพเจ้าจะมี 2 ตัวคู่กันมีตัวผู้และตัวเมีย เขาจะเชื่อกันว่าเป็น นกของพระเจ้าที่จะนำพาขวัญของผู้ที่เสียชีวิตกลับคืนมาเข้าสู่ร่างกาย นกไม้ 2 ตัวนี้จะอยู่คู่กับบ่อน้ำทิพย์ ซึ่งผู้นำศาสนา จะคอยเติมน้ำทุก ๆ วันคือ

ผู้ทำพิธีกรรมทางศาสนา ผู้โหว้และบูชาขอพรสวดมนต์นั้นจะต้องเป็น “โตโบ” ซึ่งเป็นผู้ที่ทำหน้าที่สอนศาสนาและเป็นสื่อกลาง ระหว่างชาวบ้านกับเทพเจ้าอีซา นอกจากนี้ โตโบยังต้องเป็นคนที่มีความเมตตา กรุณา และเป็นบุคคลที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการสื่อสารจากเทพเจ้า โตโบ นั้นจะต้อง เป็นคนที่มีความเมตตาและชอบช่วยเหลือผู้อื่น โดยจะให้ความรักกับทุกคนในหมู่บ้าน เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นคนที่มีจิตใจ และกายที่บริสุทธิ์ ไม่ชอบการฆ่าสัตว์ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด และน้ำมีนเมาทุกชนิด คนลานูจะเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้นำศาสนา

1.5 วัฒนธรรมประเพณี ของ ชาติพันธุ์ลาหู่ (มุเซอ) บ้านกิวไฮ

วัฒนธรรม ประเพณี ชาวลาคู (มุเซอ) จะมีอิสระในการเลือกคู่ครองไม่ชอบแต่งงานกับหญิงสาวบ้านเดียวกัน มีเพศสัมพันธ์ตอนอายุน้อย การแต่งงาน การหย่าของชาวลาคู (มุเซอ) จะต้องมีการฆ่าหมู เพื่อสังเวยแก่ผีที่กลางลานใหญ่ของหมู่บ้านที่ใช้เป็นที่สำหรับเต้นจะคี ชุมชนในแต่ละพื้นที่แต่ละแห่งวิถีการดำรงชีวิตและความเชื่อที่แตกต่างกันไป เพราะมาจากการสืบทอดจากบรรพบุรุษที่ไม่เหมือนกัน

1.5.1 ประเพณีการแต่งงาน

การหาคู่ หรือการจีบสาว ของชาวลาคู (มุเซอ) จะเป็นช่วงเทศกาลปีใหม่ เพราะหนุ่ม ๆ จะว่างแล้วรวมกลุ่มตระเวนหาสาวหมู่บ้านอื่น ๆ วิธีการติดต่อก็คือ จะใช้เด็กในหมู่บ้านเป็นสื่อกลาง พอไปถึงหมู่บ้านอื่นหนุ่ม ๆ ก็จะเรียกเด็ก ๆ มาคุยแล้วบอกให้เด็กว่าไปบอกให้สาว ๆ ว่ามีหนุ่ม ๆ มาเที่ยวเด็ก ๆ ก็ใจดีรีบไปส่งข่าวให้กับสาว ๆ ส่วนสาว ๆ ก็จะเตรียมอาหารแล้วจะต้อนรับ เมื่อหนุ่ม ๆ รับประทานอิ่มแล้ว จะคว้าใครชอบคนไหนจะจับไปคุยกัน การจีบสาวของลาหู่่าย

ภาพที่ 4.3 การ์ดและพิธีแต่งงานของชาวลาคู

การเริ่มพิธีการแต่งงาน ทางฝ่ายชายเป็นฝ่ายไปสู่ขอก่อน ในวันแต่งงานฝ่ายชายก็จะกลับไปเตรียมสิ่งของ เช่น ไก่ 2 ตัว และค่าน้ำเงินอีก 30 บาท และจะต้องมีพ่อสื่อฝ่ายชายเป็นตัวแทนและฝ่ายหญิงก็ต้องมีพ่อสื่อแม่สื่อเช่นเดียวกัน ในวันแต่งงาน จะมีแก้วน้ำที่จะใส่น้ำ 1 ใบ และมีเชือกที่จะผูกข้อมืออีก 2 เส้น เมื่อมีสิ่งนี้แล้วพ่อหมอก็จะกล่าวคำอวยพรให้ ทั้งสอง เมื่อเสร็จแล้วพ่อหมอก็จะเอาน้ำให้ทั้งฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงดื่มน้ำในแก้ว แต่ต้องดื่มไม่ให้ย้อยออกจากปาก วันรุ่งขึ้นตอนเช้าต้องตักน้ำด้วยกันทั้งฝ่ายชาย และฝ่ายหญิงเป็นอันดับแรก การที่ตักน้ำต้องสลับกัน

หลังจากเสร็จการดักน้ำ (ถ้าอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน) แล้วต่อไปในวันเดียวกันนั้นต้องตัดฟันเก็บฟืนคนละหนึ่งตะกร้า เช่นเดียวกับการดักน้ำเข้าบ้านที่ต้องสลับบ้านกัน แต่ถ้าอยู่คนละหมู่บ้าน ฝ่ายชายต้องแต่งงานต้องไปที่หมู่บ้านฝ่ายเจ้าหญิง หลังจากทำพิธีแต่งงานแล้วยังไม่เสร็จ ก็จะมิงานเลี้ยงอีก ชาวลาหู่เรียกว่า แคจะเวก็จะมีการฆ่าหมูซึ่งเนื้อหมูตรงคอจะต้องให้กับคนที่เป็นพ่อสื่อ แม่สื่อ ต้องแบ่งให้เท่า ๆ กัน ทั้งสองฝ่ายซึ่งชาวลาหู่เชื่อว่าถ้าไม่ได้เอาเนื้อหมูตรงคอให้พ่อสื่อ แม่สื่อจะเกิดปัญหาในภายหลัง เป็นประเพณีสืบทอดกันมายาวนาน

การหย่าร้าง: การหย่าเป็นเรื่องที่ธรรมดาของลาหู่ เช่น พ่อแม่อาจจะบังคับให้ลูกสาวเลิกแต่งงาน โดยจะให้ลูกสาวไปอยู่ที่อื่น เมื่อรู้สึกลูกเขยพูดกับพ่อแม่ไม่รู้เรื่อง กรณีนี้ถ้ามีสิ่งของมากเท่าไรก็ต้องให้ทางฝ่ายผู้ชาย ส่วนผู้หญิงไม่มีสิทธิ์ที่จะได้เพราะทางฝ่ายผู้หญิงเลิกเอง ถ้ากรณีนี้มีลูกแล้ว สามีกับภรรยาทั้งสองฝ่ายยินยอม จะหย่ากันแล้วสิ่งของก็ต้องแบ่งเป็นสามส่วนเท่า ๆ กัน หนึ่งส่วนของลูก สองของสามี สามของภรรยา และจากนี้ต่างคนต่างไปแล้ว ส่วนลูกใครจะดูแลก็ได้

1.5.2 ประเพณีวันศีล จะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ และแรม 15 ค่ำ จะต้องไม่มีการฆ่าสัตว์ ดกินเนื้อสัตว์ การดื่มเหล้า ในวันศีล มีความเชื่อว่าเป็นวันพักผ่อน ตอนเย็นของวันศีลจะมีพิธีรดน้ำดำหัวผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านถือว่าเป็นการล้างบาป จากนั้นโตโบจะกล่าวอวยพรแก่ทุกคน ตอนกลางคืนก็จะมีการประกอบพิธีในหอแห่ แล้วจะมีกิจกรรมตีกลองเดินรำและเป่าแคนกันอย่างสนุกสนานต่อหน้าคันทู

1.5.3 ประเพณีการทำบุญสะเดาะเคราะห์ จะมีขึ้นเมื่อชาวลาหู่ (มุเซอ) มีการเจ็บป่วยไม่สบายกาย หรือไม่สบายใจ ได้รับเคราะห์ ก็จะมีการจัดเตรียมสิ่งของเพื่อไปให้ผู้นำทางศาสนา ทำพิธี ซึ่งชาวลาหู่ เรียกพิธีนี้ว่า คีอตาเตเว โดยเครื่องมือเหล่านี้จะมีผู้บอกวิธีการทำ คือ ลาซอซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเครื่องมือในการประกอบพิธีกรรม เพื่อนำไปให้ผู้นำทางศาสนา สวดขอพรให้หายจากเคราะห์ร้ายต่าง ๆ

1.5.4 ประเพณีการฉลองปีใหม่ (เขาะเจ้าเว)

ภาพที่ 4.4 ประเพณีการฉลองปีใหม่ (เขาะเจ้าเว) ของชาวบ้านหมู่บ้านกัวไฮ

ประเพณีปีใหม่หรือการกินวอ คือ พิธีฉลองปีใหม่ของชาวลาหู่มักจะเป็นช่วงเดือนปลายเดือนมกราคม กุมภาพันธ์ ของแต่ละปี ทุกหมู่บ้านก็ไม่จำเป็นต้องจัดฉลองปีใหม่พร้อมกัน แล้วแต่ความพร้อม เมื่อถึงช่วงฉลองปีใหม่ สมาชิกของหมู่บ้านที่ไปทำงานที่อื่น ก็จะเดินทางกลับมาร่วมงานฉลองปีใหม่ มีการฆ่าหมูดำ เพื่อนำเนื้อหมูและหัวหมูส่งเวทเจ้า อ้อชา จากนั้นก็จะนำเนื้อหมูมาปรุงเป็นอาหารเลี้ยงกัน ในเทศกาลปีใหม่นี้ ชาวลาหู่ จะนำข้าวเหนียวหนึ่งมาตำแล้วปั้นเป็นก้อนกลม เรียกว่า “อ้อผุ” หรือข้าวปึก เพื่อนำไปใช้เป็นเครื่องถวายต่อเทพเจ้าอ้อชา มีการจุดเทียนจี๊ผึ้งสวดอ้อนวอนเทพเจ้า เพื่อให้เกิดความสุขและเกิดความสุขสมบูรณ์แก่สมาชิกในแต่ละครอบครัวในหมู่บ้าน เมื่อใกล้จะเสร็จงานปีใหม่จะต้องเซ่นไหว้คันทวนและเทพเจ้าอ้อชาขอให้คุ้มครอง ขอให้หมู่บ้านเป็นสุข ขอให้มีความสุขพอนามยที่แข็งแรงตลอดปี พิธีไร่อุดมสมบูรณ์และถ้ามีชาวลาหู่หมู่บ้านใกล้เคียงกันจัดงานพร้อมกัน ชาวลาหู่ก็จะเดินทางไปเยือนหมู่บ้านอื่น รดน้ำให้ผู้อาวุโส ทำการเดินร่ำรอบลานพิธีของหมู่บ้านนั้น และอีกไม่กี่วันเพื่อนบ้านก็จะมาหมู่บ้านเรา เพื่อมาร่วมงาน เป็นการตอบแทนเช่นกัน

1.5.5 ประเพณีกินข้าวใหม่ (จำลองจำลอง)

ห่อนึ่งหมู

ภาพที่ 4.5 ห่อนึ่งเนื้อหมูกับข้าวใหม่ ที่ใช้ในประเพณีกินข้าวใหม่ (จำลองจำลอง)

ประเพณีกินข้าวใหม่ หรือ “จำลองจำลอง” ของชาวมูเซอ (ลาหู่) ถือว่าเป็นวันสัญลักษณ์แห่งความเจริญรุ่งเรือง เชื่อกันว่า ถ้าไม่มีประเพณีนี้ ก็ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตมาบริโภคได้เชื่อว่าผลผลิตในไร่ เทพเจ้าอ้อซา ประทานมาให้ ซึ่งจะนำเอาข้าวที่ปลูกไว้ นำมาบูชาเทพเจ้าอ้อซา ประเพณีนี้จะเริ่มเมื่อข้าวแตกรวง ประมาณเดือนสิงหาคม-กันยายน ของทุกปี

1.6 การแต่งกายของชาติพันธุ์ลาหู่ (มูเซอ) บ้านกิวไฮ

ภาพที่ 4.6 เสื้อผ้าชาวลาหู่ และชุดผู้หญิงชาวลาหู่

แต่งกายชุดชาติพันธุ์ในปัจจุบันนั้นจะสวมใส่กันในพิธีกรรม กินวอ กินข้าวใหม่ หรือที่สำคัญเท่านั้น ส่วนในวันปกติ จะแต่งกายธรรมดาโดยผู้ชายใส่เสื้อกับกางเกงและผู้หญิงใส่เสื้อ กับผ้าถุงหากมีการจัดงาน หรือพิธีกรรม ชาวลาหู่หมู่บ้านกั่วไฮ จะมีการแต่งกาย คือผู้ชายจะ เสื้อสีดำผ่าอกกลางมีกระดุมโลหะเงินประดับที่แขนเสื้อ ข้างหน้าและ ข้างหลัง ส่วนผู้หญิงมูเซอแดง มีแถบผ้าสีแดงเย็บบนผ้าสีดำ เสื้อแขนยาวทรงกระบอก ตัวเสื้อสั้นเปิดเห็น พุง ผ่าอก กลางติดแถบผ้าสีแดง ขอบคอใช้กระดุมเงิน โดยการแต่งกายของชาวลาหู่จะประกอบด้วย สีดำ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของมูเซอและสีของหมุดำ สีขาว ซึ่งเป็นสีของข้าวปึกซึ่งเป็นเครื่องถวายต่อเทพเจ้าในช่วงปีใหม่ สีแดงเป็นสัญลักษณ์ แทนเนื้อหมู เลือดหมู สีฟ้าหรือสีน้ำเงิน แทน พืชพันธุ์ธัญญาหารและการเกษตร

1.7 การละเล่นของชาติพันธุ์ลาหู่ (มูเซอ) บ้านกั่วไฮ

การละเล่นเป็นอีกวัฒนธรรมหนึ่งของชาติพันธุ์ลาหู่ (มูเซอ) ที่นิยมเล่นกันช่วงที่มีพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีหรือยามว่างจากการทำสวน ทำไร่ มักจะใช้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในการนำสิ่งของต่าง ๆ มาประดิษฐ์เป็นของเล่น โดยการใช้วัสดุธรรมชาติ ที่หาได้ง่ายและไม่ได้ใช้ต้นทุนเยอะของท้องถิ่นมาดัดแปลง จะเน้นการเล่นเป็นกลุ่ม เพื่อให้เกิดความสามัคคีกันภายในกลุ่ม ปัจจุบันการละเล่นของชาวหมู่บ้านกั่วไฮที่ยังพบเห็นมีเพียง 2 อย่าง คือ

1.7.1 การเดินจะคี (ปอย เต เว) จะเดินในช่วงที่มีงานประเพณี (กินวอ) เดินเพื่อเฉลิมฉลองในงานประเพณี และเป็นการกล่าวขอบคุณแขกที่มาร่วมในงานพิธีกรรม อาจมาจากต่างหมู่บ้านหรือต่างท้องถิ่น การเดินจะคี จะเป็นการเดินเป็นจังหวะ ตามเสียงกลอง (จะ โข) ฉิ่งฉาบ (แซ) และฆ้อง (โบโลโก) โดยจะมีทำทางประกอบหลากหลายท่าอย่างพร้อมเพรียงกัน เช่น ท่าเกี่ยวข้าว ทำดักข้าว และทำตีข้าว เป็นการบ่งบอกถึงความหลากหลายของการทำมาหากิน การเดินจะคีจะมีอีกหลากหลายท่า คือ ทำสวัสดี ทำขอบคุณ และยินดีต้อนรับ เพื่อเป็นการต้อนรับแขกที่มาร่วมในงาน

ภาพที่ 4.7 กิจกรรมการละเล่น การเดินจะคี (ปอย เต เว) ของชาวลาหู่หมู่บ้านกั่วไฮ

1.7.2 การละเล่นลูกข่าง (ค่อซื่อ) เป็นการละเล่นของชาติพันธุ์ลาหู่ จะนิยมนำมาเล่นกันในช่วงปีใหม่ กินวอ ของลาหู่ ลูกข่างนั้นทำจากไม้เนื้อแข็งวิธีการเล่น มีดังนี้ อย่างแรก ทำเชือกสำหรับห้อยลูกข่าง แล้วมัดกับด้ามไม้ พอเสร็จก็พันลูกข่างแล้วโยนไปยังเป้าหมาย แล้วดึงเชือกคืนไว ๆ ก็จะทำให้ลูกข่างหมุน และถ้าลูกข่างของเราไปโดนของคู่ต่อสู้ ถือว่าเราเป็นฝ่ายชนะ

2. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กิจกรรมต่างๆภายในหมู่บ้านลีซอ(ลีซอ)บ้านห้วยน้ำริน

ภาพที่ 4.8 กิจกรรมของชาวลาหู่ หมู่บ้านห้วยน้ำริน

2.1 ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้านห้วยน้ำริน ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 16 ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในอดีตแต่เดิมนั้นชาวบ้านได้ย้ายถิ่นฐานมาจาก อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก เข้าอยู่ประมาณ 10 หลังคาเรือน เมื่อเข้ามาอยู่แล้วจึงได้ พบว่ามีแหล่งน้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำการเกษตรซึ่งเป็นที่มาของหมู่บ้านคือ บ้านห้วยน้ำริน ต่อมาอีก 2-3 ปีก็มีผู้อพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่เพิ่มมากขึ้นจนเกิดเป็นห่อมบ้านโดยขึ้นตรงกับหมู่ที่12 ตำบลปึงโค้ง โดยในต่อนั้น บ้านห้วยน้ำริน ได้มีผู้นำคนแรกคือ นายอะพะบุ แซ่ย่าง แล้วหลังจากนั้นก็มีการเปลี่ยนผู้นำมาเรื่อย ๆ จนในปี พ.ศ. 2558 หมู่บ้านห้วยน้ำริน ได้ถูกจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการชื่อว่า บ้านห้วยน้ำริน หมู่ที่ 16 ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ และมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นทางการคนแรกคือ นายธนต์ชัย แสนซึ่ง

2.2 ลักษณะบ้านเรือนของชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน

ภาพที่ 4.9 ลักษณะของบ้านเรือนของชาวลีซู (ลีซอ) หมู่บ้านห้วยน้ำริน

บ้านเรือนของชาติพันธุ์ลีซูจะนิยมปลูกแบบक्रमดิน มักจะปลูกในพื้นที่เรียบเสมอกัน เสาบ้านต้องใช้ ไม้เนื้อแข็งเพื่อความมั่นคง ส่วนวัสดุการก่อสร้างใช้ไม้ไผ่ ส่วนฝานั้นกันด้วย ฟากแบบสานขัดแตะ ส่วนหลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ปัจจุบันมีกระเบื้องแทนหญ้าคา ตัวบ้านจะไม่มี หน้าต่างมีประตูเข้าด้านหน้าด้านเดียว ภายในค่อนข้างจะมีค ในการสร้างบ้านนั้นคำนึงถึงประโยชน์ ใช้สอย ดังนั้นการสร้างบ้านในลักษณะนี้กันทั้งฝน และลมหนาวได้ดี โดยทั่วไปไม่มีรั้ว ปลูกโล่ง ๆ เรียงรายกันทั้งหมู่บ้าน ในการสร้างปลูกบ้านแต่ละหลังของชาวลีซุนั้นก็ ไม่ว่าจะเป็นบ้านเล็ก หรือ หลังใหญ่จะสร้างเสร็จภายในวันเดียวโดยใช้เวลาช่วงเช้าถึงเย็นเท่านั้น เพราะจะช่วยกันสร้างลงมือ ลงแรงพร้อม ๆ กัน สำหรับพิธีที่สำคัญที่จะละเลยกันไม่ได้ในการปลูกบ้าน คือการทำพิธีเสี่ยงทาย อธิษฐานเสียก่อน ใช้ไม้วัดอาณาเขตที่จะปลูกบ้านสี่ทิศแล้ว นำข้าวสารจำนวนหนึ่งใส่ในถ้วย แล้วยกขึ้นจบบอธิษฐานขออนุญาตต่อผีป่า ผีดอย ผีเจ้าที่เจ้าทาง เสร็จแล้วจึงหยิบข้าวสารโรยลงไปใน หลุมขุด และเปิดดู หากเมล็ดข้าวสารในหลุมยังอยู่เป็นระเบียบเหมือนเดิม ก็แสดงว่าผีเจ้าที่เจ้าทาง อนุญาต ถ้าหากว่าเมล็ดข้าวในหลุมเกิดกระจัดกระจายไม่เป็นระเบียบเหมือนกับตอนที่โรย แสดงว่าผี เจ้าที่เจ้าทาง ผีป่า และผีดอยท่านไม่อนุญาต

2.3 อาชีพและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน

สังคมของลีซู เป็นสังคมเกษตรกรรม ทำไร่ทำสวนอยู่ที่บนดอย ดังนั้น อาชีพที่สำคัญของชาวลีซู (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน คือ การทำไร่ข้าวโพด ทำสวนลำไย ทำสวนมะม่วง ข้าวโพด ที่ผลิตได้นำไปเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ ทุกหลังคาเรือนจะเลี้ยงสัตว์ทั้งสองชนิดนี้ ทั้งนี้เพื่อใช้ในการ ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามประเพณี ชาวลีซูจะมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย พึ่งพาอาศัยป่าทั้งด้าน อาหารการกินและที่ดินทำกิน ปกครองโดยผู้อาวุโส สืบสกุลทางพ่อ แต่ละหมู่บ้านมีวงศ์หลายสาย

สกุล นับถือศาสนาพุทธ คริสต์และนับถือผี ชาวลีซอปัจจุบันใช้ชีวิตเหมือนชาวบ้านทั่ว ๆ ไป แต่ยังคงยึดถือประเพณีและการแต่งกายแบบเดิมเผ่าลีซอ

ปฏิทินวิถีชีวิตของชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน

มกราคม – กุมภาพันธ์	ถางไร่ เผาไร่ เก็บเศษไม้ เศษหญ้า
มีนาคม – เมษายน	เริ่มทำสวน ไร่
พฤษภาคม – มิถุนายน	ปลูกข้าวโพด ปลูกข้าว พืชผักต่าง ๆ เริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิต
กรกฎาคม – สิงหาคม	ดูแลถางหญ้าในไร่ เก็บเกี่ยวผลผลิต
กันยายน – ตุลาคม	เริ่มถางหญ้าในไร่ เผาไร่ ทำไร่ทำสวนรอบที่สองต่อ
ตุลาคม – ธันวาคม	เก็บเกี่ยวข้าวไร่ พืชต่าง ๆ และไปสำรวจหาพื้นที่ทำไร่

2.4 ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาติพันธุ์ลีซอ (ลีซอ) ชุมชนบ้านห้วยน้ำริน

ประชากรของชาติพันธุ์ลีซอบ้านห้วยน้ำรินปัจจุบันนั้นบางส่วนนับถือศาสนาเดิม (Animism) มีความเชื่อเรื่องการกราบไหว้บรรพบุรุษ รวมถึงการให้ความเคารพต่อสรรพสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น การทำพิธีเช่น ไหว้ให้กับ ผีน้ำ ผีเจ้าที่ ที่ดิน ป่า ไร่ ต้นไม้ สัตว์ป่าและก้อนหิน ฯลฯ และอีกกลุ่มหนึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ปัจจุบันลีซอยังมีกิจกรรมวัฒนธรรม และพิธีกรรมตามความเชื่อแบบดั้งเดิมปฏิบัติกันอยู่ เช่น เทศกาลปีใหม่ งานบูรณะอาปาโหมฮีหลีฮีฮัว (บูรณะหลุมฝังศพ) และพิธีทำบุญเรียกขวัญ เป็นต้น ยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและพิธีกรรมต่าง ๆ ก็มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกันพืช ผักต่าง ๆ เช่นกัน

ผู้นำพิธี/ผู้ประกอบพิธี :

ผู้นำพิธีในกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอจะมีอยู่ด้วย 3 คน คือ “เหมอเมอผะ” หรือหมอเมือง และ “หนี่ผะ” หรือหมอผี และหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นชาย

“เหมอเมอผะ” หรือหมอเมือง เป็นผู้นำของชุมชนในด้านการประกอบพิธีกรรมตามกำหนดเวลาประจำปี ไม่มีการสืบทอดถึงบุตรหลาน การคัดเลือกจะเกิดขึ้นเมื่อมีการตั้งชุมชนใหม่ หรือหมอเมืองคนเก่าตายไป เปลี่ยนศาสนา ย้ายออกจากชุมชน กรณีที่หมอเมืองอายุมากขึ้นหรือหมอเมืองต้องการพักจากปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว หมอเมืองจะต้องเป็นแบบอย่างของการประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณี การเป็นหมอเมืองก็ต้อง เป็นชายหัวหน้าครัวเรือนมีความรอบรู้ในขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีและรู้จักวิธีการกระบวนการประกอบพิธีกรรมของชาติพันธุ์ลีซอเป็นอย่างดี มีความสนใจเข้าร่วมคัดเลือก การคัดเลือกหมอเมืองจะกระทำที่ศาลเจ้าประจำหมู่บ้านหรือ “อาปาโหมฮี” โดยการโยนไม้เสี่ยงทาย ขอบปฏิบัติหรือข้อห้ามสำหรับคน

ที่เป็นหมอมือคือ สามารถร่วมงานศพได้ แต่ไม่สามารถแตะต้องศพและทานอาหารในงานศพได้ รวมถึงการไม่สามารถรับประทานเนื้อสุนัข และห้ามลอดราวตากผ้า

“หนีผะ (หนี=ผี ผะ=ชาย) หรือหมอผี จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความโชคร้าย และเมื่อประสบปัญหาในการดำเนินชีวิตประจำวัน จะคอยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการติดต่อสื่อสารระหว่างคนกับผี โดยเฉพาะอย่างยิ่งผิอารักษ์ที่อยู่ในบ้าน และ ผิบรรพบุรุษ ข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามสำหรับคนที่เป็หมอผีคือ ไม่ทานอาหารในงานศพ ห้ามรับประทานเนื้อสุนัข และห้ามลอดราวตากผ้า หมอผีมีอำนาจจำกัดเฉพาะในแวดวงไม่เกินระดับเครือญาติเท่านั้น อำนาจจะจำกัด เฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความโชคร้ายและความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวในการทำมาหากินหรือการมีชีวิตประจำวันของชาวลิซุเท่านั้น

พิธีกรรมสำคัญ :

2.4.1 พิธีกรรม “ตะเเฉะ” จะกระทำเมื่อรู้สึกไม่สบาย หรือเมื่อหมอผีได้ทำการสวดภาวนาแล้วพบว่าควรทำพิธีกรรมดังกล่าว พิธีกรรมนี้โดยปกติจะทำร่วมกันกับพิธี “ชะละณา” หรือสร้างศาลา แต่หากต้องการทำพิธีนี้อย่างเดียวโดยไม่ต้องทำพิธีทานศาลาก็ทำได้เช่นกัน การทำพิธีกรรมนี้ขึ้นอยู่กับความเอาใจใส่ในเครื่องเซ่นไหว้ การจะทำพิธีให้ได้ผลและเพื่อให้หายจากอาการต่าง ๆ ต้องทำพิธีให้สุดและให้ศักดิ์สิทธิ์ หากเครื่องเซ่นไม่สมบูรณ์ ก็จะต้องมีการทำพิธีกรรมนี้บ่อยมากขึ้น แต่ถ้าทำพิธีครบ ไม่ขาดสิ่งของเซ่นไหว้ใด ๆ จะทำให้ผู้ที่มีการดังกล่าวหาย

2.4.2. พิธีกรรมซ่อมแซมศาลเจ้า (เฮอียิปา) จะจัดขึ้นในวันที่ 7 ของเดือน “เฮอียิปา” (เดือน 2 ของลิซุ) พิธีจัดขึ้นที่ศาลเจ้า โดยมีการทำพิธีเซ่นไหว้ และพัฒนาศาลเจ้า เมื่อเสร็จแล้วมีการกินข้าวร่วมกัน ร้องเพลงและเต้นรำ ตลอดจนมีการเสวนาแลกเปลี่ยนต่างๆ กัน ซึ่งผู้เข้าร่วมพิธีนี้จะมีแต่ผู้ชายเท่านั้น เพราะถือว่า “เฮอียิปา” เป็นการเฉลิมฉลองปีใหม่ของผู้ชาย มีเรื่องเล่ากันว่าในอดีตช่วงที่มีเทศกาลปีใหม่นั้น ผู้ชายทั้งหลายต้องออกไปสู้รบกัน เหลือแต่ผู้หญิงที่อยู่ร่วมพิธีในวันปีใหม่ ดังนั้นหลังปีใหม่ 1 เดือน พวกผู้ชายได้กลับมา และได้จัดงานปีใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็นกาทดแทน

2.4.3 พิธีเซ่นไหว้หลุมศพ (หลี่ฮี้ฉั่ว)

หลังจากปีใหม่ผ่านไปสักสองเดือนกว่าๆ พิธีนี้จะจัดขึ้น ณ สุสานหรือหลุมฝังศพ พิธีกรรมนี้จะทำการ 3 ครั้ง ทำทุก ๆ ปี หลังจากนั้นเซ่นไหว้ครบ 3 ครั้งแล้ว ไม่ต้องทำแล้ว เชื่อว่าวิญญาณไปเกิดใหม่แล้ว ถ้าครอบครัวไหนอยากจะทำต่อสามารถทำได้ พิธีนี้ทำได้เฉพาะคนที่มียูทชาย เช่น เวลาพ่อและแม่เสียชีวิตไป ลูกชายก็จะทำพิธี “หลี่ฮี้ฉั่ว” ให้พ่อแม่ที่เสียไปแล้ว ถ้าครอบครัวไหนไม่มีลูกชาย มีแต่ลูกสาวไม่สามารถที่จะทำได้ เพราะผู้หญิงไม่สามารถทำพิธีกรรมได้

2.5 วัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) ชุมชนบ้านห้วยน้ำริน

2.5.1 ประเพณีการแต่งงาน

ชายลีซูจะต้องไม่แต่งงานกับสตรีที่เขาเรียกว่า “จิจิ” หรือญาติ นั่นคือ พี่สาวหรือน้องสาวร่วมตระกูล พิธีแต่งงาน: ชาติพันธุ์ลีซูนั่นจะเข้าพิธีแต่งงาน โดยค่าสินสอดของหญิงสาวจะมอบให้กับพ่อแม่ของฝ่ายหญิงฝ่ายเดียว ค่าตัวสาวลีซูจะค่อนข้างแพง อาจแพงกว่าสาวบางเผ่า ค่าตัวสาวลีซู ประมาณ 30,000 บาทขึ้นไป สาเหตุที่ค่าตัวหญิงสาวค่อนข้างแพงนั้น เพราะว่าเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายหญิงจะต้องไปอยู่กับทางฝ่ายชาย และจะต้องช่วยทำงานทุกอย่าง สำหรับเงินค่าตัวของฝ่ายหญิงนั้น ทางพ่อแม่ของฝ่ายชายจะเป็นคนออกให้ทั้งหมด ฤกษ์แต่งงานจะอยู่ในช่วงสาย ๆ ก่อนเที่ยง โดยจะจัดขึ้นที่หน้าห้องสิมบรพบุรุษภายในบ้านให้เจ้าบ่าวเจ้าสาวมานั่งคุกเข่าคู่กันที่บนพื้นปูเสื่อไว้ จากนั้นผู้อาวุโสชายซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีก็จะมีการเซ่นไหว้สิมบรพบุรุษ ด้วยหัวหมู ข้าว เหล้า น้ำ ธูป พร้อมทั้งบอกกล่าวให้ได้ทราบถึงสมาชิกคนใหม่ที่จะมาเป็นลูกเขยของบ้านหลังนี้

ภาพที่ 4.10 การแต่งงานของชาติพันธุ์ลีซู

2.5.2 ประเพณีปีใหม่ (โซเซยี่) จัดขึ้นในวันที่ 1 เดือน 1 ของเดือนลีซู ซึ่งลีซูเรียก

เดือนนี้ว่า “โซเซยี่อาบา” เป็นวันที่มีความสำคัญมากสำหรับชาวลีซู เชื่อว่าเป็นวันที่เริ่มต้นสิ่งใหม่ และเริ่มต้นการใช้ชีวิตให้สิ่งเก่า ๆ ที่ไม่ดีหมดไปพร้อมกับปีเก่า จึงต้องมีการเฉลิมฉลองด้วยการทำพิธีกรรมและจัดงานรื่นเริง เช่น การทำบุญศาลเจ้า และเทพเจ้าต่าง ๆ การขอศีลขอพรจากเทพเจ้า และผู้อาวุโส การร้องเพลง การเล่นเกม และการเล่นรำ เป็นต้น ก่อนวันปีใหม่ 1 วัน หรือวันสุดท้ายของเดือน “หลายี่” (เดือน 12) จะมีการดำข้าวบู้ก หรือเรียกว่า “ปาปาเตียะ”

2.2.3 พิธีขอบคุนเทพ (ลวี่อแป๊ะก๊วะ) มีขึ้นในวันที่ 12-14 เดือน 7 “ซียี่ฮา” เป็นพิธีแสดงความขอบคุนเทพเจ้า ที่ช่วยดูแลรักษาพืชพรรณธัญญาหารของชุมชน ให้มีความอุดมสมบูรณ์ เจริญเติบโตจนได้ผลผลิต ในช่วงตลอดปีที่ผ่านมา พิธีกรรมจะไม่เหมือนกัน แล้วแต่ตระกูล โดยรวมๆ แล้วในวันแรกจะมีการนำผลผลิต พืชผลต่าง ๆ และดอกไม้ มาประดับประดาบนหิ้งบูชาบรรพบุรุษ และทำพิธีสวดบทสักระแก่เทพเจ้า ซึ่งในเทศกาลนี้ทุกบ้าน จะต้องทำความสะอาดบ้านและร่างกายของตัวเอง เพื่อเป็นสิริมงคลกับบ้าน และตนเอง ไม่มีการไปทำงานหรือทำธุระนอกบ้าน หากไม่จำเป็น จากนั้นในวันที่ 3 จึงนำพืชผล และดอกไม้ต่าง ๆ ออกจากหิ้งบูชาตอนเย็นเปลี่ยนน้ำและจุดธูป อันเป็นว่าจบพิธี

2.6 การแต่งกายของชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) ชุมชนบ้านห้วยน้ำริน

ภาพที่ 4.11 ตัวอย่างชุดประจำชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน

ลีซอ ได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่แต่งกายมีสีสันสดใสและหลากหลายมากที่สุดในการบรรดา กลุ่มชาติพันธุ์ทั้งหมด ใช้สีตัดกันอย่างรุนแรงของเครื่องแต่งกาย โดยเฉพาะสีของกางเกงเป็นการบ่งบอกถึงความแตกต่างระหว่างชายกับหญิง ผู้ชายลีซูสามารถสวมใส่ได้ทุกสี ยกเว้นสีดำ แต่ผู้หญิงลีซูสามารถสวมใส่สีดำได้สีเดียว แต่เนื่องจากปัจจุบัน กางเกงลีซูเหล่านี้ได้ถูกผลิตขึ้นภายใต้ความต้องการ ความทันสมัยและตามแฟชั่น ทำให้เยาวชนลีซูผู้หญิงหลายคนหันมาสวมใส่กางเกงลีซูสีอื่น ๆ มากขึ้น ในขณะที่เยาวชนผู้ชายยังไม่นิยมสวมใส่กางเกงลีซูสีดำ ลักษณะการแต่งกายของหญิงลีซูมีความโดดเด่นมาก เสื้อตัวยาวตัดเย็บด้วยผ้าสีสดใสตกแต่งด้วยริ้วผ้าเล็ก ๆ สลับสี สวมทับกางเกงยาว ครึ่งน่องสีดำ มีผ้าคาดเอวที่เมื่อคาดแล้วจะทิ้งชายไปทางด้านหลังเป็นพู่หางม้า ทำจากผ้าหลากสีเย็บเป็นไส้ไก่เส้นเล็ก ๆ จำนวนกว่าร้อยเส้นขึ้นไปเมื่อเคลื่อนไหว พู่จะกวักแกว่งไปด้วยคุณน่ารักสวยงามมากและสวมสนับแข้งสีสดหญิงสาวและหญิงสูงอายุแต่งกายคล้ายกันต่างกันเฉพาะการใช้สี ซึ่งในกลุ่มหญิงสูงอายุจะใช้สีเข้มเข้มกว่า และผ้าโพกหัวก็ใช้ผ้าสีดำโพกพันไว้ ไม่มีลูกบิดและพู่ประดับและผู้ชายสวมกางเกงสีสด และสาวเสื้อสีดำตกแต่งด้วยเม็ดเงินคาดเอว ประดับด้วยพู่

หางม้าทำจากผ้าเย็บเป็นไส้ไก่สลับสี เวลาคาดเอวจะทิ้งชายลงมาทางด้านหน้า เด็ก ๆ ปัจจุบันชาติพันธุ์ลีซูยังคงสวมใส่ชุดประจำเผ่าให้เห็นโดยทั่วไป

2.7 การละเล่นของชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) ชุมชนบ้านห้วยน้ำริน

การเต้นรำ โดยอาศัยเครื่องดนตรีของชาติพันธุ์ ได้แก่ แคนน้ำเต้า และซิ่ง ใช้เล่นประกอบการเต้นรำในงานต่าง ๆ เพลงลีซอมีหลายประเภท เพลงที่นิยมคือเพลงเกี่ยวสาว ซึ่งชายหญิงร้องโต้ตอบกัน

ภาพที่ 4.12 การเต้นรำทั้งกลางวันและกลางคืน เพื่อเฉลิมฉลองกันอย่างสนุกสนานของชาติพันธุ์ลีซู (ลีซอ) บ้านห้วยน้ำริน อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

3. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.13 เส้นทางเข้าสู่หมู่บ้านแม่ป๋าม ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่

**3.1 ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียง
ดาว จังหวัดเชียงใหม่**

‘บ้านแม่ป๋าม’ ได้ก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกราวปี พ.ศ. 2491 ชื่อของหมู่บ้านนี้ถูกตั้งขึ้นตามชื่อของลำน้ำป๋ามที่ไหลผ่านหมู่บ้าน ประชากรที่อพยพเข้ามาอยู่เป็นกลุ่มแรกในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นคนงานลูกจ้างของบริษัทบอมเบย์ค้ำไม้ จำกัด ซึ่งว่ากันว่าบริษัทนี้ เจ้าน้อยชมพู ณ เชียงใหม่เป็นผู้จัดการและได้รับสัมปทานป่าผืนนี้ ผืนป่าบริเวณนี้เป็นป่าสักทองผืนใหญ่ที่สมบูรณ์ ต่อมาเมื่อนายทุนเข้ามาตัดโค่นอย่างถูกกฎหมาย โดยผ่านการสัมปทาน สักทองขนาดใหญ่หลายคนโอบ จึงถูกตัดโค่นและชักลากออกจากป่าโดยคนและช้าง โดยปล่อยลงแม่น้ำป๋าม ไหลลงแม่น้ำปิง ผ่านตัวเมืองเชียงดาว เข้าสู่เมืองเชียงใหม่ ไปสู่ลุ่มน้ำปิงตอนล่าง กระทั่งลอยคอในแม่น้ำเจ้าพระยา ก่อนลงสู่ทะเล ต่อมาเมื่อสัญญาสัมปทานป่าผืนนี้หมดลง บริษัทดังกล่าวก็ได้ย้ายไปสัมปทานป่าในพื้นที่แห่งใหม่ ทว่าคนงานรับจ้างกลุ่มนี้ เห็นทำเลที่ตั้งแถบนี้มีความอุดมสมบูรณ์ จึงอุทิศบารมีตนเป็นลูกจ้าง ไม่ได้ติดตามไป ต่างพากันลาออกจากบริษัทดังกล่าวและได้ช่วยกันหักล้างทางพงผืนดิน ผืนป่าบริเวณนี้ พร้อมทั้งสร้างกระต๊อบ ลงหลักปักฐาน ตั้งเป็นหมู่บ้านใหม่ ชื่อว่า ‘บ้านแม่ป๋าม’ นับแต่ตั้งนั้นมาจวบจนไม่นาน ได้มีราษฎรจากอำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า ที่ถูกผลกระทบจากน้ำท่วมเนื่องจากการสร้างเขื่อนภูมิพล ที่จังหวัดตาก ทำให้น้ำได้เอ่อท้นขึ้นเหนือเข้าท่วมบ้านเรือน สวนไร่นา ราษฎรเหล่านี้จึงได้พากันอพยพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้านแม่ป๋ามแห่งนี้ นอกจากนั้น ยังมีกลุ่มคนอีกหลายกลุ่ม อาทิ จากอำเภอพร้าว ผ่า แม่แตง สะเมิง แม่ริม ฯลฯ พอยทราบข่าวจากญาติพี่น้องก็ได้อพยพโยกย้ายมาอยู่รวมกัน จนกระทั่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 60 ครัวเรือน ในขณะนั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยในสมัยนั้นก็ได้ประกาศให้ บ้านแม่ป๋ามเป็นหมู่บ้านที่ต้องตามกฎหมาย โดยให้เป็นหมู่ที่ 10 ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่และได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นมาปกครองลูกบ้านเป็นคนแรกคือ นายอินจันทรตา จนผ่านมาถึงปี พ.ศ. 2520 กรมการปกครองมหาดไทยได้แบ่งเขตการปกครองใหม่ โดยให้หมู่บ้านแม่ป๋าม เปลี่ยนเป็นหมู่ที่ 3 ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบัน

3.2 ลักษณะบ้านเรือนของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

ภาพที่ 4.14 ลักษณะบ้านเรือนของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

ชาติพันธุ์ม้ง จะมีความเชื่อในการหาสถานที่ในการสร้างบ้าน จะต้องให้คนที่เป็นหมอผีหรือคนทรงเจ้าเป็นคนเสี่ยงทายพื้นดินนั้นก่อน เพื่อความอยู่รอดของชาติพันธุ์ม้ง บ้านของชาติพันธุ์ม้ง จะนิยมปลูกบ้านชั้นเดียว แปลนเป็นแบบง่าย ๆ ตัวบ้านล้อมอยู่บนพื้นดินที่ทึบแน่น วัสดุส่วนใหญ่ใช้ไม้เนื้ออ่อน ผั่นกันระหว่างห้องหรือบ้านใช้ลำไม้ไผ่ ผ่ากลีเป็นแผ่น (ฝาอก) หลังคามุงด้วยหญ้าคา แต่ปัจจุบันอาจจะนิยมมุงด้วยสังกะสีหรือกระเบื้องมุงแทนหญ้าคา แต่ลักษณะบ้านยังคงเหมือนเดิม ส่วนเสาจะเป็นไม้เนื้อแข็ง ในบ้านมีห้องนอน กับห้องครัว บ้านจะมีขนาดใหญ่ เพราะอยู่อาศัยในลักษณะครอบครัวขยาย มังถือผู้อาวุโสเป็นหัวหน้าครอบครัว ใกล้กับประตูหลักจะมีเตาไฟเล็ก และแคร่ไม้ไผ่สำหรับนั่ง หรือนอน เอาไว้รับแขก กลางบ้านจะเป็นที่ทำงานบ้าน ส่วนด้านในสุด ด้านซ้ายจะเป็นเตาไฟใหญ่สำหรับ ทำอาหารเลี้ยงแขกจำนวนมาก และเอาไว้ต้มอาหารหมู สำหรับมุมนบ้านฝั่งซ้ายมักจะกั้นเป็นห้องนอนของพ่อแม่ กับลูก สมัยก่อนบ้านของชาติพันธุ์ม้งจะไม่มีหน้าต่างเนื่องจากอากาศหนาวเย็น อาศัยอยู่บนดอยสูง แต่ปัจจุบันบ้านของชาติพันธุ์ม้งจะมีหน้าต่างและอาจใช้อิฐบล็อกแทนการใช้ไม้เนื้ออ่อนหรือแทนฝาอก

3.3.อาชีพและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

ภาพที่ 4.15 การทำห่อหนึ่งปลาจากกระบอกไม้ไผ่ของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาติพันธุ์ม้งบ้านแม่ป๋ามจะเป็นแบบเรียบง่าย คลุกคลีกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ มีอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ข้าวโพด ทำข้าวไร่ ปลูกมะเขือ พืชหมุนเวียนทำสวนลำไย มะม่วง และระหว่างที่ว่างก็อาจจะรับจ้างทั่วไปเพื่อหารายได้เสริม ชาติพันธุ์ม้งจะขนทำมาหากิน เป็นชาติพันธุ์ที่ใจกว้างและมีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ส่วนเรื่องอาหารการกินชาติพันธุ์ม้งก็จะเป็นเรื่องเรียบง่าย นิยมใช้ตะเกียบซึ่งรับมาจากธรรมเนียมจีน ซึ่งปัจจุบันนี้ ชาติพันธุ์ม้งส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้ตะเกียบในการรับประทานอาหารแล้ว ส่วนใหญ่จะใช้ช้อนมากกว่า จะให้เกียรติแก่ผู้ชาย เพราะฉะนั้นผู้หญิงจึงรับประทานอาหาร หลังผู้ชายเสมอ การประกอบอาหารของม้งส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะการต้ม ทอด และชาติพันธุ์ม้งยังมีความสามารถในการถนอมอาหาร ซึ่งในการถนอมอาหารสามารถถนอมได้หลายแบบ เช่น การหมัก การดอง

ภาพที่ 4.16 ภาพกิจกรรมการปลูกข้าว ของชาติพันธุ์ม้งบ้านแม่ป๋าม

มกราคม — เมษายน	หาพื้นที่ทำการเกษตร และเตรียมพื้นที่ให้พร้อม
พฤษภาคม — มิถุนายน	ทำการเพาะปลูก พรวนดิน
กรกฎาคม — กันยายน	ดูแล รักษาพืชไร่
ตุลาคม — พฤศจิกายน	เก็บเกี่ยวพืชไร่
ธันวาคม	พัก และฉลองปีใหม่

3.4 ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม ของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

ชาติพันธุ์ม้งมีการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมที่อยู่บนฟ้า ในลำน้ำ ประจำต้นไม้ ภูเขา ไร่นา ฯลฯ ชาติพันธุ์ม้งจะต้องเซ่นสังเวยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ปีละครั้ง โดยเชื่อว่าพิธีไสยศาสตร์เหล่านี้จะช่วยให้อาการเจ็บป่วยได้ถูกต้องและทำการรักษาอาการป่วยให้หายได้ เพราะความเจ็บป่วยทั้งหลาย ชาติพันธุ์ม้งเชื่อว่า เป็นผลมาจากการผิผี ทำให้ผีลงโทษให้เจ็บป่วย จึงต้องใช้วิธีการจัดการกับผีให้คนไข้หายจากโรค หากว่าคนทรงเจ้ารายงานว่าคนไข้ที่ล้มป่วยเพราะขวัญหนี ก็จะต้องทำพิธีเรียกขวัญกลับเข้าสู่ร่างของบุคคลนั้น เพื่อเป็นการรักษา ซึ่งพิธีกรรมในการรักษาโรคของชาติพันธุ์ม้งนั้นมีอยู่หลายแบบ ซึ่งแต่ละแบบก็รักษาโรค แตกต่างกันไป การที่จะทำพิธีกรรมการรักษาได้นั้นต้องดูอาการของผู้ป่วย แล้วจึงเลือกวิธีการรักษาว่ากระทำโดยวิธีใดถึงจะถูกต้อง

3.4.1 ความเชื่อเรื่องการทำผี หรือการลงผี (การอ้วเน้ง) จะทำเมื่อมีคนในครอบครัวเจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ เป็นการรักษาอาการป่วยอีกประเภทหนึ่ง ใช้เพื่อการเรียกขวัญที่หายไปหรือมีผีพาไปให้กลับคืนมา ซึ่งเชื่อว่าการเจ็บป่วยนี้เกิดจากขวัญที่อยู่ในตัวหายไป โดยมีวิธีการรักษาดังนี้ เวลาอ้วเน้งหรือทำผีนั่น คนที่เป็นพ่อหมอจะเริ่มไปนั่งบนเก้าอี้ แล้วร่ายเวทมนต์คาถาต่าง ๆ พร้อมกับติดต่อกับผี ถ้าคลี่คลายได้แล้วจะมีการฆ่าหมู แต่ก่อนจะฆ่าหมูนั้น จะต้องให้คนไข้ไปนั่งอยู่ข้างหลังพ่อหมอ แล้วผูกข้อมือ จากนั้นนำหมูมาไว้ข้างหลังคนไข้ แล้วพ่อหมอจะสั่งให้ฆ่าหมู การที่จะฆ่าหมูได้นั้นจะต้องมีคนหนึ่งซึ่งเป็นตัวแทนของพ่อหมอ และสามารถฟังเรื่องราวของการอ้วเน้งได้ รู้ว่าตอนนี้พ่อหมอต้องการอะไร หรือสั่งให้ทำอะไร เมื่อพ่อหมอสั่งคนที่ เป็นตัวแทนต้องบอกกับคนในครอบครัวให้ทำตามคำบอกกล่าวของพ่อหมอ เมื่อสั่งให้ฆ่าหมูก็ต้องนำหมูมาฆ่าแล้วจะนำกะโหลกหมูพร้อมกับเลือดหมู พร้อมกับมาปะที่หลังคนไข้ แล้วพ่อ หมอจะเป่าเวทมนต์ให้ จากนั้นจะนำกะโหลกหมูไปจุ่มเลือดหมู เพื่อไปเซ่นไหว้ที่ผ่นซึ่งเป็นที่รวมของของบูชาเหล่านั้น

3.4.2 ความเชื่อเรื่องการรักษาคนตกใจ (การใช้เจง) จะกระทำเมื่อมีคนป่วยที่ตัวเย็น เท้าเย็น ใบหูเย็น มือเย็น เชื่อว่า เกิดจากขวัญในตัวคนได้หล่นหายไป หรือไปทำให้ผีกลัว แล้วผีก็เกลี้ยทำให้บุคคลนั้นไม่สบายโดยมีวิธีการรักษาดังนี้ พ่อหมอจะนำเอาขิงมานวดตามเส้นประสาทได้แก่ บริเวณปลายจมูกตรงไปที่หน้าผาก นวดแล้วย้อนกลับไปใบหู แล้วนวดบริเวณหน้าผากไปที่ใบหูซ้ำ 3 ครั้ง จากนั้นเปลี่ยนเป็นการนวดที่เส้นประสาทมือ คือ จะนวดที่ปลายนิ้วมือไล่ไปที่ข้อมือทำซ้ำทุกนิ้วมือ แล้วรวมกันที่ข้อมือและหมุนรอบที่ข้อมือ ซึ่งขณะนวดต้องเป่าคาถาคด้วย และบริเวณฝ่าเท้าให้นวดเหมือนกัน ต้องทำซ้ำกัน 3 ครั้ง จะทำการรักษา 3 วัน เมื่อเสร็จจากการรักษาแล้ว ถ้าอาการไม่ดีขึ้นก็หาวิธีอื่น ๆ มารักษาต่อ

3.4.3 ความเชื่อเรื่องการรักษาด้วยการเป่าด้วยน้ำ (การเชื้อเต๊ะ) จะเป็นการกระทำเมื่อมีคนในครอบครัวที่ป่วยร้องไห้ไม่หยุดและตกใจมากเป็นพิเศษโดยไม่รู้สาเหตุ คนที่เป็นพ่อหมอหรือแม่หมอ จะให้คนป่วยอาการดังกล่าวไปนั่งใกล้กับกองไฟหรือเตาไฟ แล้วเอาถ้วยหนึ่งใบใส่น้ำให้เรียบร้อยมาตั้งไว้ข้าง ๆ พ่อหมอหรือแม่หมอ คือ ผู้ที่จะทำการรักษาจะใช้ตะเกียบคู่หนึ่งคียบก่อนถ่านที่กำลังรูกไหม้ขึ้นมา จากนั้นเริ่มท่องคาถา แล้วนำก่อนถ่านก่อนนั้นไปวนบนหัวของคนป่วย ขณะวนนั้นก็สวดคาถาคด้วย เมื่อวนเสร็จก็จะเอาก่อนถ่านไปใส่ในถ้วยที่เตรียมไว้ พร้อมกับปิดฝาให้ทำซ้ำกันแบบนี้สามรอบเมื่อเสร็จแล้วจับมือคนป่วยขึ้นมาเป่าพร้อมท่องคาถา เมื่อเสร็จสิ้นแล้วจะเอามือชุบน้ำที่อยู่ในถ้วยขึ้นมาลูบหน้าของคนป่วย หรือลูบแขนคนป่วย เมื่อทำเสร็จแล้วอาการของคนป่วยจะทุเลาลง และปัจจุบันนี้มั่งก็ยังขังยึดถือ และปฏิบัติกันอยู่ แต่ก็มีบ้างที่อาการหนักมากจนไม่สามารถที่จะรักษาให้หายขาดได้ แล้วจึงจะนำไปรักษาที่โรงพยาบาลต่อไป

3.4.4 ความเชื่อเรื่องการปิดกวาดสิ่งที่ไม่ดีออกไปเป็นการรักษาอีกวิธี หนึ่งของมั่งที่จะปฏิบัติในช่วงขึ้นปีใหม่เท่านั้น คือในหนึ่งรอบปีที่ผ่านมารอบครัวจะเจอสิ่งที่ไม่ดี ดังนั้นจึงมีการปิดเป่า หรือกวาดสิ่งที่ไม่ดีให้ออกไปจากบ้าน และตัวบุคคลหรือเป็นการปิดเป่ากวาดโรคภัยไข้เจ็บออกจากตัวบุคคล หรือออกจากบ้านให้หมด เพื่อที่จะรับปีใหม่ที่เข้ามาและต้อนรับสิ่งดี ๆ ที่กำลังจะมาในปีถัดไป พิธีกรรมนี้มั่งจะทำทุกปีและคนในครอบครัวต้องอยู่ให้ครบไม่ให้ขาดคนใดคนหนึ่ง (แต่หากว่าคนในครอบครัวนั้น เกิดไปทำงานต่างจังหวัดและไม่สามารถที่จะกลับมาร่วมพิธีกรรมนี้ได้ ผู้ปกครองของครอบครัวต้องนำเสื้อผ้าของคนที่ไม่อยู่มาร่วมพิธีกรรมให้ได้ หากไม่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้ มั่งเชื่อว่า สิ่งที่ไม่ดีจะติดตัวไปยังปีถัด ๆ ไปและทำอะไรก็ไม่เจริญ

3.4.5 ความเชื่อเรื่องหมูประตู่ผี (อัวะบัวจ้อง) เป็นพิธีกรรมที่มั่งกระทำเพื่อรักษาคนทั้งหมดในบ้านหลังนั้นให้ปราศจากโรคภัย การประกอบพิธีกรรมหมูประตู่จะทำในตอนกลางคืนเท่านั้น อันดับแรกก็จะมีกรกล่าวปิด และกล่าวเปิดประตู จากนั้นจะมีการฆ่าหมู

แล้วดื่มให้สุก จากนั้นก็กล่าวปิดประตู แล้วนำ หมูที่ต้มสุกนั้นมาหั่นให้เป็นชิ้นเล็กๆจัดไว้ตามจานที่วางไว้ 9 จาน

3.4.6 พิธีเข้ากรรม มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เชื่อกันว่าเคราะห์กรรมมีจริง แต่ก็จะสามารถหลีกเลี่ยงเคราะห์กรรมนี้ได้โดยการเข้ากรรม เข้ากรรม ก็เหมือนกับการจำกัดบริเวณไม่ให้ออกไปไหนมาไหน ห้ามคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัวเข้ามาในบ้าน ห้ามไม่ให้พูดกับคนอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกในครอบครัว ห้ามจับต้องของมีคม ห้ามจีรต และขบรดทุกชนิด จนกว่าพระอาทิตย์จะลับขอบฟ้า จึงจะใช้ชีวิตได้ตามปกติ ถ้าในระหว่างเข้ากรรมอยู่นั้น สมาชิกคนไหนฝ่าฝืนข้อห้ามมักจะเกิดอุบัติเหตุกับคนผู้นั้น มั่งจึงถือกันเคร่งมาก ถ้าสมาชิกคนไหนไม่อยู่บ้าน ออกไปทำงานต่างจังหวัด ที่ไกล ๆ บ้านก็จะนำเอาเสื้อผ้าของคนนั้นมามัดไว้ที่เสากลางบ้าน แล้วแจ้งให้คน คนนั้นรับทราบแล้วให้ขอขมาคุณ ถ้านายจ้างไม่ให้หยุด ก็จะเลี่ยงโดยการขอทำอย่างอื่น ที่มีอันตรายน้อยที่สุดเคราะห์กรรมนั้น มั่งเชื่อว่ามีหลายแบบด้วยกัน สามารถแก้ได้ด้วยวิธีการที่ต่างกันไปเมื่อเจ้าบ้านเกิดอาการไม่สบายใจ หรือฝันเป็นร้ายก็จะไปขอให้หมอผีเสี่ยงทายดูให้

อีกวิธีหนึ่งคือการเข้ากรรม ส่วนใหญ่แล้วเจ้าบ้านจะไปขอให้หมอผีเสี่ยงทายดู แล้วหมอผีจะบอกมาว่าบ้านเรามีเคราะห์ควรจะหยุดอยู่กรรมกี่วัน ส่วนใหญ่ก็จะเข้ากันหนึ่งวัน ถ้าบ้านไหนมีเคราะห์มากก็จะเข้าสองถึงสามวันติดต่อกันก็มี บางครั้งเราก็ไม่ได้ไปขอหมอผีเสี่ยงทาย แต่หมอผีจะมาทักว่าเราควรเข้ากรรม บ้านเราก็ต้องเข้า และอีกอย่างหนึ่ง คือหมอผีจะเสี่ยงทายดูแล้วจะบอกว่าวันนี้เดือนนี้ต้องเข้ากรรมทั้งตระกูล เช่น ถ้าคนไหนเป็นช่าง ถึงวันนั้นทุกคนก็ต้องเข้ากรรมเหมือนกันหมด แต่จะเคร่งไม่เท่ากับการเข้าเป็นครอบครัวนาน ๆ ครั้งถึงจะมีสักครั้ง ต่างจากการเข้าเป็นครอบครัว เพราะจะเข้าปีละกี่ครั้งก็ได้ แล้วแต่ว่าบ้านไหนจะมีเคราะห์กรรมมากหรือน้อย พิธีเข้ากรรมของมั่งนั้น สักเกตง่าย ๆ จะมีไม้สานเป็นตาแหลวลักษณะเป็นหกตาเลียบไว้ หรือใบไม้ใบหญ้า ปักไว้ที่หน้าบ้าน และถ้าเข้าไปเห็นบ้านไหนเข้ากรรม เขาไม่ทักทายแขกหรือชักชวนแขกให้เข้าบ้าน บางครั้งพอเขาเห็นคนภายนอกมาเขาต้องรีบปิดประตูไม่ใช่ว่ารังเกียจไม่อยากจะรับแขกหรืออย่างไรก็ตาม เราต้องสังเกตว่าหน้าประตูเขามีไม้ปักตรงทางเข้ามีหญ้าหรือ สานตาแหลวลีบบไว้อยู่หรือเปล่า ถ้าตะวันตกดินเมื่อไหร่บ้านนั้นก็รับแขกเหมือนเดิม

3.5 วัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

3.5.1 ประเพณีแต่งงาน เมื่อฝ่ายชายและฝ่ายหญิงรู้จักกันและเกิดรักกัน อยากใช้ชีวิตร่วมกัน ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงจะกลับมาบ้านของตนเองและฝ่ายชายค่อยมาพาฝ่ายหญิงจากบ้านของฝ่ายหญิง โดยผ่านประตูผีบ้านของฝ่ายหญิง เพราะชาติพันธุ์ม้งถือและเป็นวัฒนธรรม หลังจากที่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงกลับมาถึงบ้านของฝ่ายชาย พ่อ แม่ของฝ่ายชาย จะเอาแม่ไก่มาหมนอบสักระยะทั้งสองคน 3 รอบเรียกว่า “หรือข้า” เป็นการต้อนรับคนทั้งสองเข้าบ้าน ซึ่งฝ่ายชายต้องแจ้งให้ญาติ

ทางฝ่ายหญิงทราบภายใน 24 ชั่วโมง โดยจัดหาคน 2 คน เพื่อไปแจ้งข่าวให้พ่อแม่และญาติทางฝ่ายหญิงทราบ ว่าตอนนี้บุตรชายของเราได้พาบุตรสาวของท่านมาเป็นลูกสะใภ้ของเราแล้ว ไม่ต้องเป็นห่วงบุตรสาว โดยคนที่ไปแจ้งข่าวนั้นชาติพันธุ์ม้งเรียกว่า “แม่โก้ง” พ่อแม่ฝ่ายหญิงจะแจ้งให้ทางฝ่ายชายว่าทราบไปอีก 3 วันให้ “แม่โก้ง” มาใหม่ นั้นหมายถึงว่าพ่อแม่ทางฝ่ายหญิงต้องการจัดงานแต่งงาน สมัยก่อนชาติพันธุ์ม้งมักจะอยู่กินด้วยกันก่อนสองถึง 3 เดือน หรืออาจจะเป็นปีแล้วค่อยมาจัดงานแต่ง แต่ปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ทำให้การจัดงานแต่งงานได้กำหนดให้จัดงานแต่งภายใน 3 วัน เป็นที่นิยมกันในปัจจุบันชาติพันธุ์ม้ง จะไม่เกี่ยวพาราสิ หรือแต่งงานกับคนแซ่หรือตระกูลเดียวกันเพราะถือเป็นพี่น้องกัน ชาติพันธุ์ม้งนิยมแต่งงาน ในระหว่างอายุ 15-19 ปี เมื่อแต่งงานกันแล้วฝ่ายหญิงจะย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายชาย ชาติพันธุ์ม้งอาจมีภรรยาได้มากกว่าหนึ่งคน อยู่รวมกันในบ้านของฝ่ายสามี

3.5.2 ประเพณีขึ้นปีใหม่หรือประเพณีฉลองปีใหม่

ภาพที่ 4.17 ภาพกิจกรรม ตัวแทนเทศบาลตำบลปึงไค้ง ร่วมงานปีใหม่ ม้ง (น่อเป็โจวฮ้อ)

ประเพณีขึ้นปีใหม่ม้ง (น่อเป็โจวฮ้อ) เป็นงานรื่นเริงของชาติพันธุ์ม้งของทุก ๆ ปี จะจัดขึ้นหลังจากได้เก็บเกี่ยวผลผลิตในรอบปีเรียบร้อยแล้ว และเป็นการฉลองถึงความสำเร็จในการเพาะปลูกของแต่ละปี ซึ่งจะต้องทำพิธีบูชาถึงผีฟ้า - ผีป่า - ผีบ้าน ที่ให้ความคุ้มครอง และดูแลความสุขสำราญตลอดทั้งปี รวมถึงผลผลิตที่ได้ในรอบปีด้วย ซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะทำการฉลองกันอย่างพร้อมเพรียงกันหรือตามวันและเวลาที่สะดวกของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งโดยมากจะอยู่ในช่วงเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีฉลองปีใหม่ม้งนี้ชาติพันธุ์ม้งเรียกกันว่า “น่อเป็โจวฮ้อ” แปลตรงตัวได้ว่า “กินสามสิบ” สืบเนื่องจากชาติพันธุ์ม้งจะนับช่วงเวลาตามจันทรคติ โดยจะเริ่มนับตั้งแต่ขึ้น 1 ค่ำ ไปจนถึง 30 ค่ำ (ซึ่งตามปฏิทินจันทรคติจะแบ่งออกเป็นข้างขึ้น 15 ค่ำ และข้างแรม 15 ค่ำ) เมื่อครบ 30 ค่ำ จึงนับเป็น 1 เดือน ดังนั้นในวันสุดท้าย (30 ค่ำ) ของเดือนสุดท้าย (เดือนที่ 12) ของปีจึงถือได้ว่า

เป็นวันส่งท้ายปีเก่า ช่วงวันฉลองปีใหม่ส่วนใหญ่จะตกอยู่ประมาณช่วงเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมกราคม ในวันดังกล่าวหัวหน้าครัวเรือนของแต่ละบ้านจะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความเป็นสิริมงคลของครัวเรือน ถัดจากวันส่งท้ายปีเก่าไป 3 วัน คือวันขึ้น 1 ค่ำ 2 ค่ำ และ 3 ค่ำ ของเดือนหนึ่ง จัดเป็นวันฉลองปีใหม่อย่างเป็นทางการ ซึ่งทุกคนจะหยุดหน้าที่การงานทุกอย่างในช่วงวันดังกล่าวนี้ และจะมีการจัดการละเล่นต่าง ๆ ในงานขึ้นปีใหม่ เช่น การละเล่นลูกช่วง การตีลูกข่าง การร้องเพลงม้ง

3.5.3 ประเพณีกินข้าวใหม่ของม้ง

เป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยรุ่นทวด-รุ่นปู่จะมีความเชื่อว่าจะต้องเลี้ยงผีปู่-ผีย่า เพราะช่วงเวลาในหนึ่งรอบปีหรือในหนึ่งปีที่ผ่านมาผีปู่-ผีย่า ได้ดูแลครอบครัวเป็นอย่างดี ดังนั้นจึงมีการปลูกข้าวใหม่เพื่อจะเซ่นบูชา ซึ่งการกินข้าวใหม่จะทำกันในเดือน ตุลาคมของทุกปี ข้าวใหม่คือข้าวที่ปลูกขึ้นมาเพื่อที่จะเซ่นถวายให้กับผีปู่-ผีย่า แล้วสุกในระหว่างเดือนกันยายนถึงต้นเดือนตุลาคม แล้วจะต้องเก็บเกี่ยวโดยเกี่ยวเกี่ยวข้าว ที่มีขนาดเล็ก เพราะเกี่ยวที่ใช้เกี่ยวนั้นสามารถที่จะเกี่ยวต้นข้าวได้เพียง 3-4 ต้นเท่านั้น จะเริ่มเกี่ยวได้เมื่อรวงข้าวสุกแต่ยังไม่เหลืองมาก ต้องเกี่ยวตอนที่รวงข้าวมีสีเขียวปนเหลือง เมื่อเกี่ยวเสร็จก็จะนำมานวดให้ข้าวเปลือกหลุดออกโดยไม่ต้องตากให้แห้ง นำข้าวเปลือกที่นวดเรียบร้อยแล้ว มาคั่วให้เมล็ดข้าวแข็งและเปลือกข้าวแห้ง เพื่อให้สะดวกในการตำข้าว เมื่อตำเสร็จเรียบร้อยแล้วนำข้าวมาหุง ซึ่งในการทำพิธีเช่นนี้นั้นสามารถทำได้โดยการนำไก่ตัวผู้ที่ต้มทั้งตัวมาเช่น ไก่ตัวตรงผีประจำตัวก่อน ซึ่งตำแหน่งที่จะต้องเช่น ไก่มี 5 แห่ง ขณะทำพิธีต้องสวดบทสวดเพื่อที่บอกให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือได้รับรู้และ เข้ามาทานก่อน เมื่อทำพิธีเสร็จคนในบ้านถึงจะสามารถทานต่อไปได้

3.6 การแต่งกายของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

ภาพที่ 4.18 ตัวอย่างการแต่งกาย ชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

การแต่งกายของชาติพันธุ์ม้ง การแต่งกายของผู้หญิง ใส่เสื้อสีดำแขนยาว แต่ปัจจุบันก็มีการเปลี่ยนแปลงให้มีหลากหลายมากขึ้น มีลวดลายที่ปลายแขนสาบเสื้อและปกเสื้อ จะนุ่งกางเกงแบบกางเกงสะดอของคนเมืองเหนือ หรือกางเกงแบบคนจีน แต่ในช่วงเทศกาลปีใหม่หรือพิธีแต่งงาน

จะนุ่งกระโปรง การแต่งกายของผู้ชาย สวมเสื้อสีดำ/น้ำเงิน แขนยาว ปลายแขนและสาบเสื้อปักด้วย ลวดลายสวยงาม ทางเกงสะดอสีดำหรือสีน้ำเงิน ผ้ามัดเอวสีแดงหรือสีส้มปักด้วยลวดลายที่ปลายทั้งสองข้าง

2.7 การละเล่นของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

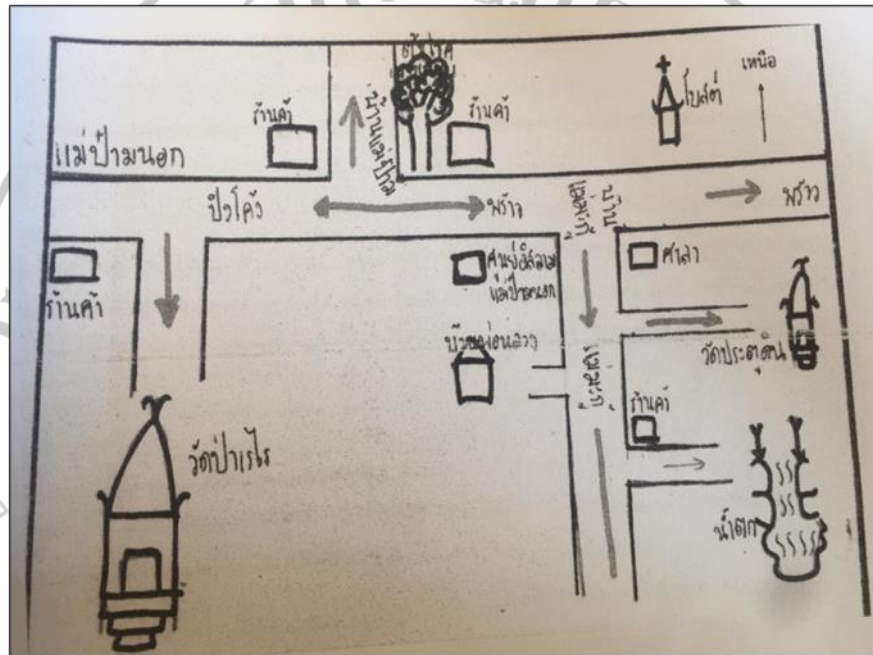
2.7.1 การเล่นเกมลูกช่วง หรือที่เรียกกันว่า “จูเปาะ” ลูกช่วง (Pob) มีลักษณะกลมเหมือนลูกบอลทำด้วยเศษผ้า มีขนาดเล็กพอที่จะถือด้วยมือข้างเดียวได้ การเล่นเกมลูกช่วงจะแบ่งกลุ่มผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหญิงกับฝ่ายชายโดยที่ก่อนจะมีการละเล่น ฝ่ายหญิงจะเป็นผู้ที่เอาลูกช่วงไปให้ฝ่ายชาย หรือญาติ ๆ ของฝ่ายหญิงเป็นผู้ที่นำลูกช่วงไปให้ฝ่ายชาย เมื่อตกลงกันได้ก็จะทำการโยนลูกช่วงโดยฝ่ายหญิง และฝ่ายชายแต่ละฝ่ายจะยืนเป็นแถวหน้า กระดานเรียงหนึ่ง หันหน้าเข้าหากัน มีระยะห่างกันพอสมควร แล้วโยนลูกช่วงให้กันไปมาและสามารถทำการสนทนากับคู่ที่โยนได้

2.7.2 การแสดงการเป่าแคน (เหม่ง) จะแสดงในงานเทศกาลปีใหม่และวันสำคัญต่าง ๆ เท่านั้น เป็นการสื่อถึงวิถีชีวิตม้ง เนื่องจากเครื่องดนตรีแคนหรือเหม่ง (ภาษาม้ง) นั้นเป็นอุปกรณ์คู่กายของชาวม้ง เช่นกันที่ใช้ในการสื่อถึงการบอกรักกับหญิงสาว หรือสามารถใช้แคนในการทำพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานศพ เป็นต้น

ภาพที่ 4.19 การแสดงการเป่าแคนของชาติพันธุ์ม้ง (แม้ว) บ้านแม่ป๋าม

4. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า (อีก้อ) บ้านแม่มะกู่ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.20 ผังชุมชนของหมู่บ้านแม่มะกู่ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

4.1 ประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์อาข่า (อีก้อ) บ้านแม่มะกู่ ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

บ้านแม่มะกู่ ตั้งอยู่หมู่ที่ 12 ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนห่างจากอำเภอเชียงดาวประมาณ 25 กิโลเมตร มีที่มาจากลำห้วยซึ่งมีต้นมะกู่ หรือ ต้นไม้พระเจ้าห้าพระองค์ ชุมชนแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาเกินกว่า 60 ปี โดยมีพ่ออุ้ยหนานผง มหารรรณ, พ่ออุ้ยทาจันทรหอม และพ่ออุ้ยมา มรกต ซึ่งทั้งสามคนเป็นญาติกันอพยพมาจากบ้านแม่ซ้อน ตำบลเมืองงาย อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ แล้วมาตั้งถิ่นฐานในชุมชนแม่มะกู่ เดิมขึ้นกับหมู่ที่ 9 ตำบลเมืองงาย หลังจากนั้นแยกมาเป็นตำบลปึงโค้ง หมู่ที่ 3 รวมกับหมู่บ้านแม่ป่ามในปัจจุบัน และประมาณเมื่อปี พ.ศ. 2540 บ้านแม่มะกู่ได้แยกมาเป็น หมู่ที่ 12 ตำบลปึงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย 3 หย่อมบ้านคือ หย่อมบ้านแม่มะกู่ หย่อมบ้านใหม่อรุณและหย่อมบ้านประตูดิน ปัจจุบันมีประชากรทั้งสิ้น 614 คน

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด (ศวพ.) ต.นาเกลือ อ.บางละมุง จ.ชลบุรี

ภาพที่ 4.21 ลักษณะบ้านเรือนของชาวอาข่า (อีก้อ) บ้านแม่มะกู่

ชาติพันธุ์อาข่า(อีก้อ)บ้านแม่มะกู่ นิยมอาศัยอยู่บนที่สูง การตั้งชุมชนของชาติพันธุ์อาข่า มักนิยมตั้งในพื้นที่ลาดเท หรือตามสันเขา การตั้งชุมชนจะมีการเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านและปลูกสร้างบ้านเรือนโดยในอดีตมักจะเป็นบทบาทหน้าที่ของฝ่ายผู้ชายในแต่ละครัวเรือนเป็นผู้ตัดสินใจ โดยมี “หย่อมะ” เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม โยนไข่ไก่เสี่ยงทายขอพื้นที่จากผีเจ้าที่ เรียกว่า “จ้ออูแจเออ” ซึ่งการเสี่ยงทายนี้จะทำการโยนไข่ ลักษณะบ้านของชาติพันธุ์อาข่า จะยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร มีบันได 3 – 5 ขั้น หลังคามุงหญ้าคา ฝาบ้านสานด้วยไม้ไผ่ และใช้ไม้ไผ่ในการกั้นห้อง การกั้นห้องกั้นเฉพาะห้องผู้หญิงกับห้องนอนผู้ชาย ภายในบ้านมีเตาไฟสองแห่ง แห่งหนึ่งสำหรับทำอาหาร และแห่งที่สองสำหรับผิงไฟไว้ต้อนรับแขก แต่ปัจจุบันมีการรับวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาทำให้บ้านเรือนของชาวอาข่า (อีก้อ) อาจมีหลังคาที่เปลี่ยนไปเป็นแบบทั่วไปมากขึ้น

4.3 อาชีพและแบบแผนการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์อาข่า (อีก้อ) ชุมชนบ้านแม่มะกัก

ชาวบ้านแม่มะกู่ ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพ เกษตรกรรม ทำสวน ทำไร่และเลี้ยงสัตว์
พืชสวนที่สำคัญคือ มะม่วง รองลงมาคือลำไย และส้มโอ ส่วนพืชไร่ที่สำคัญคือ ข้าวโพด นอกจากนี้
แล้วชาวบ้านก็ยังนิยมเลี้ยงไก่ รองลงมาคือสุกร ไก่ที่นิยมเลี้ยงคือไก่พันธุ์พื้นเมือง ส่วนสุกรนั้น

จะเป็นพันธุ์ “เหมยซาน” หรือ “มิตรสัมพันธ์” นอกจากว่างจากการทำเกษตรแล้วชาวแม่มะกู่ก็จะทำ
หัตถกรรมฝีมือ คือการสานเข่งเพื่อเป็นอาชีพเสริม อีกด้วย

ปฏิทินวิถีชีวิตของชาติพันธุ์อ่าข่า (อีก่อ) บ้านแม่มะกู่

มกราคม- กุมภาพันธ์	ดูแลผลผลิตในการเกษตร เช่น มะม่วง ลำไย ส้มโอ, รับจ้าง ทั่วไป, ค้าขาย และอาชีพเสริมคือจักสานเข่ง
มีนาคม-เมษายน	ห่อมะม่วง, รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, และอาชีพเสริม
พฤษภาคม-กรกฎาคม	เก็บผลผลิต, เตรียมพื้นที่ในการเกษตร เช่น ปลูกรำไย ปลูกข้าว, ค้าขาย, และอาชีพเสริม
สิงหาคม	ทำการเพาะปลูก เช่น ถั่ว และเก็บผลผลิต เช่น ลำไย รับจ้าง ทั่วไป, ค้าขาย, และอาชีพเสริม
กันยายน-ธันวาคม	เก็บผลผลิตเช่น ส้มโอ และตัดแต่งกิ่งพืชผล ปรับหน้าดิน, รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, และอาชีพเสริม

4.4 ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรมของชาติพันธุ์อ่าข่า (อีก่อ) ชุมชนบ้านแม่มะกู่

ชาติพันธุ์อ่าข่าบ้านแม่มะกู่ปัจจุบันมีการนับถือศาสนาที่หลากหลายแตกต่างกัน
ออกไปเช่นศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธ ซึ่งในอดีตชาติพันธุ์อ่าข่าไม่มีคำว่า “ศาสนา” แต่มีคำว่า
“บุญญิตอ่าข่า” ซึ่งครอบคลุมไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีการทุกอย่างในการดำเนินชีวิต
มีความเชื่อในเรื่องผีหรือ“ແຮ່ນະ” ไซกลาง การเสี่ยงทายเป็นที่สุด และสิ่งเร้นลับในธรรมชาติ ส่วน
สาเหตุที่ชาติพันธุ์อ่าข่าบางส่วนเปลี่ยนการนับถือศาสนาอาจเนื่องมาจากวิถีการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนไป
ประกอบกับการประกอบพิธีกรรมของอ่าข่ามีขั้นตอนยุ่งยากซับซ้อน ทั้งยังมีค่าใช้จ่ายและ
งบประมาณสูง นอกจากนี้ผู้รู้เรื่องขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมในประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ
เริ่มเสียชีวิตไปไม่มีใครสืบทอด แต่ก็ยังมีชาวอ่าข่าบ้านแม่มะกู่บางกลุ่มที่ยังคงนับถือบรรพบุรุษ
แบบดั้งเดิมอยู่บ้างยังคงกราบไหว้บรรพบุรุษและให้ความสำคัญกับวิญญาณของบรรพบุรุษ รวมถึง
การให้ความเคารพต่อสรรพสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น การทำพิธีเช่น ไหว้ให้กับ ผีน้ำ ผีเจ้าที่
ผีเจ้าป่า เจ้าเขา

พิธีถวายทานให้ผีเปรต

ชาติพันธุ์อ่าข่ามีความเชื่อในเรื่องวิญญาณ ภูตผี ปีศาจ ไสยศาสตร์สิ่งเร้นลับ
พิธีกรรมและคำสอนที่ได้รับการปลูกฝังมาจาก บรรพบุรุษที่สืบทอดปฏิบัติมาอย่างเคร่งครัด การ
ประกอบพิธีกรรมนี้ทำเพื่อเชิญวิญญาณเจ้าเมือง ทาส ผีเปรต รวมทั้งสิ่งเลวร้ายหรือโรคภัยไข้
เจ็บต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และสัตว์ให้ออกจากหมู่บ้านไป ไม่ให้มารังควานในหมู่บ้านอีกต่อไป

พิธีกรรมนี้จะทำต่อเนื่องเมื่อมีโรคระบาดในหมู่บ้าน ทั้งเกิดกับมนุษย์หรือสัตว์เลี้ยง โดยใช้เวลาในการประกอบพิธีเพียง 1 วัน ดังนั้นเมื่อถึงวันกำหนดจะประกอบพิธีถวายทานให้ผีเปรต “คำคำถีเออ” หมู่บ้านจะเลือกวันฤกษ์ดีขึ้นมา จากนั้นก็จะทำการประกอบพิธี ซึ่งในการประกอบพิธีจะแบ่งได้ 3 รอบดังนี้ คือ รอบแรก “ถีข้า” จะเริ่มประกอบพิธีหลังจากปลูกสร้างประตูหมู่บ้านแล้ว ช่วงประมาณเดือนเมษายนถึงตุลาคม รอบที่ 2 “หยี่ข้า” ประกอบพิธีหลังจากประเพณีไล่ผี “ค้องแย๊ะแย๊ะเออ” หรือออกพรรษาอาข่า ช่วงระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม รอบที่ 3 “ซึ่มข้า” ประกอบพิธีหลังประเพณีปีใหม่ม้งล่า “คำท้องฟ้าเออ” ช่วงระหว่างเดือนมกราคมถึงมีนาคม

พิธีบูชาศาลพระภูมิเจ้าที่

ภาพที่ 4.22 ศาลพระภูมิประจำหมู่บ้านของชาติพันธุ์อาข่า (อีก่อ) บ้านแม่มะตู

ศาลพระภูมิเจ้าที่เป็นศาสนสถานที่สำคัญ เป็นที่กราบไหว้บูชา ศาลพระภูมิเจ้าที่จะมีการสร้างประมาณเดือนเมษายนของทุกปี หลังจากปลูกสร้างประตูหมู่บ้านแล้ว และจะมีการบูชาทุกปี ปีละครั้ง สร้างไว้ทางทิศเหนือของชุมชน ห่างจากชุมชนประมาณ 500 เมตร ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะต้องอยู่สูงกว่าระดับการตั้งของหมู่บ้าน สามารถมองเห็นชุมชน เพื่อให้เจ้าที่สามารถดูแลและปกป้องรักษาคนในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ในการประกอบพิธีกรรมที่ศาลพระภูมิเจ้าที่ จะใช้เวลาเพียง 1 วัน โดยก่อนที่จะมีการทำพิธี หัวหน้าครัวเรือนทุกครัวเรือนจะต้องไปรวมตัวกันที่บ้านของผู้นำศาสนา มีการเตรียมเครื่องหรืออุปกรณ์ในการเซ่นไหว้ต่าง ๆ ให้พร้อม จากนั้นก็จะเดินทางไป

บริเวณที่ก่อตั้งศาลพระภูมิเจ้าที่ ผู้หญิงหรือแม่บ้านจะไม่เข้าร่วม นอกจากผู้หญิงที่ได้ผ่านการยกตำแหน่งเทียบเท่าผู้ชายแล้วเท่านั้น จึงสามารถที่จะประกอบพิธีได้ แต่เด็กตัวเล็ก ๆ สามารถไปร่วมรับประทานอาหารได้ เมื่อไปถึงบริเวณศาลทุกคนก็จะช่วยกัน ทำความสะอาดบริเวณศาล แล้วเลือกต้นไม้ต้นหนึ่งที่ไม่โต หรือไม่เล็กเกินไป เพื่อจะทำการบูชา เมื่อเลือกต้นไม้ได้แล้วจะมีการแบ่งงานกัน กลุ่มที่ต้องไปตัดไม้ไผ่ เพื่อนำมาคบบ้างบริเวณศาล โดยทำเป็นเครื่องประดับ อาจาเรียกว่า “หน้าขีหน้าจะ” และมี ตาแหลว “ค้ำแล้” เมื่อสร้างศาลเสร็จ ก็จะมีการบูชาเช่นไหว้ ขอพร เจ้าที่เจ้าป่า ให้ดูแลพื้นที่ทำกิน ให้ได้ผลผลิตที่ออกงามปลอดแมลงต่าง ๆ ที่จะมารบกวนหลังจากทำพิธีและขอพรเสร็จ ทุกคนก็จะร่วมรับประทานอาหารในบริเวณศาล

พิธีเรียกขวัญ

เป็นพิธีกรรมที่เมื่อชาติพันธุ์อาข่าไปในป่าหรือสถานที่ที่ใดที่หนึ่ง สะดุ้งกลัวและเกิดความไม่สบายขึ้นมา เมื่อผู้ประสบเหตุกลับมาถึงบ้านก็จะบอกในครอบครัวให้ประกอบพิธีกรรมนี้ โดยการคัดเลือกฤกษ์ยามในการทำพิธี ต้องไม่ตรงกับวันเกิดและวันตายของสมาชิกในครอบครัว จึงนับว่าเป็นวันดี แต่ถ้าเป็นวันเกิดของผู้ที่ประสบเหตุสะดุ้งนั้นได้ และถือว่าเป็นฤกษ์ยามที่ดีมาก สามารถทำได้ 3 รูปแบบ ดังนี้ การเรียกขวัญโดยใช้ไข่ การเรียกขวัญโดยใช้ไก่, และการเรียกขวัญโดยใช้หมู

4.5 วัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์อาข่า (อีโก้) บ้านแม่มะกู๋

ประเพณีของชาติพันธุ์อาข่ามีความผูกพันเกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแทบทั้งสิ้น ประเพณีที่เป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไป ได้แก่ ประเพณี “จิมลี จิมมี อา ผั่ว” หรือ ประเพณีชนไข่แดงเป็นสง่าทำยปีเก่าต้อนรับปีใหม่ และยังเป็นวันคล้ายวันเกิดของอาข่าอีกด้วย มีขึ้นในช่วงกลางเดือนเมษายน ประเพณี “แฮ่ ชู อาผั่ว” หรือประเพณีไล่ชิงช้าเป็นการเฉลิมฉลองและขอพรจากเทพเจ้าให้พืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ มีขึ้นในช่วงปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน ประเพณี “กะ ท้อง อาผั่ว” หรือ “ปีใหม่ลูกข่าง” คือพิธีเฉลิมฉลอง การเปลี่ยนฤดูกาลทำมาเลี้ยงชีพ มีขึ้นเป็นประจำทุกเดือนธันวาคมของทุกปี ชาติพันธุ์อาข่าจะทำพิธีบูชาบรรพบุรุษในทุกขึ้นตอน ช่วงที่ทำการเกษตร (โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกข้าว) เพื่อแสดงความเคารพนับถือบรรพบุรุษและหวังให้บรรพบุรุษปกป้องคุ้มครองและให้พร พิธีกรรมบูชาบรรพบุรุษประจำปี แต่ในปัจจุบันประเพณีลดน้อยลงไปมาก

4.5.1 ประเพณี “จิมลี จิมมี อา ผั่ว” (ประเพณีชนไข่แดง) ปีใหม่ชนไข่แดงอาข่า

วันที่ 1 เป็นประเพณีที่เป็นการเฉลิมฉลองการสิ้นสุดของการพัก และการเริ่มเข้าสู่ฤดูใบไม้ผลิ ในพิธีนี้มีการไหว้บูชาบรรพบุรุษด้วยข้าวปลุก “ห่อถ่อง” เหล้าที่ทำจากข้าว และน้ำชา ซึ่งจะมีการทำพิธีในวันสุดท้ายของเดือน จันทรคติที่สาม และปีใหม่ชนไข่แดงอาข่าวันที่ 2 หรือ “จิมชี อาผั่ว

ล่องคะ” เป็นประเพณีที่เป็นการฉลองการเริ่มต้นใหม่ ในพิธีนี้มีการไหว้บรรพบุรุษด้วยข้าวปุก เรียกว่า “ห่อถ่อง” ข้าวเหนียวต้มเรียกว่า “จาแล” ไก่ต้ม เหล้าข้าว และน้ำชา ซึ่งผู้นำทางพิธีกรรมทุกคนไม่ว่าจะเป็นผู้อาวุโส “โป้วหม่อ” หรือ “ญีผ่า” และ “บาจิ” จะทำพิธีพื้ฟู ซ่อมแซมเครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ และยังเป็นวันที่บรมครูทางด้านการเมือง ศาสนา จะทำพิธีรับลูกศิษย์อย่างเป็นทางการ แต่ละครอบครัวจะต้มไข่แล้วข้อมลิแดงให้กับลูกหลาน หรือเด็กคนอื่น ๆ ที่มาเยี่ยมบ้าน และในวันถัดไปชาวอำเภอทุกคนในหมู่บ้านจะหยุดทำงานหนึ่งวัน ซึ่งเรียกกันว่า “จ๋มซี จ๋มเจ ลองเออ” หมายถึงวันแห่งเทพสายฟ้าของฤดูใหม่ (เป็นการขอฝนจากเทพ) เป็นพิธีที่ทำกันในวันแรกของเดือนที่สี่ของเดือนจันทรคติ

4.5.2 ประเพณี “คะ ท้อง อำเภอหรือ (ปีใหม่ลูกข้าง)” เป็นประเพณีที่เปลี่ยนฤดูกาลทำมาเลี้ยงชีพ จัดขึ้นประมาณเดือนธันวาคมของทุกปี ตรงกับเดือนอาข่า คือ “ท้องลาบาลา” ปกติมักทำพิธีนี้ ในวันสุดท้ายของปี เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลทำมาหากิน ซึ่งภายหลังจากที่มีการเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์จากท้องไร่ นา เสร็จแล้วก็จะเข้าสู่ฤดูแห่งการพักผ่อนและการสิ้นสุดฤดูการทำเกษตร ในวันที่สองมีการจัดการทำบุญต่าง ๆ ทางด้านการเงินให้เสร็จเรียบร้อย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนี้สินค้างเก่าทั้งหมดในปีที่ผ่านมาจะต้องชำระคืนให้หมดสิ้น ถือเป็นประเพณีของผู้ชาย โดยผู้ชายทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ จะมีการทำ ลูกข่าง “ล่อง” แล้วมีการเล่นเกมแข่งดีกัน และเป็นการเริ่มต้นกินข้าวที่เก็บไว้ในฉางข้าว ส่วนผู้หญิงก็จะมีการเล่นสะบ้าในลานชุมชน พร้อมทั้งแต่ละครัวเรือน ก็จะมีการแลกเปลี่ยนคัมหมัดกัน “คำท้องจีจี้” แปลว่า ประเพณียกเหล่า

4.5.3 ประเพณี “แย้ ชู อำเภอ (ประเพณีไล่ชิงช้า)” จะมีการจัดขึ้นทุก ๆ ปี ประมาณปลายเดือนสิงหาคมถึงต้นเดือนกันยายน เพื่อเป็นการฉลองและระลึกถึงและยกย่องวีรบุรุษชาวอาข่า “อาไผ่ว หมี่เยะ” ผู้ซึ่งได้ยอมสละชีวิตเพื่อชาวอาข่าในอดีตเพื่อต่อสู้กับแมลงศัตรูพืช ในพิธีนี้มีการสร้างและไล่ชิงช้าขนาดใหญ่เรียกว่า “หละเออ” เพื่อเป็นการ ฉลองชัยชนะของชาวอาข่าที่มีต่อแมลงศัตรูพืช ดังนั้นจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เทศกาลไล่ชิงช้า ซึ่งจัดขึ้นหลังจากการถางหญ้าในไร่ นาเสร็จสิ้นลง ทั้งยังเป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับผู้หญิง ผู้หญิงอาข่าจะพร้อมใจกันแต่งกายด้วยเครื่องทรงต่าง ๆ อย่างสวยงามเป็นกรณีพิเศษ พร้อมทั้งขับไล่ชิงช้า และร้องเพลงทั้งลักษณะเดี่ยวและคู่ ในการจัดประเพณีไล่ชิงช้าแต่ละปีของอาข่า จะต้องมีการเล่นกลมา

4.6 การแต่งกายของชาติพันธุ์อาข่า (อีโก้) บ้านแม่มะกู่

ภาพที่ 4.23 เสื้อกั๊ก เสื้อคลุมและตัวอย่างการแต่งกายของผู้หญิงชาติพันธุ์อาข่า

ผู้หญิง : ตัวเสื้อเป็นผ้าฝ้ายย้อมคราม แขนยาวตกแต่งด้วยผ้าหลากสี ขาวขนาดสะโพก ด้านหลังปักด้วยลวดลาย สิบเสี้ยวตกแต่งด้วยผ้าสี เสื้อด้านหน้า ไม่ค่อยเน้น ลายมากเท่าด้านหลัง ส่วนกระโปรงเป็น ผ้าชนิดเดียวกัน ทำจีบเฉพาะด้านหลัง ขาวเหนือเข่า และมีผ้าชั้นเล็กตกแต่ง ด้วย เครื่องเงิน และพู่สีแดงสำหรับคาดทับกระโปรงด้านหน้า ส่วนถุงน่องนั้น ตกแต่งด้วย ผ้าหลากสี และลูกเดือยส่วนหมวกแหลมนั้นแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ ส่วนฐานซึ่งเป็นผ้าคาด ศีรษะประดับ ด้วย เหรียญตรา กระดุมเงิน และลูกบิดส่วนยอดมี โครงไม้ไผ่ อยู่ใต้ผ้าฝ้าย ย้อม ครามตกแต่งด้วย เครื่องเงิน ลูกบิด ลูกเดือย พู่แดงที่ได้จาก ขนไก่ย้อมสี และของแปลก ๆ ที่แต่ละคนจะสรรหามา จำนวนและชนิด ของ วัสดุตกแต่ง จะแตกต่างกันไปตามฐานะ สภาพ อายุและการมีบุตร

ผู้ชาย :สวมเสื้อแขนยาวตกแต่งด้วยผ้าหลากสี และปักลวดลายคล้ายของผู้หญิง แต่ตัว เสื้อจะสั้นกว่า ส่วนกางเกงคล้ายกางเกงสะดอ แต่เป็นผ้าฝ้าย ย้อมครามหมวกทำเป็นผ้าหนาแล้ว ม้วนปลายสองด้านเข้าหากันแล้วเย็บติด นำผ้าฝ้ายย้อมพันอีกที ตกแต่งด้วยพู่สีแดง

4.7 การละเล่นของชาติพันธุ์อาข่า (อีก้อ) บ้านแม่มะกู่

4.7.1 การเล่นเกมลูกสะบ้า (อะเบอเกอะ) เป็นการเล่นของสตรีชาติพันธุ์อาข่า โดยเฉพาะ แต่เด็กหญิงและเด็กชายเล็ก ๆ ก็นิยมเล่นกันมากเหมือนกัน ลูกสะบ้าที่นำมาเล่นนี้จะเป็น ลูกไม้ปาชนิดจะขึ้นตามป่ารอบ ๆ หมู่บ้านของอาข่าวิธีเล่นผู้เล่นจะมีกี่คนก็ได้ผู้เล่นจะแบ่งออกเป็น 2 ทีมเท่า ๆ กัน การเล่นเกมนี้จะนิยมเฉพาะหน้าแล้งในช่วงว่างงานจริง ๆ เท่านั้น และบางครั้งก็นิยมเล่น ในเทศกาล เพราะในเวลาว่างเทศกาลพิธีกรรมที่สำคัญทุกคนจะหยุดงานในไร่หมดเพื่อให้ทุกคน เข้ามาร่วมงานกัน สนุกสนานร่วมกับการหยุดงานในพิธีและเทศกาลนี้ถือเป็นกฎของกลุ่มชาติพันธุ์ อาข่าทุกคนจะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด

4.7.2 การเล่นลูกข่าง เป็นการเล่นเฉพาะของผู้ชายตั้งแต่เด็กจนโตเป็นหนุ่ม

ภาพที่ 4.24 การสาธิตการเล่นสะบ้าของนักเรียนโรงเรียนบ้านปางมะเข

การเล่นลูกข่างจะมีการแข่งขันกันด้วยโดยจะมีลูกข่างที่เป็นตัวยืนอยู่อันหนึ่งจะเป็นของใครก็ได้ถ้าคนแรกโยนลูกข่างของตัวเองลงไปเพื่อน ๆ ที่ยืนอยู่รอบ ๆ วงก็โยนลูกข่างไปยังลูกข่างอันแรกที่กำลังหมุนอยู่บนพื้นดินให้ลูกข่างอันแรกนั้นล้มลงไปบางครั้งจะมีการแบ่งออกเป็น 2 ฝ่ายแล้วผลักดันโยนลูกข่างอันแรกลงไปแล้วฝ่ายตรงกันข้ามจะต้องโยนลูกข่างของตัวเองลงไปมาให้ได้ถ้าไม่สามารถทำได้ก็เป็นฝ่ายแพ้ เป็นการละเล่นในช่วงปีใหม่อำเภอ โดยลูกข่างจะทำด้วยไม้เนื้อแข็ง เชือกจะทำด้วยปอ

4.7.3 การเต้นรำ (บ่อฉ่องตูเออ) เป็นการละเล่นในช่วงที่มีพิธีกรรม หรือประเพณีเท่านั้น โดยทั้งชายและหญิงจะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าที่งดงาม แล้วมารวมตัวกันที่ลานหมู่บ้านหรือที่ที่มีพื้นที่กว้างขวาง โดยจะมีอุปกรณ์ที่ใช้ในการเต้นรำ ดังนี้ กลอง, ฆ้อง, ฉิ่ง, และกระบอกไม้สำหรับลักษณะการเต้นก็มีหลายแบบด้วยกัน ดังนี้ เต้นแบบราวกระทบไม้ เป็นการเต้นที่เน้นในเรื่องของจังหวะ โดยผู้หญิงจะมีกระบอกไม้ไผ่สำหรับกระทบไม้แล้วให้ เกิดเสียงดัง ผู้ชายก็อาจเต้นเป็นวงกลมล้อมรอบผู้หญิงก็ได้ และเต้นเป็นวงกลม โดยทุกคนจะเต้นเป็นจังหวะตามเสียงกลอง โดยจะเต้นจากด้านซ้ายไปยังด้านขวาอย่างพร้อมเพรียงกัน

5. วิถีชีวิตของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเข ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

5.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปางมะเยา ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.25 ลักษณะทั่วไปของหมู่บ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

หมู่บ้านปางมะเยา เป็นหมู่บ้านของชาวไทยพื้นเมือง เดิมมีชื่อว่า “บ้านหว่างขาเทียม” เนื่องจากอยู่ระหว่างภูเขา มีแม่น้ำไหลผ่าน มีลักษณะคล้ายรูปขาเทียม ต่อมาแปลงเป็นหว่างกระเทียม มีผู้คนมาอาศัยอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2480 ส่วนมากอพยพมาจากบ้านแม่ซ้อน ตำบลเมืองงาย และมาจากอำเภอพร้าว อดีตหมู่บ้านอยู่ในเขตควบคุมดูแลของหมู่ที่ 11 ตำบลเมืองงาย พอมีผู้คนอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้นได้แยกหมู่บ้าน ในปี พ.ศ.2513 และได้เปลี่ยนชื่อเป็นหมู่บ้านปางมะเยา หมู่ที่ 4 ตำบลปิงโค้ง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

5.2 ลักษณะบ้านเรือนของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

ภาพที่ 4.26 ลักษณะบ้านเรือนของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

ในอดีตชาวไทยพื้นเมืองบ้านปางมะเยา จะนิยมสร้างบ้านเป็นเรือนยกสูง ใต้ถุนโล่ง เนื่องจากจะใช้ด้านล่างเป็นสถานที่พักผ่อนและใช้รับแขก ใช้ไม้ไผ่ในการสร้าง ส่วนคานและเสานิยมใช้ไม้เนื้อแข็ง ฝาเป็นฝาไม้ไผ่สาน หลังคามุงแฝกหรือใบตองตึง นิยมใช้ดอกและหวายเป็นตัวยึดส่วนต่าง ๆ เรือนเข้าด้วยกันด้วยวิธีผูกมัด แต่ปัจจุบันชาวบ้านไทยพื้นเมืองปางมะเยาจะนิยมสร้าง

บ้านเรือนเป็นบ้านชั้นเดียว สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง ปูน หรือทั้งไม้ทั้งปูน มุงกระเบื้อง ประกอบด้วย บ้านไม้ บ้านปูน และบ้านครึ่งปูนครึ่งไม้ แต่สิ่งที่ยังคงมีเหมือนในอดีตคือคนไทยพื้นเมืองข้างใน บ้านจะประกอบไปด้วย เดีนหรือที่รับแขก ห้องนอน ส่วนห้องครัวห้องนํ้านั้นแล้วแต่การออกแบบของแต่ละหลังว่าจะให้ไว้ในบ้านหรือนอกบ้าน

5.3 อาชีพและลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

ชาวบ้านปางมะเยา มีความเป็นอยู่เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเคารพนับถือกันตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา ชาวบ้านปางมะเยาจะใช้เวลาว่างในการทำอุตสาหกรรมครัวเรือน คือ สานถักหรืออบายจรรย์คนอาจหารายได้จากการรับจ้างรายวัน

ปฏิทินวิถีชีวิตของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

มกราคม-กุมภาพันธ์	ดูแลผลผลิตในการเกษตร เช่น มะม่วง ลำไย ส้มโอ, รับจ้างทั่วไป, ค้าขายและอาชีพเสริมคือจักสานแข่ง
มีนาคม-เมษายน	ห่อมะม่วง, รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, และจักสานแข่ง
พฤษภาคม	เริ่มเก็บผลผลิต, รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, และจักสานแข่ง
มิถุนายน-กรกฎาคม	เก็บผลผลิตเช่น ลำไย, เตรียมพื้นที่ในการเกษตร เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกข้าว, ค้าขาย, และจักสานแข่ง
สิงหาคม	ทำการเพาะปลูก เช่น ถั่ว และเก็บผลผลิต เช่น ลำไย รับจ้าง

	ทั่วไป, ค้าขาย, และจักสานแข่ง
กันยายน-พฤศจิกายน	เก็บผลผลิต เช่น ถั่ว ข้าวโพด ส้มโอ รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, และจักสานแข่ง
ธันวาคม	เก็บผลผลิต และตัดแต่งกิ่งพืชผล ปรับหน้าดิน (บางส่วน) รับจ้างทั่วไป, ค้าขาย, และจักสานแข่ง

5.4 ศาสนา ความเชื่อและพิธีกรรม ของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

ชาวบ้านปางมะเยามีความผูกพันอยู่กับการนับถือผีซึ่งเชื่อว่ามีสิ่งที่ไม่เห็น ยังคงให้ความคุ้มครองรักษาพวกเขาอยู่ พบเห็นได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่นเมื่อเวลาออกจากบ้านไปทำไร่ทำสวน รับจ้าง หรือเข้าป่า จะนิยมนบกก้าวและขออนุญาตเจ้าที่-เจ้าทางอยู่เสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในสวนหรือในป่าก็จะแบ่งอาหารบางส่วนให้เจ้าที่อีกด้วยเช่นกัน ซึ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตที่ยังคงผูกพันอยู่กับการนับถือผี ชาวบ้านปางมะเยาเชื่อว่า ผีปู้ย่าหรือผีบรรพบุรุษ จะอาศัยอยู่ที่บ้านต้นตระกูลของฝ่ายหญิง เรียกว่า “บ้านเก๊าผี” ทั้งนี้เพราะผีปู้ย่าสืบสายตระกูลมาจากทางแม่ แต่ละปีที่บ้านเก๊าจะจัดพิธีเลี้ยงผีปู้ย่า ลูกหลานในตระกูลจะช่วยกันเตรียมข้าวปลาอาหาร โดยทั่วไปนิยมเลี้ยงด้วยไก่ และสุรา เมื่อทำพิธีเช่นไหว้เสร็จแล้วก็จะนำไก่มาทำอาหารรับประทานกันภายในหมู่บ้านคิมิตรผีเจ้าที่เจ้าทาง มีหน้าที่คุ้มครองบ้านเมืองและชุมชนและผีวิญญาณประจำแผ่นดิน เรียกว่า เจ้าแม่ธรณี ทั้งนี้จะมีการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ ในช่วงระหว่างเดือน 4 เหนือเป้ง (มกราคม) จนถึง 8 เหนือ (พฤษภาคม) ส่วนช่วงกลางฤดูร้อนจะมีการลงเจ้าเข้าทรงตามหมู่บ้านต่าง ๆ อาจเป็นเพราะความเชื่อที่ว่า การลงเจ้าเป็นการพบปะพูดคุยกับผีบรรพบุรุษ ซึ่งในปีหนึ่งจะมีการลงเจ้าหนึ่งครั้ง และจะถือโอกาสทำพิธีรดน้ำคำหัวผีบรรพบุรุษไปด้วย ยังมีพิธีเลี้ยง “ผิมดผีเม้ง” ที่จัดขึ้นครั้งเดียวในหนึ่งปี โดยจะต้องหาฤกษ์ยามที่เหมาะสม ก่อนวันเข้าพรรษาจะทำพิธีอัญเชิญผีเม้งมาลง เพื่อขอใช้ช่วยปกปักรักษา คุ้มครองชาวบ้านที่เจ็บป่วย อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านปางมะเยามีความเชื่อในการเลี้ยงผีเป็นพิธีกรรมที่สำคัญ แม้ว่าการดำเนินชีวิตของจะราบรื่นไม่ประสบปัญหาใด แต่ก็ยังไม่ลืมบรรพบุรุษที่เคยช่วยเหลือให้มีชีวิตที่ปกติสุขมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ยังคงพบเรือน เล็ก ๆ หลังเก่าตั้งอยู่กลางหมู่บ้านเสมอ หรือเรียกว่า “หอเจ้าที่ประจำหมู่บ้าน” เมื่อเวลาเดินทางไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ ในชนบท ความเชื่อดังกล่าวจึงส่งผลให้ขนบธรรมเนียม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวเหนือ เช่น ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวเหนือ (พ่อฮุย-แม่ฮุย) เมื่อไปวัดฟังธรรมก็จะประกอบพิธีเลี้ยงผี คือ จัดหาอาหารคาว-หวานเช่น สังเวศน์ปู้ย่าด้วย แม้ปัจจุบันในเขตตัวเมืองของภาคเหนือจะมีการนับถือผีที่อาจเปลี่ยนแปลงและเหลือน้อยลง แต่อย่างไรก็ตามชาวบ้านในชนบท

ยังคงมีการปฏิบัติกันอยู่ดีอยู่ชั่ว เป็นศิบรรพบุรุษของคนล้านนา มีหน้าที่คอยดูแลปกป้องรักษา ลูกหลาน

5.5 วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

หมู่บ้านปางมะเยา มีความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเคารพนับถือกันตามขนบธรรมเนียมประเพณีแบบล้านนา ที่มีความรักใคร่ปรองดอง ซึ่งมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญได้แก่ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณียี่เป็ง ประเพณีถวายสลากภัต ตลอดจนหมู่บ้านปางมะเยายังมีงานกีฬาต้านยาเสพติด (กีฬากองพรหม) ในทุก ๆ ปีในช่วงออกพรรษาเพื่อสร้างความสัมพันธ์ อันดีภายในชุมชน ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

5.5.1 ประเพณีปีใหม่เมือง

กิจกรรมการแห่ไม้ค้ำโพธิ์หมู่บ้านปางมะเยา

ภาพที่ 4.28 กิจกรรมแห่ไม้ค้ำโพธิ์หมู่บ้านปางมะเยา

ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ของชาวล้านนา มีความแตกต่างจากสงกรานต์ของชาวไทยภาคกลาง ทั้งระยะเวลา กิจกรรม ความเชื่อ และความมุ่งหมาย ดังนั้น ปีใหม่เมืองของชาวล้านนา จึงมีวันและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกัน ซึ่งประกอบด้วย วันสังขานต์ล่อง วันเนา วันพญาวัน วันปากปี วันปากเดือน และวันปากยาม

วันสังขานต์ล่อง ถือเป็นวันส่งท้ายศักราชเก่า ชาวบ้านจะตื่นแต่เช้ากว่าปกติ ก่อนตื่นฟ้ายก เข้ามืดจะมีการจุดประทัดหรือยิงปืน เพื่อไล่สิ่งที่ไม่ดีไปกับสังขานต์ สาย ๆ จะทำความสะอาดบ้านเรือน ช่างบ้าย ช่างระล้างร่างกายให้สะอาด แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าใหม่

วันเนา เป็นวันที่พระอาทิตย์เอนอยู่ระหว่างราศีมีนกับราศีเมษ ในทางทางโหราศาสตร์คือไม่ดี ไม่ส่งเสริมสิริมงคล วันนี้จะถือคักเป็นพิเศษ ตั้งแต่เช้ามีด เป็นวันจับจ่ายซื้อของจำเป็นต้องใช้ในประเพณีปีใหม่ มีการเตรียมอาหารคาวหวาน เพื่อจะเอาเป็นทำบุญที่วัดในวันพญาวัน และเอาไปคำหัวผู้ใหญ่ และมีการชุมนุมกันเพื่อเล่นน้ำปีใหม่ ที่สำคัญมากของวันนี้ คือ เป็นวันขนทรายเข้าวัด เพื่อเป็นการก่อพระเจดีย์ทราย

วันพญาวัน เป็นวันที่ดีที่สุดในรอบปี มีกิจกรรมตามความเชื่อในวิถีชีวิต ความเชื่อในพิธีกรรม วันนี้เป็นวันที่มีการทำบุญทางศาสนาตั้งแต่เช้ามืด มีการถวายภัตตาหารให้กับคนตายที่เรียกว่า ทานขันข้าว ทานตุง หรือถวายตุงปักเจดีย์ทราย คำหัว การระว่ผู้ใหญ่ การส่งน้ำพระธาตุ พระสถูปเจดีย์ พระพุทธรูป การทานไม้ค้ำสะหลี หรือไม้ค้ำโพธิ์ ในทุก ๆ ปีชาวบ้านปางมะเยาจะจัดกิจกรรมแห่ไม้ค้ำโพธิ์ ทุกวันที่ 15 เมษายน เพื่อเป็นการแสดงถึงความสามัคคีในหมู่บ้านปางมะเยา และการทำบุญไ้บ้าน คือบริเวณที่ตั้งของเสาบ้าน หรือ สะดือบ้าน

วันปากปี จะมีการบูชาข้าวลดเคราะห์ ช่วงสายเป็นการทำพิธีส่งเคราะห์บ้าน และสืบชะตาบ้าน ช่วงค่ำ กระทำที่บ้านเรือนของตน มีการจุดเทียนบูชาบ้านเรือน หรือเรียกว่าต้ามเทียนบูชาพระเจ้า ใช้เทียนสามเล่ม คือเทียนบูชาลดเคราะห์ เทียนบูชาสืบชะตา และเทียนบูชาโชคลาภ

วันปากเดือน และวันปากวัน ดังที่กล่าวแล้วว่ากิจกรรมของคนเมืองในช่วงเวลาปีใหม่เมืองนั้นมีมาก เพราะเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดในรอบปี ลำพังเฉพาะการคำหัวอย่างเดียวไม่อาจจะทำให้จบสิ้นได้ภายในวันเดียว ดังนั้นจึงมีวันปากปีเพิ่มขึ้นมาเพื่อจะได้ไปคำหัวผู้ใหญ่ที่เราเคารพนับถือให้ครบถ้วน แต่กระนั้นเมื่อเพิ่มวันปากปีก็อาจไม่พอ จึงต้องเพิ่มวันปากเดือนและวันปากวันเข้ามาด้วย

5.5.2 ประเพณีเป็ง

ภาพที่ 4.29 กิจกรรมทำซุ้มประตูป่าหมู่บ้านปางมะเขาร่วมกับทางโรงเรียนบ้านปางมะเข

ประเพณียี่เป็ง เป็นประเพณีลอยกระทงตามประเพณีล้านนาที่จัดทำขึ้นในวันเพ็ญเดือน 2 ของชาวล้านนาคำว่า "ยี่" แปลว่า สองและคำว่า "เป็ง" ตรงกับคำว่า "เพ็ญ" หรือพระจันทร์เต็มดวง ในช่วงวันยี่เป็งจะมีการประดับตกแต่งวัด บ้านเรือน จะเห็นได้จากการการจุดผางประทีป เพื่อบูชาพระรัตนตรัย ประดับโคม การทำซุ้มประตูป่า ด้วยต้นกล้วย ต้นอ้อย ทางมะพร้าว ดอกไม้ ดุง ซ่อประทีป และชักโคมยี่เป็งแบบต่าง ๆ ขึ้นเป็นพุทธบูชา และมีการจุดว่าวไฟปล่อยขึ้นสู่ท้องฟ้าเพื่อบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ในวันนี้ทางหมู่บ้านปางมะเขจะมีกิจกรรมที่วัด และมีการประกวดการทำซุ้มประตูป่าของแต่ละหมวด รวมทั้งหมด 7 หมวด ที่วัดจะมีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย อาทิ เช่น การประกวดการทำกระทง การประกวดร้องเพลง การแข่งขันว่าวไฟลอดหัวงและการประกวดบอกลไฟ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ก็จะพากันเล่นว่าวและประตักกันอย่างสนุกสนาน

5.5.3 ประเพณีถวายสลากภัต ชาวบ้านปางมะเข่าจะจัดประเพณีการถวายสลากภัตขึ้นทุกปี เป็นประเพณีที่มีการทำบุญให้ทานรับพรจากพระ เพื่อเป็นการทำบุญและรวมผู้คนในหมู่บ้านให้มีความสมัครสมานสามัคคีใช้โอกาสนี้ได้ทำบุญร่วมกัน และจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ตนและอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เป็นการระลึกถึงบุญคุณของผู้มีพระคุณและเป็นการแสดงออกถึงความสามัคคีของคนในชุมชนสลากภัต เป็นการถวายอาหารแด่ภิกษุ โดยวิธีการจับสลากสำหรับก่อนวันงาน 1 วัน ก็จะมีการจัดเตรียมของและมีการทำอาหารเลี้ยงญาติพี่น้องที่จะมาร่วมงานบุญ ได้เห็นฝีมือการตกแต่งต้นสลากภัตที่สวยงาม เป็นการอนุรักษ์ช่างฝีมือพื้นบ้านและชาวบ้านได้สนุกสนานร่วมกันความสำคัญของสลากภัต เพื่อให้ภิกษุได้มีอาหารฉันและมีกำลังเพื่อการปฏิบัติธรรมวินัย

5.5.4 กีฬาด้านยาเสพติด (กีฬาออกพรรษา) เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกปีในช่วงวันออกพรรษา เนื่องจากเป็นวันหยุดของหลายคน คนที่ทำงานหรือเรียนอยู่ไกลบ้านก็จะได้กลับมาบ้าน ทางหมู่บ้านปางมะเข่าจึงใช้โอกาสนี้ในการรวมคนทั้งที่อยู่ไกลหรือใกล้บ้าน โดยการจัด

กิจกรรมการแข่งขันกีฬาขึ้น ก็จะมีการทำอาหารมารวมกัน แลกเปลี่ยนกันกิน ของแต่ละหมวดซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรักความสามัคคีในชุมชน

5.6 การแต่งกายของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

การแต่งกาย ผู้หญิงนุ่งซิ่นกรอมเท้า อาจเป็นซิ่นลายขวางหรือซิ่นที่ทอด้วยลวดลายวิจิตรงดงาม สวมเสื้อผ้าฝ้ายตัวสั้น นิยมตกแต่งด้วยเครื่องประดับเงิน ส่วนผู้ชายใส่เสื้อคอหรือกางเกงขาก๊วยและเสื้อหม้อห้อมเขียนเอวด้วยผ้าขาวม้า อันเป็นลักษณะที่แสดงความเรียบง่ายส่วนเวลาไปวัดก็จะใส่ชุดขาวแต่ผู้หญิงยังคงใส่ผ้าถุงผู้ชายยังใส่เสื้อคอหรือกางเกงขาก๊วยเหมือนเดิม

ภาพที่ 4.30 ตัวอย่างชุดผู้ชายและชุดผู้หญิงเวลาสวมใส่ไปวัดหรือพิธีกรรมเกี่ยวกับศาสนา

5.7 การละเล่นของกลุ่มชนพื้นเมือง บ้านปางมะเยา

5.7.1 ชนกว้าง เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านปางมะเยาที่นิยมเล่นกัน ปัจจุบันยังมีการเล่นกันอยู่ แต่อาจจะไม่มากเท่ากับในอดีต การเล่นชนกว้างนิยมเล่นกันในผู้ใหญ่ผู้ชาย การชนกว้างเชื่อว่าชนกันได้ในทุกฤดูกลางจะมีให้เล่นกันก็แต่เฉพาะในฤดูฝน คือประมาณเดือนสิงหาคม-ตุลาคม พอออกพรรษาแล้วก็ค่อย ๆ เลิกราล่อยกันไป กว้างก็จะเริ่มหายตายจาก เพื่อการเกิดใหม่ในปีหน้า ตามวัฏจักรของมัน

5.7.2 โคมไฟลอดห้วง เป็นการละเล่นที่จะจัดขึ้นทุกปีที่วัดสุวรรณคีรี (วัดปางมะเยา) ในวันลอยกระทง (ยี่เป็ง) ถือเป็นการละเล่นอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้านปางมะเยา โดยการแข่งขันโคมไฟลอดห้วง มีกติกาซื้อโคมไฟจากทางวัด ใบละ 35 บาท หรือ 3 ใบ 100 บาท หากใครปล่อยโคมไฟลอดห้วงเข้าไปได้ รับเงิน 100 บาท ทั้งนี้ ความสูงของห้วงสูงจากพื้นดิน น่าจะสูงกันโดยประมาณ 10-15 เมตร

ตอนที่ 2 สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA

การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า และวิถีชีวิตของกลุ่มคนพื้นเมือง โดยใช้กระบวนการ PDCA ผู้วิจัยได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยเชิญกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูโรงเรียนบ้านปางมะเยา คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางมะเยา ตัวแทนนักเรียนชาติพันธุ์ รวมจำนวน 61 คน ครู นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นในการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไว้ในโรงเรียนบ้านปางมะเยาเพื่อให้บริการแก่ นักเรียนและผู้สนใจเข้ามาใช้บริการ โดยครู นักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง ให้ความสนใจและเห็นด้วยในการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา รวมถึงให้การสนับสนุนการนำแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงบูรณาการไปสู่การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บริบทของโรงเรียนเป็นตัวตั้งจัดการศึกษาตามความต้องการอย่างแท้จริงของแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน โดยการประชุมมีประเด็น ดังนี้ 1) การวางแผนการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (Plan) 2) การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (Do) 3) การตรวจสอบแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (Check) 4) การแก้ไขปรับปรุงแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (Action) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผนการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา (Plan)

1.1 ผู้วิจัยได้นำเนื้อหาที่ได้ศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา มาสรุปและบรรยายให้แก่ผู้เข้าร่วมการประชุมฟัง เพื่อให้เห็นลักษณะเด่นของวิถีชีวิตที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ซึ่งควรค่าแก่การอนุรักษ์ไว้

1.2 มีการกำหนดบุคลากรและคณะดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้ชัดเจนเพื่อการดำเนินงาน โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปางมะเยาเป็นประธาน

1.3 คณะกรรมการงานแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา มีการประชุม วางแผน หาแนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องและสนับสนุนตามวิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าประสงค์ของโรงเรียนบ้านปางมะเยา

1.4 ผู้รับผิดชอบงานแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ จัดทำโครงการและแผนงานด้านงบประมาณเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนการใช้งบประมาณของแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียน

1.5 มีการวางแผนการใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อ ครุภัณฑ์ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนงานโครงการและงบประมาณของงานแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนา จัดหา ปรับปรุงด้านวัสดุอุปกรณ์ สื่อ ครุภัณฑ์

2. การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ (Do)

2.1 บุคลากรและคณะกรรมการดำเนินงาน จัดสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ ตามหน้าที่ของตนเองตามขอบข่ายที่ได้รับมอบหมายตามแผนงานโครงการกิจกรรมอย่างเต็มความสามารถ

2.2 ใช้งบประมาณตามแผนงานโครงการที่วางไว้ และรายงานการใช้จ่ายเงินตามแผนงานโครงการให้เป็นไปตามระเบียบทุกครั้ง

2.3 พัฒนา จัดหา สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ตามแผน โดยในการจัดหาสื่อนั้นได้รับจัดสรรจากงบประมาณ ทั้งจากบุคลากรภายในโรงเรียนและบุคลากรภายนอกโรงเรียน จัดทำทะเบียนสื่อและการปรับปรุงด้านอาคารสถานที่เพื่อให้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ให้มีสภาพและบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การศึกษา หากความรู้แก่ผู้เข้าใช้บริการ

3. การตรวจสอบแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ (Check)

3.1 จัดทีมติดตามการดำเนินงานของบุคลากรโดยมีทีมตรวจสอบและประเมินงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานทุกครั้ง

3.2 จัดทีมตรวจสอบการใช้จ่ายเงินตามงบประมาณที่ได้รับและมีการประชุมชี้แจงให้บุคลากรทราบ จัดทำรายงานการใช้จ่ายงบประมาณของแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้

3.3 ตรวจสอบสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ เพื่อพัฒนาและซ่อมแซมให้ดีกว่าเดิม

4. การแก้ไขปรับปรุงแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ (Action)

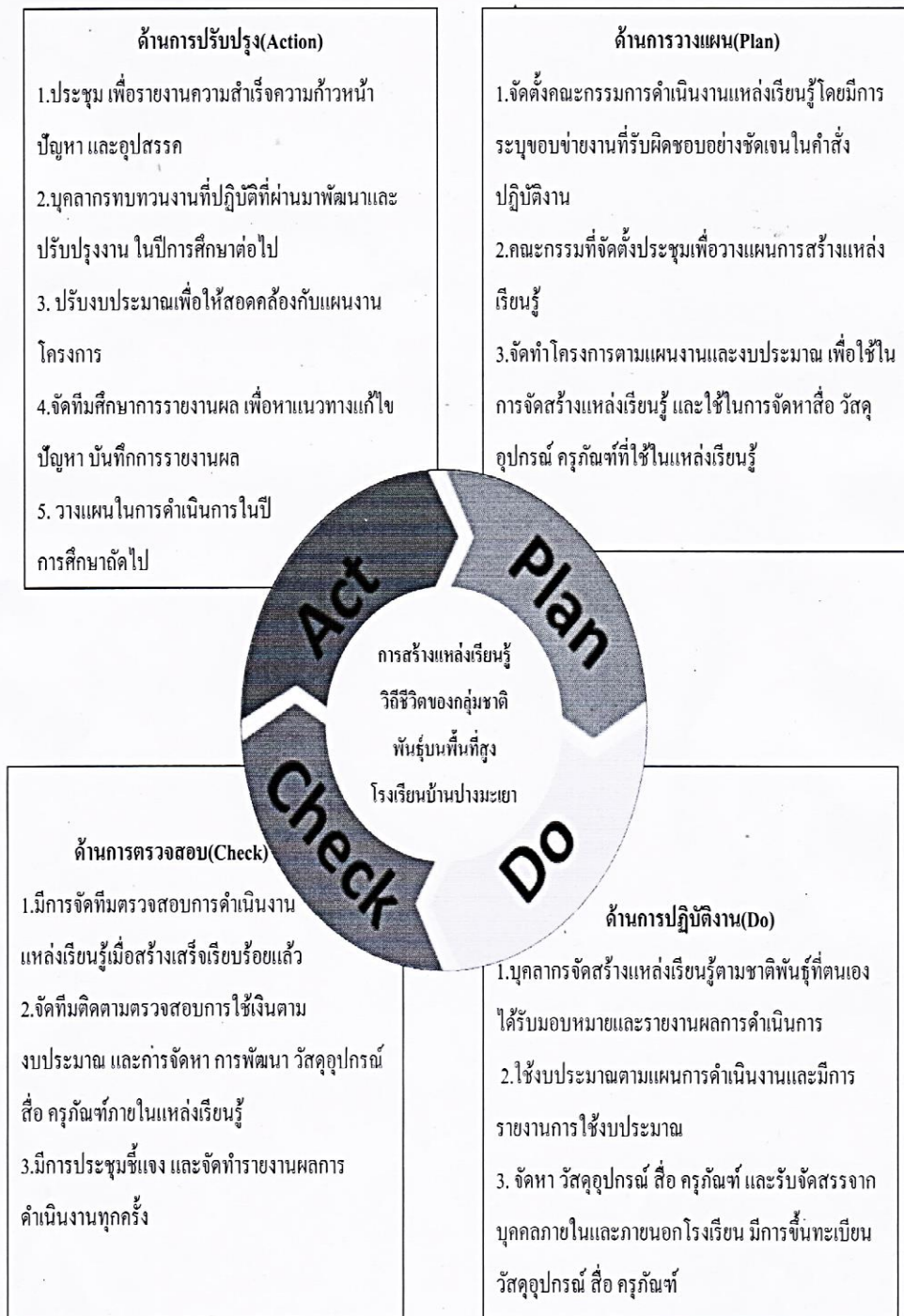
4.1 จัดประชุมเพื่อทราบถึงความก้าวหน้า ปัญหา หรืออุปสรรคในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่รับผิดชอบแต่ละชาติพันธุ์ของแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ ทบทวนงานที่ได้รับมอบหมาย ส่วนใดที่ดีก็จะมีการพัฒนาส่งเสริมและ

เพิ่มเติมปรับปรุงในส่วนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขาค้อไป

4.2 มีการปรับงบประมาณให้สอดคล้องกับการดำเนินงาน โดยอาศัยข้อมูลจากการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา เพื่อให้การใช้งบประมาณเกิดการคล่องตัว โปร่งใสตรวจสอบได้โดยรับคำแนะนำจากทีมตรวจสอบการใช้จ่ายเงินตามงบประมาณ เพื่อวางแผนต่อไป

4.3 จัดทีมดูแล สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ว่าเพียงพอหรือไม่ เพื่อดำเนินการจัดหาหรือปรับปรุงในปีการศึกษาถัดไป

ภาพที่ 4.31 รูปแบบการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงใน
โรงเรียนบ้านปางมะเข

ภาพที่ 4.32 ป้ายสารสนเทศภายในแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 4.33 บรรยากาภายในแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ตอนที่ 3 จัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) โดยเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเข้าร่วมประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครู โรงเรียนบ้านปางมะเยา คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางมะเยา รวมทั้งสิ้น จำนวน 36 คน โดยจัดสนทนากลุ่มทีละกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษา, ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่, ครูผู้รับผิดชอบ กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง, รวมจำนวน 10 คน กลุ่มที่ 2 ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ, ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์อาข่า, ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มคนพื้นเมือง รวมจำนวน 13 คน และกลุ่มที่ 3 คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางมะเยา จำนวน 13 คน

โดยมีประเด็นในการสนทนากลุ่มดังนี้ 1) รูปแบบของคู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา 2) เนื้อหาของคู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา 3) ความเหมาะสมของคู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา โดยเนื้อหาของคู่มือ ผู้วิจัยสรุปผลการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 3 กลุ่ม ได้ดังนี้ คู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยามีรูปภาพและตัวอย่างประกอบ ทำให้คู่มือมีความน่าสนใจ น่าติดตาม เนื้อหามีความกระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย มีความเป็นปัจจุบัน สามารถใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ สร้างความภูมิใจแก่ชาติพันธุ์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อย่างยั่งยืน เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยาและผู้ที่สนใจเกี่ยวกับวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ซึ่งคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ของคู่มือ

เพื่อ ใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ เป็นประโยชน์ต่อครู นักเรียน เยาวชน ประชาชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่สนใจ เข้ามาศึกษาเรียนรู้แหล่งเรียนรู้สร้างความเข้มแข็งแก่กลุ่มชาติพันธุ์ ก่อให้เกิดการสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของบรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ให้คงอยู่คู่ภูผาแลนแบบยั่งยืนตลอดไป

2. โครงสร้างและหน้าที่รับผิดชอบของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

บุคลากรและคณะดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้ชัดเจนเพื่อการดำเนินงาน โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านปางมะเข้เป็นประธาน ดังนี้

2.1 กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ได้แก่ คุณครูพรรณนิภา สมบูรณ์ชัย, คุณครูชลดา ร่มเงิน, คุณครูเกศรินทร์ บุญมา, คุณครูไมตรี วิเศษ, คุณครูวิลาวัลย์ ชมพู่เทพ

2.2 กลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ ได้แก่ คุณครูจริยาภรณ์ สมป้อ, คุณครูพ้องนภา สุรินทร์, คุณครูวรวรรณปิ่นไชย, คุณครูนิภาวรรณ เถรนิม, คุณครูสมพร สมบูรณ์ชัย

2.3 กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ได้แก่ คุณครูนงเยาว์ วัฒนบุญเลี้ยง, คุณครูศุภกร สายวงศ์, คุณครูอรพิน โลกสูงเนิน, คุณครูปิยะรัตน์ แสงจันทร์, คุณครูคณินนิตย์ ทองป้อ

2.4 กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า ได้แก่ คุณครูอังคณา วิชากิจ, คุณครูคนศร ร่มเงิน, คุณครูเทวินทร์ หน่อแก้ว, คุณครูสำเร็จ อุปปาละ

2.5 กลุ่มคนพื้นเมือง ได้แก่ คุณครูสุปราณี จินใจ, คุณครูเดชา ไชยเมืองชื่น, คุณครูพรสุดา ดีโพนพัก, คุณครูวิรัชชา วงศ์สาย

3. แนวทางการบริหารแหล่งการเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

3.1 มีการกำหนดนโยบายการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
3.2 จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
3.3 จัดทำแผนงานการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
3.4 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรของสถานศึกษาและชุมชนในเขตพื้นที่บริการ
ของโรงเรียน

3.5 จัดสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
3.6 ใช้แหล่งเรียนรู้บูรณาการสู่การจัดการเรียนการสอนและให้บริการแก่ผู้ที่สนใจ
3.7 ประเมินผล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์
บนพื้นที่สูง

3.8 สรุปรายงานผลการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
3.9 วางแผนในการดำเนินการในปีการศึกษาถัดไป

4. กิจกรรมการเรียนรู้

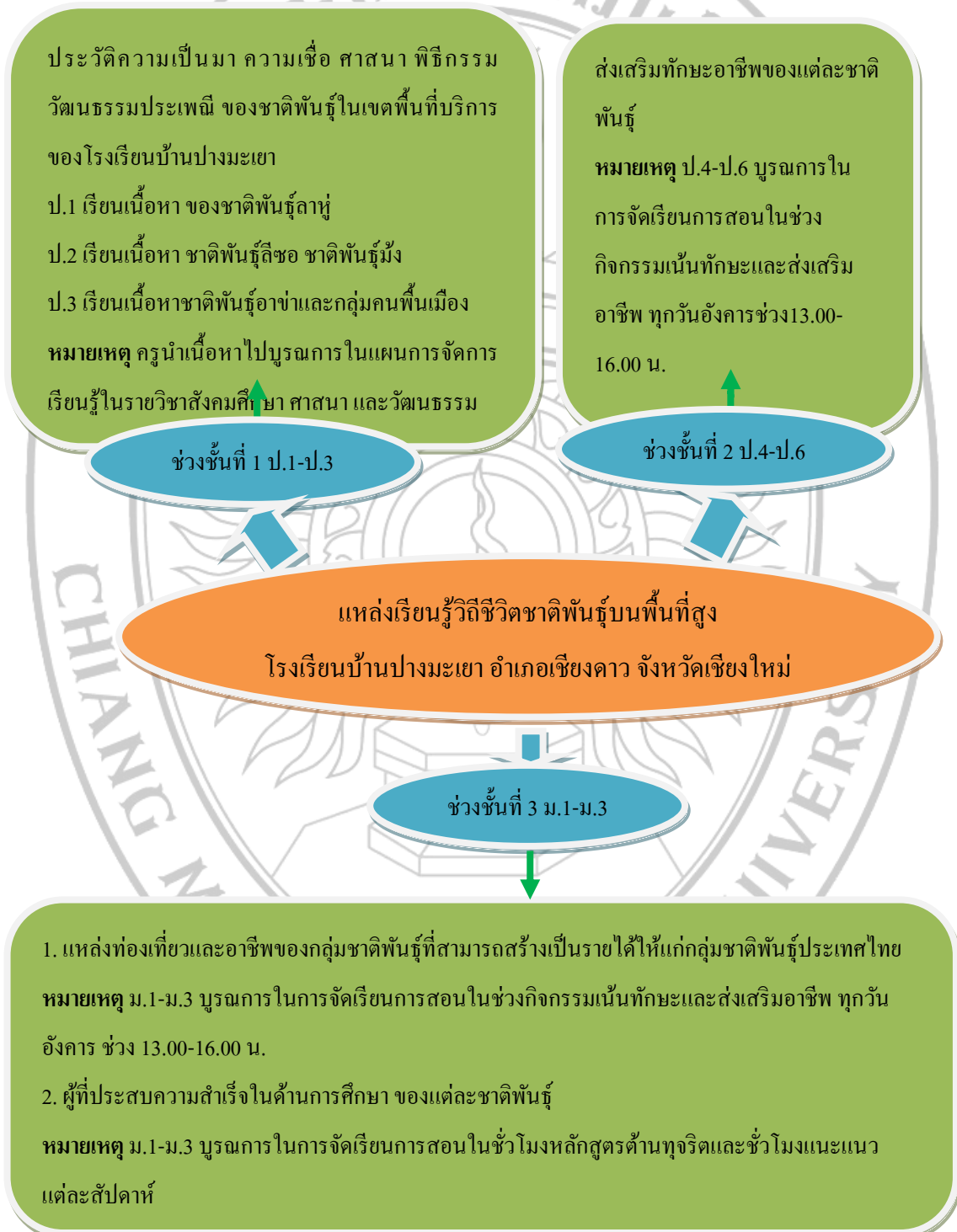
4.1 ปฏิทินการเข้าใช้แหล่งเรียนรู้

เวลา วัน	08.30น. -09.30น.	09.30น. -10.30น.	10.30 น. -11.30น.	11.30น. -13.00น.	13.00น. -14.00น.	14.00น. -15.00น.	15.00 น. -16.00น.
จันทร์		ป.1/1 ครูจริยาภรณ์	ป.2/1ครูวรรณ รณ	แหล่งเรียนรู้อาหารปลอดภัย			
อังคาร	ป.1/2 ครูผ่องนภา	ป.2/2 ครูคณินนิตย์			ป.4 ครูคนต	ป.5 ครูเทวินทร์	ป.6 ครูสุปราณี
พุธ		ป.3/1 ครูนงเยาว์	ป.3/2 ครูสุกกร				
พฤหัสบดี							
ศุกร์					ม.1 ครูสมพร	ม.2 ครูไมตรี	ม.3 ครูนิภาวรรณ

ภาพที่ 4.34 ภาพกิจกรรมการบูรณาการในการจัดเรียนการสอนระดับชั้น ป.4-ป.6
ในช่วงกิจกรรมเน้นทักษะและส่งเสริมอาชีพ ทุกวันอังคารช่วง
13.00-16.00 น.

4.2 การบูรณาการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยาไปสู่การจัดการเรียนการสอนครูแต่ละช่วงชั้นระดมความคิดเห็นร่วมกันในการบูรณาการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยาไปสู่การจัดการเรียนการสอน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5. การติดตามประเมินผลการสร้างแหล่งเรียนรู้

5.1 การดำเนินงานการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ บุคลากรมีการดำเนินการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ตามชาติพันธุ์ที่ตนเองได้รับมอบหมาย เมื่อสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วพบว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่เสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาโรงเรียนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มีแหล่งข้อมูล ข่าวสารที่กว้างขวางหลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องและมีการรายงานผลการดำเนินการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้ตามที่บรรลุตามเป้าหมาย

5.2 การใช้เงินตามงบประมาณและการจัดหา การพัฒนา วัสดุอุปกรณ์สื่อครุภัณฑ์ภายในแหล่งเรียนรู้ บุคลากรที่ได้รับผิดชอบใช้งบประมาณตามแผนการดำเนินงานและมีการรายงานการใช้งบประมาณ

6. การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้

บุคลากรมีการประชุม เพื่อรายงานความสำเร็จความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรค ทบทวนงานที่ปฏิบัติที่ผ่านมา และมีการพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง โรงเรียนบ้านปางมะเขือ ในปีการศึกษาต่อไป มีการปรับงบประมาณเพื่อให้สอดคล้องกับแผนงาน โครงการ จัดทีมศึกษาการรายงานผล เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นที่การรายงานผลวางแผนในการดำเนินการในปีการศึกษาถัดไป

ภาพที่ 4.35 ตัวอย่างคู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง
โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การจัดทำวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียน บ้านปางมะเขี อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) วัตถุประสงค์ของการวิจัยการวิจัยเพื่อ 1) เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน บ้านปางมะเขี อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขี อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA 3) เพื่อจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขี อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน บ้านปางมะเขี อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยึดง่าย ไม่ชอบความวุ่นวาย สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้อย่างดี มีความเป็นอยู่เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและ มีความรักใคร่ปรองดอง ซึ่งมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ คลุกคลีกับธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ เพาะปลูกข้าว อาศัยพื้นที่ป่าในการดำเนินชีวิต หาชของป่าเพื่อใช้เป็นอาหารและใช้พื้นที่ป่าเป็นพื้นที่ทำการเกษตรและอยู่อาศัย ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูก ข้าวโพด ข้าวไร่ และเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ หมูดำและไก่ ต่อมาเริ่มมีการปลูกพืชเศรษฐกิจได้แก่ลำไย ถั่ว และมะม่วง เพื่อสร้างรายได้ขึ้นอีกทาง ส่วนเรื่องอาหารการกินก็จะเป็นแบบเรียบง่าย แต่ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุกมิติโลกาภิวัตน์มีอิทธิพลรอบด้าน ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยี ส่งผลกระทบต่อสรรพสิ่งในโลก กระแสสังคมเข้ามามีบทบาทอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้จารีตประเพณีเดิม ทำให้เกิดความสงสัย เบื่อหน่ายวิถีเดิม ๆ จนถูกละทิ้งไป กลับยึดถือ แล้วเดินตามเส้นทางที่ตนเห็นชอบ ทำให้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ ด้านศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณีเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยบรรพบุรุษ วัฒนธรรม ประเพณีที่จัดขึ้นก็ลดน้อยลงกว่าสมัยบรรพบุรุษ

รวมถึง การแต่งกายประจำชาติพันธุ์ก็จะสวมใส่แค่ในช่วงที่มีพิธีกรรมสำคัญๆ เท่านั้น และพบว่า พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณี ที่บรรพชนสั่งสมมาตั้งแต่อดีต กำลังจะเลือนหายซึ่งคนสมัยใหม่มักจะละเลย แม้จะมีการนำมาปฏิบัติอยู่บ้าง แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจขั้นตอนในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ จึงทำให้มีการปฏิบัติอย่างไม่ถูกต้อง หากหน่วยงาน หรือส่วนราชการที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบ ไม่เผยแพร่ความรู้ที่ถูกต้อง อาจทำให้วัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามมีความเสื่อมถอยไปเรื่อย ๆ จนในที่สุดจะเลือนหายไปตามกาลเวลา วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้น ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องรวบรวมให้เป็นหนึ่งเดียว เพราะพิธีกรรมเป็นเรื่องหลักที่ต้องเรียนรู้และเข้าใจโดยต้องแท้ พิธีกรรมและประเพณี จัดเป็นจารีตประเพณี เป็นแนวทางปฏิบัติที่สืบทอดกันมา นับว่าเป็นสมบัติที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ควรเผยแพร่ความรู้แก่เยาวชนและองค์กรภาครัฐทุกส่วน ให้สามารถนำไปปฏิบัติเองได้ เป็นการรักษาเอกลักษณ์ของชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลายให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

2. การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA สามารถสรุปได้ว่า มีการวางแผนการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงใน โรงเรียนบ้านปางมะเขือ (Plan) โดยบุคลากร และคณะดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน มีการประชุม วางแผน หาแนวทางการสร้างแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้สอดคล้องและสนับสนุนตามวิสัยทัศน์ นโยบาย เป้าประสงค์ของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ บุคลากรผู้รับผิดชอบงานแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง มีการจัดทำโครงการและแผนงานด้านงบประมาณ และมีการวางแผนการใช้วัสดุอุปกรณ์ สื่อ ครุภัณฑ์ ทั้งด้านการพัฒนา จัดหา ปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับแผนงาน โครงการและงบประมาณที่ได้จัดทำไว้ บุคลากร และคณะกรรมการดำเนินงานได้มีการจัดสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ (Do) ตามหน้าที่ของตนเองตามขอบข่ายที่ได้รับมอบหมายตามแผนงาน โครงการกิจกรรมอย่างเต็มความสามารถ ใช้งบประมาณตามแผนงานโครงการที่วางไว้ และรายงานการใช้จ่ายเงิน มีการพัฒนา จัดหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ตามแผนงานโครงการให้เป็นไปตามระเบียบ ตามแผน เพื่อให้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมีสภาพและบรรยากาศที่เหมาะสมแก่การศึกษา หาความรู้ แก่ผู้ใช้บริการ แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่สร้างเสร็จแล้วมีการตรวจสอบ (Check) โดยมีการจัดทีมติดตามการดำเนินงานของบุคลากร การใช้จ่ายเงินตามงบประมาณที่ได้รับ และประเมินงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานทุกครั้ง และมีการตรวจสอบสื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ เพื่อพัฒนาซ่อมแซมให้ดีกว่าเดิม และมีการแก้ไขปรับปรุงแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงใน

โรงเรียนบ้านปางมะเยา (Action) โดยจัดประชุมเพื่อทราบถึงความก้าวหน้า ปัญหา หรืออุปสรรคในการปฏิบัติงานของบุคลากรที่รับผิดชอบ ทบทวนงานที่ได้รับมอบหมาย ส่วนดีก็จะมีการพัฒนา ส่งเสริมและเพิ่มเติมปรับปรุงในส่วนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย มีการปรับงบประมาณให้สอดคล้องกับการดำเนินงาน โดยอาศัยข้อมูลจากการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา เพื่อให้การใช้งบประมาณเกิดการคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ดูแล สื่อ วัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ ว่าเพียงพอหรือไม่ เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยาต่อไป เพื่อวางแผนดำเนินการจัดหาหรือปรับปรุงในปีการศึกษาถัดไป

3. การจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ของคู่มือ โครงสร้างและหน้าที่รับผิดชอบ แนวทางการบริหารแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การติดตามประเมินผลการสร้างแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาปรับปรุงแหล่งเรียนรู้และได้มีการตรวจสอบคู่มือโดยการสนทนากลุ่มย่อย(Focus Group)พบว่าคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีความน่าสนใจ มีรูปภาพและตัวอย่างประกอบ น่าติดตาม กระชับ ชัดเจน เข้าใจง่าย เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เข้ามาใช้บริการและผู้ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงสามารถใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ให้เป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ สร้างความภูมิใจแก่ชาติพันธุ์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยที่ได้สรุปไปแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจัดแบ่งหัวข้ออภิปรายตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ส่วนที่1 อภิปรายผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนที่2อภิปรายผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA และ ส่วนที่3อภิปรายผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่

1. วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่จากผลการศึกษาพบว่า วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขต

พื้นที่บริการของโรงเรียน บ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเรียบง่ายพึ่งพาอาศัยป่าทั้งการหาอาหารและพื้นที่ทำกิน มีความเป็นอยู่ที่เกื้อกูลกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเคารพนับถือกัน มีความรักใคร่ปรองดอง ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งสอดคล้องกับ ชศ และคณะ (2547) ที่กล่าวว่า ชาวพื้นเมืองต่าง ๆ มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตมาจากการทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ต้องพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก วัฒนธรรมหลายอย่างจึงผูกพันกับธรรมชาติมาเนิ่นนาน แต่ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุกมิติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี อันเป็นผลมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรวดเร็ว ทำให้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ ด้านศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม วัฒนธรรม ประเพณีเปลี่ยนแปลงไปจากสมัยบรรพบุรุษ วัฒนธรรม ประเพณีที่จัดขึ้นก็ลดน้อยลงกว่าสมัยบรรพบุรุษ รวมถึง การแต่งกายประจำชาติพันธุ์ก็จะสวมใส่แค่ในช่วงที่มีพิธีกรรมสำคัญๆเท่านั้นซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุพิทวง ธรรมพันธ์ (2538) ซึ่งได้อธิบายไว้ว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความรู้ ความเชื่อ และลักษณะการแสดงออกของวิถีชีวิตทั่วไปในสังคม ผลของการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดเทคโนโลยีใหม่ที่ทำให้เปลี่ยนแปลงวิถีใหม่มาให้ผู้คน เช่นความก้าวหน้าของวิชาฟิสิกส์ ทำให้เกิดการผลิระบบสื่อสารแบบโทรเลขและโทรศัพท์ขึ้นใช้ทั่วโลก ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกว้างขวางทั่วโลก เป็นต้น

2. การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้กระบวนการ PDCA พบว่า ครู นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีความต้องการที่จะสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในโรงเรียน มีส่วนร่วมในการวางแผนออกแบบแหล่งเรียนรู้ที่ตรงกับความต้องการของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และเหมาะสมสำหรับผู้เข้ามาใช้บริการ มีการประชุมเพื่อวิพากษ์ลงความเห็นและแบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้ จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ จัดทำแผนงาน สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรของสถานศึกษาและชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียน เมื่อสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเสร็จเรียบร้อยแล้วครู นักเรียน ได้ใช้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงที่จัดขึ้นในโรงเรียนบูรณาการไปสู่การจัดการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์ของตนเองและของผู้อื่น เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเข้าใจในความแตกต่างของวัฒนธรรมและกระบวนการคิดข้ามวัฒนธรรม (Cross-cultural Understanding) และมีการประเมินผลการใช้แหล่งเรียนรู้ วิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการสร้างแหล่งเรียนรู้ และมีการรายงานผลการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เพื่อวางแผนพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในการดำเนินการในปีการศึกษาถัดไปตามวงจรคุณภาพPDCAซึ่งสอดคล้องกับการจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นไปตามกรอบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 ฉบับแก้ไข (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ แก้ไข (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดแนวการจัดการศึกษาไว้โดยประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของสถานศึกษานั้น ๆ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและแนวคิดของ ปณิศา สรรวาสี (2557) ที่กล่าวถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพันธุ์ว่าเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสชาตินิยมเรื่องการปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมวัฒนธรรมชาติพันธุ์มีความหมายใหม่ว่าเป็นสิ่งมีค่าต่อการเรียนรู้เป็นทั้งมรดกและทุน และสร้างอำนาจให้กลุ่มชาติพันธุ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมนำเสนอภาพแทนตนเอง สุมณ อมรวิวัฒน์ (2544) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ทุกเวลา แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมาย ทั้งที่เป็นองค์กรจัดตั้งสถาบันในชุมชน วิถีชีวิตการทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์เกิดสังคมการเรียนรู้และสังคมคุณธรรมและการเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติเป็นกระบวนการที่มีความสุขสร้างสรรค์ความคิดและประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

3. การจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า คู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ พบว่า คู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ สามารถใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้ป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ สร้างความเข้มแข็งแก่ชาติพันธุ์ของนักเรียนในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อย่างยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับ ศิริประภา โกบยาธิ (2555) ศึกษาการจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ของกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านต้อมดง ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ซึ่งปัญหาที่พบ คือ ชาวชนรุ่นใหม่ไม่ให้ความสำคัญต่อการจักสานผักตบชวา จึงแก้ปัญหาโดยสร้างแหล่งเรียนรู้และจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการจัดการความรู้และใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งก่อให้เกิดผล คือ 1) การรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้และจัดทำชุดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผักตบชวา เพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ 2) มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มขึ้น 3) กลุ่มแม่บ้านมีความรู้และสามารถประยุกต์รูปแบบผลิตภัณฑ์จนเป็นที่ต้องการของตลาด 4) จำนวนสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเพิ่มขึ้น 5) สมาชิกกลุ่มมีรายได้เสริมและมีความเข้มแข็ง ตลอดจน ชาวเออร์ (Shaver, 1991) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนประกอบการเรียนการสอนวิชาสังคมไว้ในคู่มือวิธีการเรียนการสอนทางสังคมศึกษาว่าชุมชนเป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อ

การสอนการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการเรียนการสอนเป็นการดึงดูดความสนใจของนักเรียนช่วยให้การเรียนรู้ของเด็กได้ผลดีเด็กได้เรียนจากสภาพจริงมีความเข้าใจเนื้อหาวิชามากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. สถานศึกษาควรมีการศึกษา วิจัยทัศน ทัศนกิจและเป้าประสงค์ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป
2. แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงควรมีการพัฒนารูปแบบการใช้สื่อจากแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และทุกระดับชั้นเพื่อทำให้เกิดการสร้างความรู้ใหม่ ๆ กับนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชาติพันธุ์ของตนเองและของคนอื่น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนของครูในการจัดการเรียนการสอน
2. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนประกอบการจัดการเรียนการสอนกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน

บรรณานุกรม

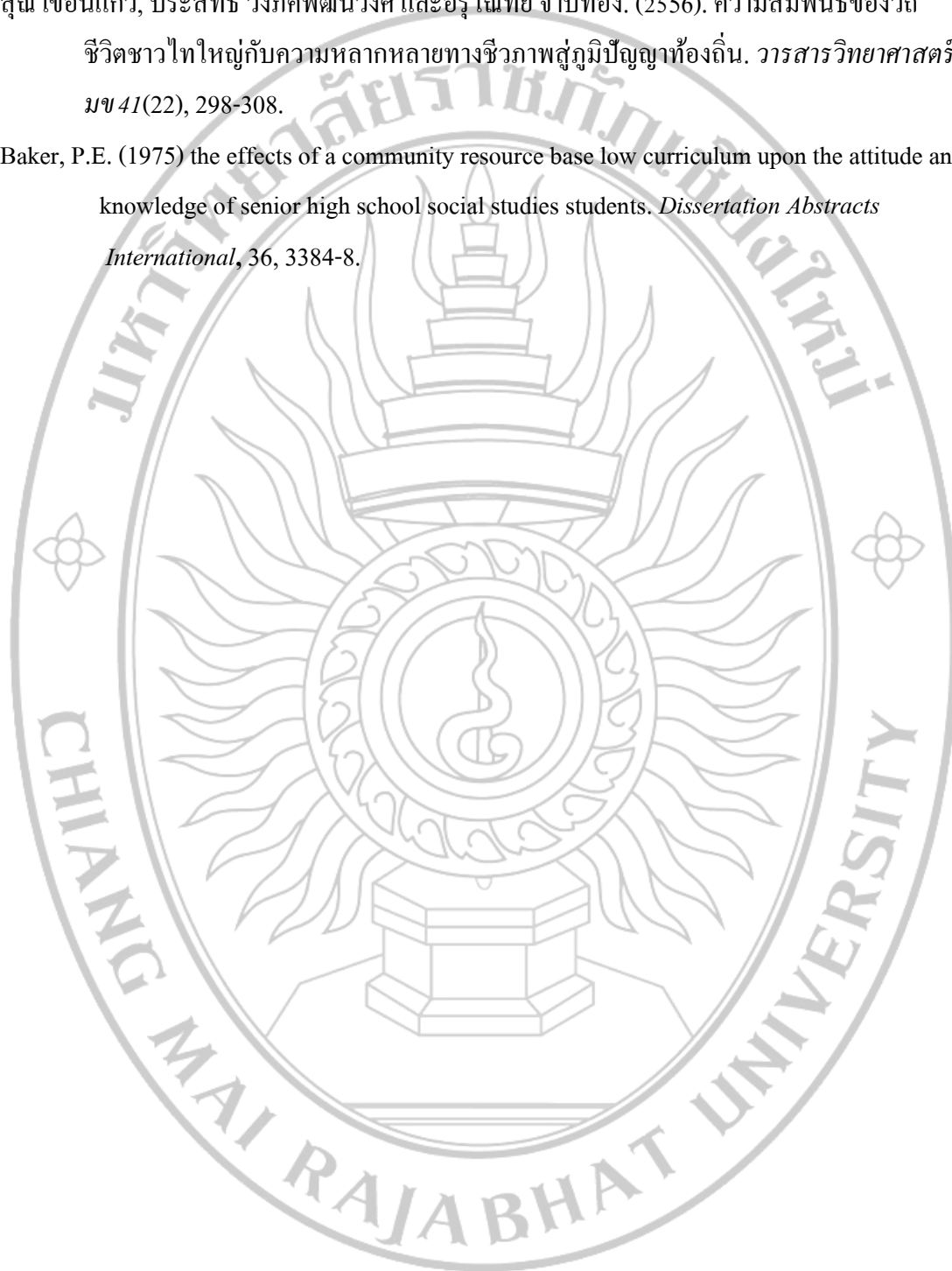
- กรมวิชาการ. (2545). *การปฏิรูปการเรียนรู้ของกระทรวงศึกษาธิการ*. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ, กรมสามัญศึกษา. (2544). *การพัฒนาและใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน และท้องถิ่นเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กิ่งแก้ว อริรักษ์. (2548). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้รูปแบบหลากหลาย*. กรุงเทพฯ: เมธีทิปส์.
- เกษม คำบุตดา. (2550). *การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนอนุบาลมหาสารคามอำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม. (การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอนมหาวิทยาลัย มหาสารคาม).*
- ขนิษฐา กาดตั้ง. (2561). *การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงของ โรงเรียนบ้านแม่แต่น้อย อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่).*
- คำ วงศ์เทพ. (2554). *การศึกษากาการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของ โรงเรียนในอำเภอแม่ลาน้อยสังกัด สำนักเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่).*
- จันทร์หา อ่อนระหง. (2550). *ผลการสอนแบบบูรณาการโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นสื่อสาระ การเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หน่วยการเรียนรู้ “บ้านหลวงของ เรา” สำหรับนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหลวงสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาเชียงราย เขต 4. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงราย).*
- จิรศักดิ์ ประทุมรัตน์. (2550). *รูปแบบแหล่งการเรียนรู้ตามความต้องการของเกษตรกรในจังหวัด มหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).*
- จิรพร นาคสัมฤทธิ์. (2560). *การพัฒนาพิพิธภัณฑสถานชุมชนแบบมีส่วนร่วมเพื่อส่งเสริมทักษะวิชา สัมมาชีพแก่เยาวชนกลุ่มชาติพันธุ์ใน โรงเรียนชุมชนการเรียนรู้สมเด็จพระเจ้า อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 36(1), 52-63*
- ประเวศ วะสี. (2555). *จุดเปลี่ยนมหาวิทยาลัยไทย-จุดเปลี่ยนประเทศไทย. โพลีเทค, 10(3463), 2*

- ปณิตา สระวาสี. (2557). อารมณ์ภาพแทนกลุ่มชาติพันธุ์ในพิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ สปป.ลาว. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 10(1): 25-49.
- ภพ เลหาไพบูลย์. (2542). *แนวการสอนวิทยาศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- เมธิพัชญ์ จงวโรทัยและปณิตา หอมยาคี. (2557). *การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวิถีชีวิตของชาวมลาบรี ตำบลแม่ชะนิง อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน*. กรุงเทพฯ: (สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช).
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
- โรงเรียนบ้านปางมะเข. (2558). *รายงานการประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษา ประจำปีการศึกษา 2558*. เชียงใหม่: โรงเรียนบ้านปางมะเข.
- ยศ สันตสมบัติ, ทรงวิทย์ เชื้อมสกุล, สมเกียรติ จำลอง, ทวีช จตุรพฤกษ์, อุไรวรรณ แสงสร, วิเชียร อันประเสริฐ, อรัญญา ศิริผล และเสถียร ฉันทะ. (2547). *นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ทรัพยากร ชีวภาพและสิทธิชุมชน*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาองค์ความรู้และศึกษานโยบายการจัดการทรัพยากรชีวภาพในประเทศไทย (โครงการ BRT).
- ลัดดา ศิลาน้อย. (2545). การรวบรวมแหล่งความรู้ไปสู่งานวิจัยสังคมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 26(2), 32-41.
- ศักดิ์ชัย เพชรแกมทอง, สมชัย วงษ์นายะและทวนทอง เขาวงกิตพิงค์. (2556). การพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากำแพงเพชร เขต 1 และ เขต 2. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(4), 47-59.
- ศิริประภา โคบายาชิ. (2555). การจัดการองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานผลิตภัณฑ์จากผักตบชวาของกลุ่มแม่บ้านหมู่บ้านตอมดง ตำบลบ้านตอม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่* 4(4), 21-35.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์. (2542). *มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2541). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545- 2559)*. กรุงเทพฯ: กราฟฟิค.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). *คู่มือการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์กลางคพรว.
- สำเนา หมั่นแจ่ม. (2558). *คู่มือแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนชลประทานผาแตก*. เชียงใหม่: ส.การพิมพ์.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2544). *กระบวนการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

สุณี เชื้อนแก้ว, ประสิทธิ์ วังภคพัฒน์วงศ์ และอรุณทิพย์ จำปีทอง. (2556). ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตชาวไทใหญ่กับความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารวิทยาศาสตร์ มข* 41(22), 298-308.

Baker, P.E. (1975) the effects of a community resource base low curriculum upon the attitude and knowledge of senior high school social studies students. *Dissertation Abstracts International*, 36, 3384-8.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวศุภมาส แสนธรรม
วันเดือนปีเกิด	วันที่ 15 เดือน มีนาคม พ.ศ. 2532
ภูมิลำเนา	114/2 หมู่ 12 ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2555 วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สาขาคณิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2557 สำเร็จระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ประวัติการทำงาน	พ.ศ. 2555- 2559 โรงเรียนเทพบดินทร์วิทยาเชียงใหม่ ปัจจุบัน โรงเรียนบ้านปางมะเขือ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชนในการให้ข้อมูลเพื่อทำการค้นคว้าอิสระ

1. นายจะโจ อะดอ	ผู้นำชุมชน บ้านกั่วไฮ
2. นายตาจ่อ จะมื่อ	ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านกั่วไฮ
3. นายอาหน่อ สะโง๊ะ	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่มะกู่.
4. นายบุญทา จะทา	ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านแม่มะกู่
5. นายประเสริฐ บุญยัง	กำนันตำบลปึงโค้ง
6. นายแก้ว คำแดง	ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านปางมะเข
7. นายสมทบ จำรัส	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านแม่ป่า
8. นายลือศักดิ์ แซ่ว่าง	ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านแม่ป่าม
9. นายสุเทพ โชคสถิตไพศาล	ผู้ใหญ่บ้าน บ้านห้วยน้ำริน
10. นายอะชะผะ แซ่ย่าง	ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านห้วยน้ำริน

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยทางการศึกษา

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอ
เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาวิจัยข้อมูล วิถีชีวิตของ
กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเขืออำเภอเชียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

- 1.1 หมู่บ้านที่ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์.....
- 1.2 ผู้ให้สัมภาษณ์.....ชาติพันธุ์ของผู้ให้สัมภาษณ์.....
- ศาสนาของผู้ให้สัมภาษณ์.....
- 1.4 ผู้สัมภาษณ์.....
- 1.5 วันที่สัมภาษณ์ข้อมูล.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐาน

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์

2.1.2 ชุมชนและชาติพันธุ์ของท่าน มีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.1.2 ลักษณะที่อยู่อาศัย การสร้างบ้านเรือนของผู้คนในอดีตมีลักษณะเด่น และแตกต่าง
จากปัจจุบันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.1.3 ชาติพันธุ์ของท่าน มีอาชีพ และลักษณะแบบแผนการดำเนินชีวิตอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับ ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม

2.2.1 ชาติพันธุ์ของท่านนับถือศาสนาอะไรบ้าง

.....

.....

.....

2.2.2 ท่านมีความเชื่อเรื่อง ผี วิญญาณ และสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2.2.3 สมาชิกของคนในชุมชนของท่านมีความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

2.2.4 พิธีกรรมของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีอะไรบ้าง และมีการสืบทอดพิธีกรรมนั้นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ข้อมูลเกี่ยวกับ วัฒนธรรมประเพณี การแต่งกาย และการละเล่น

2.3.1 ในชุมชนของท่าน มีวัฒนธรรมประเพณีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอะไรบ้าง และมีการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีนั้นอย่างไร

.....

.....

.....

2.3.2 กลุ่มชาติพันธุ์ของท่าน มีการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และมีการสืบอย่างไร

.....

.....

.....

2.3.2 ในชุมชนของท่าน มีการละเล่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันอะไรบ้าง และมีการสืบทอดอย่างไร

.....

.....

.....

2.4 แนวทางในการอนุรักษ์วิถีชีวิตของชุมชนพื้นที่สูง

2.4.1 ที่ผ่านมาชาติพันธุ์ของท่านมีการถ่ายทอดวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไร

.....

.....

.....

2.4.2 ท่านอยากให้มีการถ่ายทอดวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ นอกเหนือจากข้อที่ผ่านมาอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

แบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ(Workshop) เพื่อการวิจัยทางการศึกษา
การสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเยา

อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรปรุฬห์ วิชาอัศววิทย์

ผู้วิจัย

นางสาวศุภมาส เสนธรรม

นักศึกษาสาขาครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

บันทึกการประชุม

การประชุม เรื่อง

วันที่

ณ.....

วาระที่ 1 เรื่องที่ประธานแจ้งให้ที่ประชุมทราบ

วาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว

มติที่ประชุม

วาระที่ 3 เรื่องเพื่อทราบ

3.1 ผลการศึกษา “วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการ ของโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”

มติที่ประชุม

3.2 ที่มาและความสำคัญของการสร้าง“แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่”

มติที่ประชุม

3.3 แบ่งหน้าที่รับผิดชอบในการร่วมกันสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

มติที่ประชุม

3.4 การขอความร่วมมือจาก ผู้บริหารสถานศึกษา กรรมการสถานศึกษา ในการร่วมกัน
สร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง ใน โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว
จังหวัดเชียงใหม่

มติที่ประชุม

วาระที่ 4 เรื่องเพื่อพิจารณา

มติที่ประชุม

วาระที่ 5 เรื่องอื่น ๆ (ถ้ามี)

5.1 ข้อคิดเห็นของคณะทำงาน “ เรื่องการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บน
พื้นที่สูง ใน โรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ”

มติที่ประชุม

5.2 ข้อคิดเห็นของคณะทำงาน “ การบูรณาการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บน
พื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือไปสู่การจัดการเรียนการสอน ”

มติที่ประชุม

ภาคผนวก ง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Groups) เพื่อการวิจัยทางการศึกษา
การจัดทำคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรปรุพห์ วิชาอัครวิทย์

ผู้วิจัย

นางสาวศุภมาส เสนธรรม

นักศึกษาสาขาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Groups)

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อตรวจสอบ “คู่มือการบริหารจัดการ
แหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัด
เชียงใหม่”

1. วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

.....

.....

.....

2. โครงสร้างและหน้าที่รับผิดชอบของการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้

.....

.....

.....

3. แนวทางการบริหารจัดการเรียนรู้ การติดตามและพัฒนาแหล่งเรียนรู้

.....

.....

.....

.....

4. รูปแบบและความเหมาะสมของคู่มือ การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตชาติพันธุ์บน พื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเขือ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

ภาพประกอบการลงพื้นที่สัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน
เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนบ้านปางมะเยา
อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

ภาคผนวก จ

ภาพประกอบการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู โรงเรียนบ้านปางมะเข้ คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ ตัวแทนนักเรียนชาติพันธุ์ ในการสร้างแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ 5 กลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ ชาติพันธุ์ลีซอ ชาติพันธุ์ม้ง ชาติพันธุ์อ่าข่าและกลุ่มคนพื้นเมือง

ภาคผนวก ข

ภาพประกอบสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูโรงเรียนบ้านปางมะเข้ คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางมะเข้ เพื่อตรวจสอบคู่มือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงในโรงเรียนบ้านปางมะเข้ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ และกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

กลุ่มที่ 2 ครูผู้รับผิดชอบกลุ่มชาติพันธุ์ลีซอ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและกลุ่มคนพื้นเมือง

กลุ่มที่ 3 คณะกรรมการสถานศึกษาของโรงเรียนบ้านปางมะเยา